

Viharikokset ja niiden käsittely rikosprosessissa

Viharikokset ja niiden käsittely rikosprosessissa

Marko Juutinen, Poliisiammattikorkeakoulu

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti

Beställningar av publikationer

**Valtioneuvoston
verkkokirjakauppa**

Statsrådets
nätbokhandel

vnjulkaisumyynti.fi

Tämä raportti on tuotettu osana Tiedolla vihaa vastaan -hanketta (Facts against Hate), joka on saanut rahoitusta Euroopan Unionin perusoikeus-, tasa-arvo- ja kansalaisuusohjelmasta (2014–2020).

Julkaisun sisällöt ovat täysin tekijöiden vastuulla, eivätkä ne välttämättä edusta Euroopan komission tai oikeusministeriön näkemyksiä.

Oikeusministeriö

© 2021 tekijät ja oikeusministeriö

ISBN pdf: 978-952-259-822-6

ISSN pdf: 2490-0990

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto
Helsinki 2021

Viharikokset ja niiden käsittely rikosprosessissa

Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2021:18		Teema	Selvityksiä ja ohjeita
Julkaisija	Oikeusministeriö		
Tekijä/t	Marko Juutinen		
Kieli	suomi	Sivumäärä	114
Tiivistelmä	<p>Selvityksessä tarkastellaan sitä, miten viharikokset tunnistetaan rikosprosessin eri vaiheissa, miten tieto mahdollisesta vihamotiivista välittyy poliisilta syyttäjälle ja miten se vaikuttaa tuomioon. Selvityksessä on seurattu vuonna 2017 poliisin tietoon tulleita viharikoksia esitutkinnasta syyttäjälle ja käräjäoikeuteen.</p> <p>Selvityksen aineistossa viharikoksia oli kahta päätyyppiä: sellaisia, joissa syyttäjä oli vaatinut rangaistuksen koventamista vihamotiivin vuoksi ja sellaisia, joissa vihamotiivi kuuluu rikoksen tunnusmerkistöön. Aineistoon kuuluvista tapauksista käräjäoikeus oli antanut maaliskuuhun 2021 mennessä langettavan tuomion 92 viharikoksesta. Vihamotiivin vuoksi rangaistusta kovennettiin 12 tapauksessa. Vihamotiivi kuului rangaistuksen tunnusmerkistöön 80 langettavaan tuomioon johtaneessa viharikoksessa.</p> <p>Selvityksessä havaittiin, että vihamotiivin tunnistamisessa ja käsittelyssä on puutteita rikosprosessissa. Ratkaisuksi ongelmiin esitetään mm. viharikosluokituksen pakollista käyttöä rikosilmoituksen kirjauksen yhteydessä, esitutkintayhteistyön tehostamista ja poliisin kuulusteluohjeistuksen päivittämistä.</p> <p>Julkaisun sisällöt ovat täysin tekijän vastuulla, eivätkä ne välttämättä edusta Tiedolla vihaa vastaan -hanketta rahoittavan Euroopan komission tai oikeusministeriön näkemyksiä.</p>		
Asiasanat	viharikokset, rikosprosessi, syyttäjät, tuomioistuimet		
ISBN PDF	978-952-259-822-6	ISSN PDF	2490-0990
Asianumero		Hankenumero	VN/14763/2019
Julkaisun osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-822-6		

Hatbrott och behandlingen av dem i en straffprocess

Justitieministeriets publikationer, Utredningar och anvisningar 2021:18		Tema	Utredningar och anvisningar
Utgivare	Justitieministeriet		
Författare	Marko Juutinen		
Språk	finska	Sidantal	114
Referat	<p>I utredningen granskas hur hatbrott identifieras i olika skeden av straffprocessen, hur information om eventuellt hatmotiv förmedlas från polisen till åklagaren och hur detta påverkar domen. I utredningen har man följt upp de hatbrott som 2017 kom till polisens kännedom från förundersökningen till åklagaren och tingsrätten.</p> <p>Det fanns två huvudtyper av hatbrott i utredningsmaterialet: sådana där åklagaren hade krävt straffskärpning på grund av hatmotiv och sådana där hatmotiv ingår i brottsrekvisitet. I de fall som ingick i materialet hade tingsrätten före mars 2021 meddelat en fällande dom för 92 hatbrott. Straffet skärptes på grund av hatmotiv i 12 fall. Hatmotiv ingick i straffrekvisitet i 80 hatbrott som ledde till en fällande dom.</p> <p>I utredningen konstaterades att det finns brister i identifieringen och behandlingen av hatmotiv i straffprocessen. Som lösningar på problemen föreslås bland annat obligatorisk klassificering av hatbrott i samband med registrering av polisanmälan, effektivisering av förundersökningssamarbetet och uppdatering av polisens anvisningar om förhör.</p> <p>Författaren ansvarar helt och hållet för publikationens innehåll som nödvändigtvis inte representerar synpunkterna hos Europeiska kommissionen, som finansierar projektet Fakta mot hat, eller justitieministeriet.</p>		
Nyckelord	hatbrott, straffprocess, åklagare, domstolar		
ISBN PDF	978-952-259-822-6	ISSN PDF	2490-0990
Ärendenr.		Projektnr.	VN/14763/2019
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-822-6		

Processing of hate crimes in the criminal procedure

Publications of the Ministry of Justice, Reports and guidelines 2021:18		Subject	Reports and guidelines
Publisher	Ministry of Justice, Finland		
Authors	Marko Juutinen		
Language	Finnish	Pages	114
Abstract	<p>This study investigates how hate crimes are identified at the different stages of the criminal procedure; how the suspicion of a possible hate motive is relayed from the police to the prosecutor; and how it affects the severity of the sentence. Hate crimes reported to the police in 2017 were followed up as cases progressed from pre-trial investigation to the prosecutor, ending up in district courts.</p> <p>The corpus consisted of two main categories of hate crime: cases in which an increase of the severity of the punishment was requested by the prosecutor on grounds of a hate motive, and cases in which a hate motive fulfils the essential elements of the crime. Among the cases studied, final judgements had been issued for 92 hate crimes by district courts by March 2021. In 12 cases, the severity of the punishment was increased because of a hate motive. A hate motive was part of the elements of the punishment in 80 hate crimes with a final ruling.</p> <p>The study found shortcomings in the identification and processing of hate motives in the criminal procedure. It is proposed, among other things, that it should be compulsory to code certain reports of offences as hate crimes and that collaboration in criminal investigation should be intensified and the instructions on police interrogation updated.</p> <p>The author assumes full responsibility for the content of this publication. The views presented are not necessarily representative of those of the European Commission, the funder of the Facts against Hate project, or the positions of Finland's Ministry of Justice.</p>		
Keywords	hate crimes, criminal procedure, prosecutors, courts		
ISBN PDF	978-952-259-822-6	ISSN PDF	2490-0990
Reference no.		Project no.	VN/14763/2019
URN address	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-822-6		

Sisältö

1	Johdanto	8
1.1	Aikaisempi tutkimus	9
1.2	Mitä viharikokset ovat?	10
1.3	Aineisto	13
1.3.1	Poliisin tietoon tullut viharikollisuus	14
1.3.2	Syyttäjän päätökset	16
1.3.3	Tuomioistuinratkaisut	17
2	Viharikollisuus esitutkinnassa	19
2.1	Viharikosluokitus	21
2.2	Rikosten esikäsittely	23
2.3	Vaikuttimien tutkiminen kuulusteluissa	25
2.4	Tutkinnan päättymisen	28
2.4.1	Poliisin käyttämät perusteet päättää tai keskeyttää tutkinta	32
2.4.2	Esitutkinnan rajoittaminen syyttäjän päätöksellä	34
2.5	Selvitetyt viharikokset	36
2.5.1	Vihamotiivit ja viharikosluokituksen käyttö	37
2.5.2	Havaintoja vertailevasta näkökulmasta	40
2.6	Johtopäätökset	43
3	Syyttäjä	45
3.1	Syyttäjän haastehakemukset	45
3.2	Syyttäjän koventamisvaatimukset	47
3.3	Miten motiivi etenee poliisilta syyttäjälle?	51
3.3.1	Esitutkintayhteistyö ja ilmoitus syyttäjälle	51
3.3.2	Epäily välittyy esitutkintapöytäkirjan ”tiivistelmästä”	54
3.3.3	Epäily välittyy viharikosluokituksesta	56
3.4	Syyttämättä jättäminen	59
3.5	Johtopäätökset	62
4	Viharikokset käräjäoikeudessa	64
4.1	Koventamisvaatimuksen menestyminen käräjäoikeudessa	66
4.2	Käräjäoikeuden ratkaisut rikoslajeittain	68

4.3	Viharikosten motiivit	71
4.4	Luokittelu ja kuulustelut langettavan tuomion tuoneissa viharikoksissa	74
4.5	Miksi syytteet hylättiin, rangaistus jätettiin tuomitsematta tai koventamisperustetta ei käytetty?	77
4.5.1	Syytteiden hylkäämisen tai tuomitsematta jättämisen perustelut	77
4.5.2	Koventamisvaatimusten hylkääminen	80
4.6	Viharikosten rangaistusseuraamukset ja kovennettujen rangaistusten perustelut	85
4.6.1	Kiihottamis- ja syrjintärikokset	85
4.6.2	Vihamotiivin vuoksi kovennetut rangaistukset ja niiden perustelut.....	88
4.7	Johtopäätökset	90
5	Viharikosten tekijät ja tekopaikat	93
5.1	Kiihottamisrikokset	93
5.2	Syrjintärikokset.....	95
5.3	Vihamotiivin vuoksi kovennetut rangaistukset.....	96
6	Kokoavat havainnot ja suositukset.....	99
6.1	Havaintoja	99
6.2	Suosituksia.....	102
	Kuvat ja taulukot.....	105
	Lähteet.....	110

1 Johdanto

Tämän selvityksen aiheena ovat viharikokset rikosprosessissa. Viharikoksella tarkoitetaan mitä tahansa vihamotiivista tehtyä rikosta. Vihamotiivi voi tarkoittaa rikoksen tekemistä ”rotuun, ihonväriin, syntyperään, kansalliseen tai etniseen alkuperään, uskontoon tai vakaumukseen, seksuaaliseen suuntautumiseen tai vammaisuuteen perustuvasta vaikuttimesta taikka niihin rinnastettavasta muusta vaikuttimesta”. Vihamotiivi on rangaistuksen mittaamiseen vaikuttava tekijä riippumatta siitä, kehen tai mihin rikos kohdistuu (HE 317/2010, 13).

Rikosprosessilla tarkoitetaan esitutinnan, syyteharkinnan, tuomioistuinkäsittelyn ja täytäntöönpanon muodostamaa kokonaisuutta (Rantaeskola 2019, 17). Tässä selvityksessä tarkastellaan viharikosten tutinnan etenemistä poliisilta syyttäjälaitoksen kautta tuomioistuimeen. Selvitys tuottaa tietoa siitä, miten vihamotiivi tunnistetaan ja välitetään eteenpäin rikosprosessissa, kuinka suuri osa viharikosepäilyistä etenee poliisilta syyttäjälle ja edelleen käräjäoikeuteen sekä miten koventamisperusteen käyttö perustellaan tuomiossa ja kuinka se vaikuttaa tuomioon.

Poliisiammattikorkeakoulu on toteuttanut selvityksen osana oikeusministeriön koordinoimaa Tiedolla vihaa vastaan -hanketta, jossa pyritään tehostamaan viharikosten vastaista työtä seurantaa kehittämällä. Käsillä oleva hankkeen osatuotos antaa uutta tietoa vihamotiivin etenemisestä rikosprosessissa. Selvitys määrittelee, mitä viharikokset ovat ja miten niitä tilastoidaan. Siinä tarkastellaan myös sitä, miten viharikokset jakautuvat eri rikoslajeihin ja vaikuttimiin, miten motiivi tunnistetaan ja välitetään eteenpäin pitkin rikosprosessia ja lopuksi, miten vihamotiivi ilmenee tuomioiden perusteissa ja rangaistusseuraamuksessa. Lisäksi pyritään esittämään suosituksia viharikosten vastaisen työn tehostamiseksi.

Selvityksen aineistona ovat vuonna 2017 poliisin tietoon tulleiden viharikosten esitutkintapöytäkirjat, syyttäjälle edenneiden ilmoitusten haastehakemukset sekä niitä koskevat tuomioistuinratkaisut. Vuonna 2017 poliisin tietoon tuli 1 165 viharikosepäilyä.

Selvityksessä on kuusi lukua: Ensimmäisessä taustoitetaan ja kuvaillaan selvityksen tärkeimmät määritelmät ja menetelmät. Toinen luku käsittelee viharikoksia poliisin toimittamassa esitutkinnassa, kolmas syyttäjän päätöksiä ja neljäs tuomioistuinratkaisuja. Viidennessä luvussa tarkastellaan lyhyesti viharikosten tekijöitä ja tekopaikkoja. Viimeisessä luvussa esitellään kokoavat havainnot ja suositukset. Lukujen 2, 3 ja 4 yksityiskohtaisemmat havainnot on lisäksi koostettu näiden lukujen loppuun.

1.1 Aikaisempi tutkimus

Käsillä oleva selvitys pilotoi valtakunnallista raportointia viharikosten tunnistamisesta, niiden etenemisestä rikosprosessissa ja koventamisperusteen käytöstä. Aihetta on aiemmin käsitellyt Laura Peutere, jonka vuonna 2008 julkaistu selvitys keskittyi Helsingin alueella tehtyihin rikosilmoituksiin, joissa epäiltiin rasistista motiivia. Peutereen työssä aineistoon eivät kuuluneet poliisin esitutkintapöytäkirjat, jotka ovat osa tämän työn materiaalia. Vuonna 2008 viharikoksia koskeva lainsäädäntö oli myös suppeampi, mistä syystä Peutereen polttopisteessä olivat juuri rasistiset viharikokset. Etnisen taustan tai uskonnon motivoimat viharikokset tosin edustavat enemmistöä myös tuoreemmassa aineistossa.

Milla Aaltosen vuonna 2019 julkaistussa raportissa käsiteltiin koventamisperusteen käyttöä käräjäoikeuksissa. Aaltosen aineisto koostui poliisin viharikoskoodilla luokittelemista ja vuonna 2018 oikeudessa käsitellyistä tapauksista. Poliisin ja syyttäjälaitosten aineistoa siinä ei käsitelty. Raportin mukaan vuonna 2018 poliisin viharikoskoodilla merkitsemiä rikoksia oli käräjäoikeudessa 55 kappaletta, joista 35:ssä annettiin tuomio viharikoksesta. Kiihottaminen kansanryhmää vastaan oli selvästi yleisin käräjäoikeuden tästä aineistosta tuomitsema viharikos, sillä muita oli vain neljä kappaletta. (Aaltonen 2019.)

Ruotsissa julkaistiin laaja selvitys viharikosepäilyjen etenemisestä poliisilta syyttäjälle ja käräjäoikeuteen vuonna 2002. Sen aineistona oli Ruotsin rikostorjuntaneuvoston (Brottsförebyggande rådet, BRÅ) maan suojelupoliisilta saamat tiedot vuonna 2000 ilmi tulleista viharikosepäilyistä. Noin 4 300 viharikosilmoituksesta yhdeksän prosenttia eteni syyteharkintaan, ja syytteet nostettiin kaikkiaan 344 tapauksessa eli noin kahdeksassa prosentissa poliisin tietoon tulleista ilmoituksista. Niistä viharikostuomio annettiin 46 tapauksessa, mikä vastaa noin yhden prosentin osuutta kaikista ilmi tulleista viharikosepäilyistä. (Lönnheden & Schelin 2002, 18, 26, 31.)

Viharikokset voidaan nähdä syvien sosiaalisten prosessien eräänlaisena äärimmäisenä seurauksena. Ilmiö viharikosten taustalla on paljon laajempi kuin sen rikostilastoihin jättämät jäljet. Yhtäältä sen taustalla vaikuttavat ajatukset, käsitykset ja niiden

heijastelema tai muokkaama arvomaailma sotii yhteiskuntajärjestyksemme perustavaa arvoa eli ihmisten välistä yhdenvertaisuutta vastaan. Toisaalta sen kasvualustaksi voivat muokkautua tavanomaisemmatkin ihmisryhmät, jos muihin kohdistuva epäluulo saa sijaa ryhmän sisäisen yhteenkuuluvuuden välineenä. Siksi viharikoksiin liittyvä tutkimus on poikkitieteellistä ja monialaista, eikä sitä suinkaan määritä vain oikeustieteellinen tutkimusintressi: viharikollisuutta voidaan tutkia monen eri tieteenalan näkökulmasta ja metodein.

Nimenomaan viharikoksia käsittelevissä tutkimuksissa eräitä painopistealueita ovat olleet oikeusjärjestelmän kyky tunnistaa viharikoksia, vihamotiivin arviointi rikoksen seuraamusharkinnan osana, uhrien kokemukset viharikoksista sekä viharikoksiin liittyvä aliraportointi. Viharikosten tunnistamisesta tekee vaikeaa motiivin selvittäminen ja sen oikeudellinen perustelu, sillä motiivi ei näy ulospäin eikä se yleensä ole lievän rikoksen tunnusmerkistötekijä (Bell 2002; Burney ja Rose 2002; Tiby 2006, 11; Hall 2010, 153; Schoultz 2015, 37). Silti juuri teon motiivi voi haavoittaa uhria syvemmin kuin itse teko. Esimerkiksi avokämmenellä lyöminen voi täyttää lievän pahoinpitelyn tunnusmerkistön, eli siitä ei aiheudu minkäänlaista pysyvää fyysistä vammaa tai haittaa. Jos taas teon syynä on viha henkilöä kohtaan tämän taustan tai muun ominaisuuden vuoksi, loukkaa se syvemmin hänen identiteettiään kuin aiheuttaa fyysistä haittaa. Vihamotiivista tehdyt rikokset aiheuttavat ahdistuneisuutta ja pelkoa sekä luovat epäterveellistä stressiä enemmän kuin muut vastaavanlaiset rikokset (Funnell 2013; Oikeusministeriö 2016).

Tutkinnallisten vaikeuksien ohella tunnistamista ja koventamisperusteen käyttöä voivat vaikeuttaa tutkinnan kuormittuneisuus, poliisin asenteet ja käsitykset siitä, mikä on normaalia ja sallittavaa, sekä puutteelliset käytännöt vihamotiivin välittämisessä poliisilta syyttäjälle (Bowling 1998; Hall 2010, 160–162).

Viharikosten vastaista työtä vaikeuttaa lisäksi aliraportointi. Tätä selittävät osaltaan uhrien kokemus siitä, että rikosilmoituksen tekemisellä ei ole merkitystä tai että syrjintä on arkipäivästä. Myös pelko leimautumisesta syrjinnän kohteena olevan vähemmistön jäseneksi vähentää halukkuutta ilmoituksen tekemiseen (Gadd 2010, 212; Mellgren 2019; 110).

1.2 Mitä viharikokset ovat?

Rikosoikeudellisesta näkökulmasta viharikoksella tarkoitetaan mitä tahansa rikosta, jonka vaikuttimena on vihamotiivi. Tässä työssä viharikokset jaetaan kahteen ryhmään: Ensimmäisessä ryhmässä vihamotiivi on osa rikosta, eli se kuuluu rikoksen tunnusmerkistöön. Toisessa viharikostyyppissä vihamotiivi ei sen sijaan kuulu rikoksen

tunnusmerkistöön. Tällaisia rikoksia ovat esimerkiksi pahoinpitely, laiton uhkaus tai kunnianloukkaus, ja ne ovat rangaistavia vihamotiivista riippumatta. Jos vihamotiivi on rikoksen vaikuttimena, voidaan rangaistus määrätä kovennettuna.

Tyypillisimpiä rikoksia, joissa vihamotiivi kuuluu rikoksen tunnusmerkistöön, ovat kiihottaminen kansanryhmää vastaan (jäljempänä myös kiihottamisrikos) sekä syrjintärikkokset. Suomen rikoslakiin ne tuotiin jossakin muodossa jo vuonna 1970, kun Suomi ratifioi kansainvälisen rotusyrjintäsopimuksen. Rikoslain (RL) 11 luvun 10 §:ssä kiihottaminen kansanryhmää vastaan määritellään seuraavasti:

Joka asettaa yleisön saataville tai muutoin yleisön keskuuteen levittää tai pitää yleisön saatavilla tiedon, mielipiteen tai muun viestin, jossa uhataan, painetellaan tai solvataan jotakin ryhmää rodun, ihonvärin, syntyperän, kansallisen tai etnisen alkuperän, uskonnon tai vakaumuksen, seksuaalisen suuntautumisen tai vammaisuuden perusteella taikka niihin rinnastettavalla muulla perusteella, on tuomittava kiihottamisesta kansanryhmää vastaan sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Rikoslain 11 luvun 11 § määrittelee syrjinnän seuraavasti:

Joka elinkeinotoiminnassa, ammatin harjoittamisessa, yleisöpalvelussa, virkatoiminnassa tai muussa julkisessa tehtävässä taikka julkista tilaisuutta tai yleistä kokousta järjestettäessä ilman hyväksyttävää syytä

- 1) ei palvele jotakuta yleisesti noudatettavilla ehdoilla,
- 2) kieltäytyy päästämästä jotakuta tilaisuuteen tai kokoukseen tai poistaa hänet sieltä taikka
- 3) asettaa jonkun ilmeisen eriarvoiseen tai muita olennaisesti huonompaan asemaan

rodun, kansallisen tai etnisen alkuperän, ihonvärin, kielen, sukupuolen, iän, perhesuhteiden, sukupuolisen suuntautumisen, perimän, vammaisuuden tai terveydentilan taikka uskonnon, yhteiskunnallisen mielipiteen, poliittisen tai ammatillisen toiminnan tai muun näihin rinnastettavan seikan perusteella, on tuomittava, jollei teko ole rangaistava työsyryntänä tai kiskonnantapaisena työsyryntänä, syrjinnästä sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Syrjinnän rangaistavuus edellyttää tahallisuutta. Lain esitöissä todetaan, että rangaistavan syrjinnän ehtona ei kuitenkaan ole yllä mainituista perusteista johtuva syrjintätarkoitus tai nimenomainen vihamotiivi. Jos elinkeinonharjoittaja valikoi asiakkaitaan pelkästään voiton tavoittelun vuoksi, hänellä ei ole vihamotiivia. Pykälän mukaan rangaistavaa syrjintää on, jos asiakkaat valitaan niin ikään ilman vihamotiivia esimerkiksi rodun tai kansallisuuden perusteella ja jos tekijä on tietoinen syrjintäperusteen olemassaolosta ja antaa sille merkityksen henkilön kohtelussa. (HE 94/1993, 36.)

Kiihottaminen kansanryhmää vastaan, törkeä kiihottaminen kansanryhmää vastaan ja syrjintä ovat viharikoksia, joissa vihamotiivi sisältyy rikoksen tunnusmerkistöön. Muita tällaisia rikoksia ovat työsyryntä ja kiskonnantapainen syrjintä, joukkotuhonta, joukkotuhonnan valmistelu, rikos ihmisyyttä vastaan, kidutus sekä järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen, kun ryhmän tavoitteena on tehdä yksi tai useampi rikoslain 11. luvun 10. §:ssä mainittu rikos. (Poliisihallitus 13.12.2011.)

Rikosoikeuden näkökulmasta muut viharikokset ovat sellaisia rikoksia, joissa tuomioistuimien on käyttänyt rangaistuksen koventamisperustetta vihamotiivin vuoksi. Vihamotiivi on siis yksi rikoslain 6. luvun 5. §:n asettamista rangaistuksen koventamisperusteista. Tarkemmin se tarkoittaa rikoksen tekemistä ”rotuun, ihonväriin, syntyperään, kansalliseen tai etniseen alkuperään, uskontoon tai vakaumukseen, seksuaaliseen suuntautumiseen tai vammaisuuteen perustuvasta vaikuttimesta taikka niihin rinnastettavasta muusta vaikuttimesta”. Vuonna 2021 annetussa hallituksen esityksessä koventamisperusteisiin esitettiin lisättäväksi rikoksen tekeminen uhrin sukupuoleen perustuvasta vaikuttimesta (HE 7/2021 vp).

Koventamisperusteen käyttö ei edellytä rikoksen kohteena olevan henkilön kuuluvan johonkin tiettyyn ryhmään. Riittää, että rikoksen vaikutin perustuu siihen. Koventamisperusteen käyttö ei myöskään edellytä, että vihamotiivi olisi teon ainoa vaikutin. (HE 317/2010.) Nykymuodossaan vihamotiivi rangaistuksen koventamisperusteena säädettiin osaksi rikoslakia vuonna 2011. Rasistinen motiivi oli osa koventamisperusteita vuodesta 2002 alkaen. Se tarkoitti rikoksen kohdistamista ”kansalliseen, rodulliseen, etniseen tai muuhun sellaiseen kansanryhmään kuuluvaan henkilöön tähän ryhmään kuulumisen perusteella” (HE 44/2002, 285).

LAINSÄÄDÄNNÖN LYHYT HISTORIA

1948 YK:n yleismaailmallinen ihmisoikeusjulistus: "Kaikki ihmiset syntyvät vapaina ja tasavertaisina arvoltaan ja oikeuksiltaan".

1965 Kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskeva, vuonna 1965 tehty yleissopimus (SopS 37/1970). Siinä määritellään rotusyrjinnän perusteiksi rotu, ihonväri, syntyperä sekä kansallinen ja etninen alkuperä.

1970 Kansanryhmän syrjintään kiihottamista ja syrjintää koskevat kriminalisoinnit otettiin mainitun rotusyrjintäsopimuksen täytäntöönpanon yhteydessä Suomen rikoslakiin vuonna 1970.

2002 Rasistinen vaikutin säädettiin rangaistuksen koventamisperusteeksi rikoslain yleistä osaa uudistettaessa vuonna 2002. Koventamisperusteena oli "rikoksen kohdistaminen kansalliseen, rodulliseen, etniseen tai muuhun sellaiseen kansanryhmään kuuluvaan henkilöön tähän ryhmään kuulumisen perusteella" (HE 44/2002, 285).

2003 Euroopan neuvoston tietoverkkorikollisuutta koskeva yleissopimuksen lisäpöytäkirja (SopS 60/2007).

2008 Neuvoston puitepäättös rasismien ja muukalaisvihan tiettyjen muotojen ja ilmaisujen torjumisesta rikosoikeudellisin keinoin (2008/913/YOS).

2010 Rikoslain uudistuksessa käyttöönotetun koventamissäännöksen mukaan rikoksen rasistinen tai muu sellainen vaikutin koventaisi rangaistusta riippumatta siitä, keneen tai mihin rikos kohdistuu (HE 317/2010, 1). Samassa yhteydessä uudistettiin kiihottamisrikossäännöstä (RL 11:10).

2021 Hallituksen esitys sukupuolen sisällyttämisestä rangaistuksen koventamisperusteisiin (HE 7/2021 vp).

1.3 Aineisto

Tämän selvityksen aineisto koostuu kolmesta osasta: poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa vuonna 2017, syyttäjän päätökset syyttäjälle edenneistä viharikos-epäilyistä sekä tuomioistuimen ratkaisut käräjäoikeuteen lähetetyistä syytteistä. Jenita Rauta on kerännyt viharikosepäilyt osana Poliisiammattikorkeakoulun vuosittaista viharikosseurantaa.

Tätä selvitystä varten kaikista tehdyistä rikosilmoituksista on kerätty esitutkintapöytäkirjat 1 160 viharikosilmoituksesta. Esitutkintapöytäkirja sisältää ainakin kansilehden,

rikosilmoituksen, ilmoitukseen kuuluvan selostuksen (teonkuvaus sekä kertomus esitutkinnasta ja sen tuloksista), kuulustelupöytäkirjat ja pöytäkirjan merkintälehdet. Syyttäjältä on saatu kaikkiaan 543 eri rikosilmoituksesta tehtyä päätöstä (mukaan lukien päätökset tutkinnan rajoittamisesta, syytteiden hylkäämisestä ja syytteiden nostamisesta). Käräjäoikeuksilta on tilattu päätökset 249 rikosilmoituksesta nostetusta syytteestä; niistä 18 tapauksessa asian käsittely ei vielä maaliskuussa 2021 ollut päättynyt.

Viharikosepäilyistä on valittu vuoden 2017 aineisto, koska se on tuorein mahdollinen aineisto, joka on jo suurelta osalta ehditty käsitellä käräjäoikeudessa (Rauta 2018). Lisäksi tuolloin poliisissa panostettiin viharikosten torjuntaan: Helsingissä toimi valtakunnallinen rangaistavan vihapuheen torjuntaan keskittynyt ryhmä.

Vuonna 2017 poliisin tietoon tuli 1 165 viharikosilmoitusta. Niistä 1 160:n käsittelyä on tätä selvitystä varten seurattu poliisilta syyttäjälaitokselle ja sieltä käräjäoikeuteen. Aineiston ulkopuolelle jäi viisi viharikosilmoitusta, joten tässä suhteessa aineisto on katkava. Viharikosten kokonaismäärän suhteen näin ei ole, koska kaikkia viharikoksia ei ilmoiteta poliisille. (Rauta 2018.)

Tästä aliraportoinnin mittakaavasta käsityksen antaa oikeusministeriön selvitys vihapuheesta ja häirinnästä ja niiden vaikutuksista eri vähemmistöryhmiin: häirintää tai vihapuhetta kokeneista henkilöistä vain 21 prosenttia ilmoitti siitä jollekin taholle. Vähäinen ilmoitusmäärä johtui useimmiten oletuksesta, että asialle ei joko tehtäisi mitään tai että sille ei voisi tehdä mitään. Selvitys toteutettiin vähemmistöryhmiin kohdennettuna kyselytutkimuksena, ja siihen vastasi 1 475 henkilöä. (Oikeusministeriö 2016, 25, 37, 145.)

Ruotsalaisessa kyselytutkimuksessa saatiin vastaavanlaiset tulokset: rikoksista vain pieni osa ilmoitetaan poliisille. Malmön yliopistossa vuonna 2013 tehtyyn tutkimukseen osallistui 2 585 opiskelijaa, mikä oli edustava otos kyseisen korkeakoulun opiskelijoista. Opiskelijoista 158 kertoi joutuneensa edeltäneen vuoden aikana viharikoksen kohteeksi. Heistä vain 12 prosenttia oli tehnyt asiasta rikosilmoituksen, kun muunlaisten rikosten kohteeksi joutuneiden ilmoitusten osuus oli 20 prosenttia. (Andersson ja Mellgren 2015, 292, 295.) Rikostilastojen ulkopuolelle jää siis paljon rikoksia, mutta erityisen paljon juuri viharikoksia.

1.3.1 Poliisin tietoon tullut viharikollisuus

Poliisin tietoon tullutta viharikollisuutta on tilastoitu vuodesta 1997 alkaen. Ensimmäisen sitä koskevan raportin sisäasiainministeriön poliisiosasto julkaisi vuonna 1998.

Vuodesta 2005 raportoinnista on vastannut Poliisiammattikorkeakoulu (Sisäasiainministeriö 1998; Keränen 2005.)

Viharikosepäilyllä tarkoitetaan tässä raportissa poliisin tietoon tulleiden rikosten joukosta tietyllä menetelmällä poimittuja rikoksia. Menetelmän tarkoitus on tunnistaa poliisille tehtyjen rikosilmoitusten joukosta ne, joihin voi liittyä vihamotiivi. Vuodesta 2017 alkaen raportoinnista vastannut Poliisiammattikorkeakoulun viharikostutkija Jenita Rauta (2018, 17, 18) kuvailee kaksivaiheisen menetelmän seuraavasti:

Ensimmäisessä vaiheessa Poliisiasia-ain tietojärjestelmästä poimitaan

1. rikosilmoitukset, jotka sisältävät jonkin liitteessä 1 mainituista rikosnimikkeistä ja jonkin liitteessä 2 mainituista hakusanoista (yhteensä 271 hakusanaa),
2. rikosilmoitukset, joissa asianimikkeenä on syrjintä, työsyryntä, kiskonnantapainen työsyryntä, kiihottaminen kansanryhmää vastaan, törkeä kiihottaminen kansanryhmää vastaan, joukkotuhonta, joukkotuhonnan valmistelu, rikos ihmisyyttä vastaan, törkeä rikos ihmisyyttä vastaan tai kidutus,
3. rikosilmoitukset, joiden selostusosassa esiintyi kirjainyhdistelmä ”rasist” tai ”rasism”,
4. rikosilmoitukset, jotka poliisi on merkinnyt viharikosluokituksella,
5. rikosilmoitukset, jotka on merkitty Tupa-luokituksella (Turvapaikanhakijoihin liittyvä).

Tällä tavalla valikoidusta rikosilmoitusjoukosta saadaan viharikokseksi määriteltävät tapaukset. Poliisin kirjaamaa rikosilmoitusta tulkitaan selvitystä varten erikseen annettujen kirjallisten ohjeiden avulla. Jenita Rauta (2018, 17) kirjoittaa:

Tapaus määritel[lään] viharikokseksi, jos joku tapauksen osapuolista (poliisi, uhri, todistaja, jne.) epäil[ee], että rikoksen yhtenä motiivina oli epäluulo tai vihamielisyys jotakin uhrin (oletettua) viiteryhmiä kohtaan. Näitä voivat olla 1) etnisyyteen tai kansallisuuteen, 2) uskontoon tai vakaumukseen, 3) seksuaaliseen suuntautumiseen, sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun tai 4) vammaisuuteen liittyvät viiteryhmit. Tapaus määritel[lään] viharikokseksi myös silloin, jos itse rikosilmoituksen selitysosassa esiinty[y] viharikosperustaisia vihejiä, kuten epäillyn rasistista kielenkäyttöä.

Yllä olevien esimerkkien lisäksi tapaus määritel[lään] viharikokseksi, jos rikos-ilmoitus sisälsi poliisin käyttämän viharikosluokituksen siitä huolimatta, että itse ilmoituksesta ei ilmennyt tekijän motiivia. Poliisihallituksen antaman ohjeistuksen (Poliisihallituksen ohje 13.1[2].2011) mukaan poliisin tulisi käyttää viharikosluokitusta aina silloin, kun kuka tahansa tilanteessa mukana ollut henkilö (poliisi, epäilty, asianomistaja, todistaja, ilmoittaja tai muu)

- pitää teon motiivina osittain tai kokonaan ennakkoluuloa tai vihaa tiettyä kansanryhmää kohtaan
- pitää tekoa tehtynä osittain tai kokonaan rotuun, ihonväriin, syntyperään, kansalliseen tai etniseen alkuperään, uskontoon tai vakaumukseen, seksuaaliseen suuntautumiseen tai vammaisuuteen liittyvästä vaikuttimesta taikka niihin rinnastettavasta muusta vaikuttimesta.

Vuonna 2017 poliisin tietoon tulleita viharikosilmoituksia kertyi 1 165 kappaletta. Niistä tilattiin poliisilaitoksille esitutkintapöytäkirjat, joita saatiin 1 160 rikosilmoituksesta.

Laissa rikoksella tarkoitetaan rangaistavaksi säädettyä inhimillistä tekoa, jolloin jokaisella rikoksella on vähintään yksi tekijä (Tapani ja Tolvanen 2013, 3). Viharikosepäilyjä ei kuitenkaan aina esitetä tekijälähtöisesti. Tämä olisikin ongelmallista, koska esitutkintavaiheessa monen rikoksen tekijä on tuntematon. Siksi rikosepäilyjä on perusteltua tarkastella asianomistajien näkökulmasta. Havaintoyksikköjen määrä voi siis vaihdella riippuen siitä, tarkastellaanko rikoksia asianomistajien, rikoksesta epäiltyjen vai rikosnimikkeen mukaan.

Suomessa viharikollisuutta koskevat raportit tilastoidaan niin sanotun päärikoksen mukaan. Päärikos tarkoittaa jokaista rikosilmoituksessa mainittua asianomistajaa vastaan tehtyä vakavinta rikosta (ankarimman rangaistuslajin törkein rikos). Jos yhdessä rikosilmoituksessa on monta rikosnimikettä, joiden asianomistajina ovat samat henkilöt, viittaa päärikos niistä vain yhteen ja juuri vakavimpaan rikokseen ja ilmenee tilastossa yhtä monta kertaa kuin siinä on asianomistajia. Vastaavasti vaikka tekijöitä olisi useita, mutta sillä olisi vain yksi asianomistaja, tilastoituisi se vain kertaalleen. (Rauta 2018, 18; Peutere 2008, 40). Tämän selvityksen esitutkintavaihetta käsittelevässä luvussa kaksi on viharikosepäilyjä tarkasteltu päärikoksen rikoslajin mukaan.

1.3.2 Syyttäjän päätökset

Poliisi lähetti syyttäjälle syyteharkintaan kaikkiaan 379 viharikosilmoitusta 1 165:stä poliisin tietoon tulleesta viharikosilmoituksesta. Tätä selvitystä varten niistä tilattiin

syyttäjälaitoksen päätökset. Yhdestä syyteharkintaan toimitetusta esitutkintapöytäkirjasta syyttäjän päätöstä ei saatu, koska tapaus oli edelleen kesken. Lisäksi syyttäjälaitokselta pyydettiin syyttäjän rajoittamispäätökset 165 rikosilmoitukseen. Syyttäjälaitokselta kerätty aineisto käsittää siten 543 rikosilmoituksesta tehdyt päätökset.

Syyteharkintaan lähetetyissä 379 viharikosilmoituksessa mainittiin kaikkiaan 547 rikoksesta epäiltyä. Syyttäjä vaati rangaistuksen koventamista vihamotiivin vuoksi 38:lle rikoksesta epäillylle, ja 92 tapauksessa vihamotiivi sisältyi rikoksen tunnusmerkistöön. Niiden (yhteenlaskettu) osuus kaikista syyttäjän nostamista syytteistä on 35 prosenttia, kun syytteiden kokonaismäärä on 368.

Esitutkintaa käsittelevässä luvussa 2 viharikollisuutta tilastoidaan päärikosten mukaan. Luvuissa 3 ja 4 tilastointi tehdään pääsääntöisesti rikoksesta epäiltyjen mukaan, sillä se antaa tarkemman kuvan rikosten määrästä. Vaikka yhdellä rikoksella voi olla monta tekijää, tässä käsitellyillä viharikoksilla, joista käräjäoikeus on antanut langettavan tuomion, lähes kaikissa tapauksissa on ainoastaan yksi tekijä. Siksi tilastointi tekijän mukaan antaa tarkan kuvan langettavaan tuomioon johtaneiden viharikosten lukumäärästä tässä aineistossa.

1.3.3 Tuomioistuinratkaisut

Vuonna 2017 ilmi tulleista viharikosepäilyistä syyttäjä nosti syytteen 368:aa henkilöä vastaan. He olivat rikoksesta epäiltyinä kaikkiaan 249 viharikosilmoituksessa. Näistä tapauksista tilattiin käräjäoikeuden ratkaisut. Valtaosassa tapauksia käräjäoikeus oli antanut ratkaisunsa vuoteen 2021 mennessä. Päätökset puuttuivat kaikkiaan 18:sta eri rikosilmoituksesta.

Käräjäoikeudessa langettava tuomio annettiin 92:lle viharikoksesta syytetylle. Rangaistus määrättiin kovennettuna 12 vastaajalle. Maaliskuuhun 2021 mennessä oli annettu 80 tuomiota, joissa vihamotiivi sisältyi rikoksen tunnusmerkistöön.

Käräjäoikeus tutkii vastaajan syyllisyyttä ja antaa perustellun tuomion siitä, onko syyllisyys tullut toteennäytetyksi vai ei. Tuomion perusteluista tulee ilmetä, mihin seikkoihin ja oikeudelliseen päättelyyn ratkaisu perustuu. Lisäksi tuomioista käy ilmi rangaistuksen määräämiseen vaikuttaneet tekijät.

Syytteet hylätään, jos vastaajan syyllisyyttä ei ole voitu näyttää toteen. Vastaaja voidaan lisäksi jättää tuomitsematta, vaikka syyllisyydestä ei olisikaan epäilystä. Rikoslain 6. luvun 12. pykälän mukaan rangaistus voidaan jättää tuomitsematta, jos rikosta

voidaan pitää vähäisenä, teko on tehty alle 18-vuotiaana ja se johtuu harkitsemattomuudesta. Tuomio voidaan jättää antamatta myöskään silloin, jos rikos on rinnastettavissa anteeksiannettavaan tekoon, rangaistusta on pidettävä kohtuuttomana esimerkiksi osapuolten välillä saavutetun sovinnon vuoksi tai jos rikos ei yhteisrangaistuksen vuoksi vaikuttaisi kokonaisrangaistuksen määrään.

Käräjäoikeudessa rangaistuksen koventaminen ilmeni neljällä tavalla. Ensiksi vastajalle saatettiin määrätä päiväsakkoja ehdollisen vankeuden lisäksi. Eräässä tuomiossa koventaminen ilmeni tarkalleen määriteltynä korvauksena. Kolmanneksi ehdollinen vankeusrangaistus saatettiin määrätä ehdottomana, ja neljänneksi rangaistuksen kesto saatettiin pidentää. Jopa puolessa vihamotiivin vuoksi kovennetuista rikoksista käräjäoikeus ei perustellut, millä tavalla koventamisperuste vaikutti tuomioon.

2 Viharikollisuus esitutkinnassa

Tässä luvussa tarkastellaan vuonna 2017 poliisin tietoon tullutta viharikollisuutta tutkinnan näkökulmasta (ks. luku 1.3.1). Tavoitteena on tuoda esille, millä tavalla poliisi tunnistaa mahdollisen vihamotiivin ja miten poliisi siitä onnistuu raportoimaan. Havainnot raportoidaan päärikosten rikoslajin mukaan.

Taulukosta 1 näkyy viharikollisuuden jakautuminen kymmeneen rikoslajiin. Rikosten ryhmittelyssä tällä tavalla on noudatettu vuosittaisessa viharikostilastoinnissa käytettyä terminologiaa ja tapoja (ks. Rauta 2017, 12; 2018, 23). Viharikosepäily on yleisimmin pahoinpitelyrikos. Seuraavaksi yleisimpiä rikoslajeja tässä järjestyksessä ovat kunnianloukkaus, laiton uhkaus, kiihottaminen kansanryhmää vastaan, vahingonteko ja syrjintä.

Taulukko 1. Päärikosten yleisimmät rikoslajit

	N=1 566	100 %
Pahoinpitely	586	37
Kunnianloukkaus	329	21
Laiton uhkaus	180	12
Kiihottaminen kansanryhmää vastaan	157	10
Vahingonteko	130	8
Syrjintä	78	5
Kotirauhan rikkominen	46	3
Muut	42	3
Henkirikoksen yritys	15	1
Henkirikos	3	0

Kukin rikoslaji sisältää vähintään kaksi rikosnimikettä. Esimerkiksi pahoinpitelyrikokset jakautuvat tässä aineistossa perusmuotoiseen ja lievään pahoinpitelyyn, pahoinpitelyn yritykseen, törkeään pahoinpitelyyn ja törkeään pahoinpitelyn yritykseen. Suurin osa eli 65 prosenttia pahoinpitelyrikoksista on perusmuotoisia. Lievien tekemuotojen osuus

on vastaavasti 28 %. Kaikkiaan eri rikosnimikkeitä on 64, mutta niistä 52 esiintyy aineistossa vähemmän kuin kymmenen kertaa.

Havainnot esitellään luokiteltuna kymmeneen rikoslajiin tulosten luettavuuden parantamiseksi. Rikoslajien valintakriteerit ovat niiden yleisyys aineistossa sekä rikoksen vakavuus. Yleisimmät yksittäiset rikosnimikkeet ovat pahoinpitely, kunnianloukkaus, laiton uhkaus, kiihottaminen kansanryhmää vastaan, vahingonteko ja syrjintä. Taulukosta 2 käy ilmi päärikosten kaikki yleisimmät rikosnimikkeet, jotka esiintyvät aineistossa vähintään viisi kertaa. Muita rikosnimikkeitä on 43 kappaletta, mutta koska niiden osuus päärikoksista on alle neljä prosenttia, ne on joko laskettu osaksi päärikoslajeja tai ryhmitelty rikoslajien luokkaan muut rikokset.

Taulukko 2. Päärikosten yleisimmät rikosnimikkeet

	N=1 566	100 %
Pahoinpitely	371	23,7
Kunnianloukkaus	310	19,8
Laiton uhkaus	178	11,4
Lievä pahoinpitely	159	10,2
Kiihottaminen kansanryhmää vastaan	156	10,0
Vahingonteko	75	4,8
Syrjintä	64	4,1
Lievä vahingonteko	41	2,6
Kotirauhan rikkominen	34	2,2
Törkeä pahoinpitely	22	1,4
Pahoinpitelyn yritys	17	1,1
Yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen	13	0,8
Kiskonnantapainen työsyryntä	9	0,6
Tuhotyö	9	0,6
Vainoaminen	9	0,6
Terroristisessa tarkoituksessa tehdyn murhan yritys	8	0,5
Työsyryntä	7	0,4

	N=1 566	100 %
Törkeä kunnianloukkaus	7	0,4
Törkeä kotirauhan rikkominen	5	0,3
Törkeän pahoinpitelyn yritys	5	0,3
Lievä petos	5	0,3
Muut	62	3,9

2.1 Viharikosluokitus

Rasistisia piirteitä sisältävää rikollisuutta on tilastoitu Suomessa vuodesta 1997 alkaen. Tuolloin poliisi sai ohjeen luokitella kaikki rasistisia piirteitä sisältävät rikosepäilyt erillisellä rasismikoodilla. Koodin käyttö oli kuitenkin vapaaehtoista, ja rikosilmoituksen pystyi kirjaamaan ilman sitä. Poliisi käytti luokittelua vain noin puolessa kaikista niistä rikosilmoituksista, joihin selvästi liittyi rasistisia piirteitä. (Peutere 2008, 15.)

Vuonna 2011 Poliisihallitus antoi uuden ohjeen epäillyn viharikoksen tilastoimiseksi poliisiasiaihin tietojärjestelmään (PATJA). Ohjeen mukaan luokittelumerkintä tulisi tehdä, jos asianomistaja, muu asianosainen tai poliisi pitäisi tekoa edes osittain viharikoksena. Ohjeessa todetaan, että viharikos tulee kyseeseen, jos

- teon osittaisena tai koko motiivina tulkittaisiin olevan ennakkoluulo tai viha tiettyä kansanryhmää kohtaan,
- se olisi tehty osittain tai kokonaan RL 6:5. §:ssä säädettyjen koventamisperusteiden vuoksi
- rikosnimike olisi kiihottaminen kansanryhmää vastaan, syrjintä tai joku muu rikos, jossa vihamotiivi sisältyy rikoksen tunnusmerkistöön. (Poliisihallitus 13.12.2011.)

Uusikaan ohje ei velvoita poliisia luokittelemaan rikosilmoituksia viharikoskoodilla. Rikosilmoituksen voi edelleen kirjoittaa ja sulkea ilman sitä. Euroopan unionin perusoikeusviraston mukaan rikosepäilyn luokittelun viharikokseksi tulisi olla pakollista aina, kun rikokseen liittyy epäily mahdollisesta vihamotiivista (FRA 2018, 11).

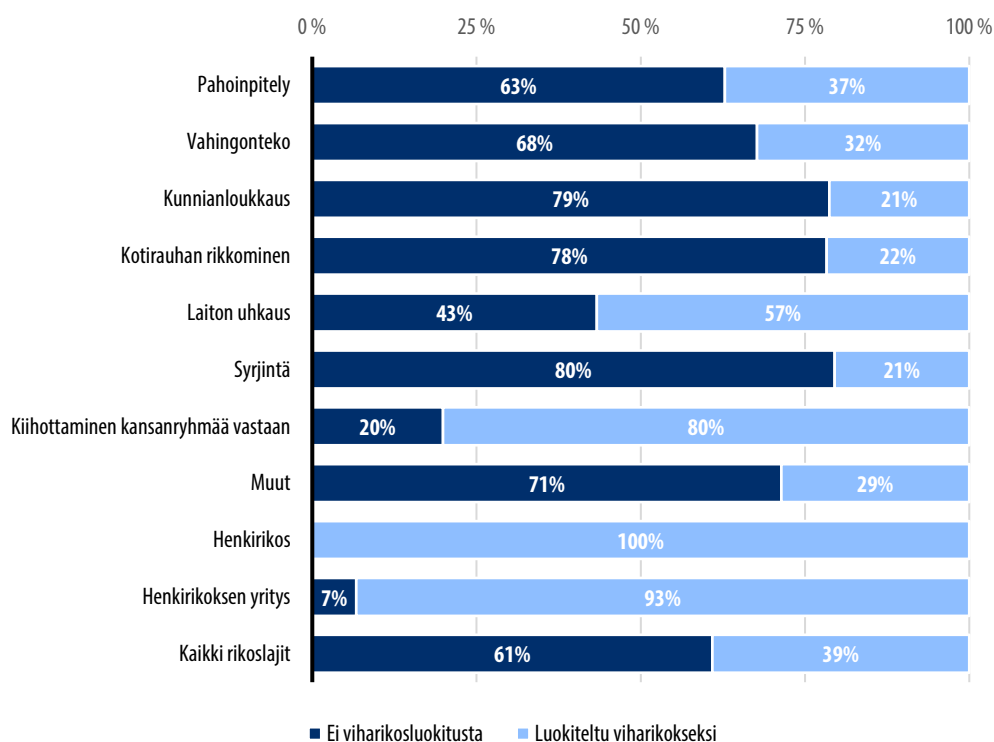
Taulukosta 3 käy ilmi viharikosluokituksen käyttö päärikoslajeittain. Syrjintärikoksissa luokituksen käyttö on harvinaista. Tätä voinee selittää se, että syrjintärikoksiin kuuluvat myös työsyrintä ja kiskonnantapainen työsyrintä. Niissä tunnusmerkistön täyttyminen ei edellytä varsinaista vihaa jotakin ryhmän jäsentä kohtaan vaan syrjintäperusteena voi olla muukin peruste.

Taulukko 3. Taulukko 3. Viharikosluokituksen käyttö päärikoslajeittain

Onko poliisi käyttänyt viharikosluokitusta?			
	Ei	Kyllä	YHTEENSÄ
Pahoinpitely	368	218	586
Vahingonteko	88	42	130
Kunnianloukkaus	259	70	329
Kotirauhan rikkominen	36	10	46
Laiton uhkaus	78	102	180
Syrjintä	62	16	78
Kiihottaminen kansanryhmää vastaan	31	126	157
Muut	30	12	42
Henkirikos	0	3	3
Henkirikoksen yritys	1	14	15
YHTEENSÄ	953	613	1566

Kuvassa 1 tarkastellaan luokiteltujen ja luokittelemattomien rikosten suhteellisia osuuksia päärikoslajeittain.

Kuva 1. Epäiltyjen viharikosten luokittelu viharikokseksi poliisiasiain tietojärjestelmässä

Poliisi on käyttänyt viharikoskoodia vain noin 40 prosentissa kaikista epäillyistä päärikoksista. Myöhemmin huomataan, että luokittelematta on jätetty myös sellaisia rikoksia, joista käräjäoikeus on antanut langettavan tuomion viharikoksena.

2.2 Rikosten esikäsittely

Rikosprosessi alkaa poliisille tehdystä rikosilmoituksesta. Se otetaan vastaan joko poliisilaitoksessa tai sen kirjaa tehtävän saanut poliisipartio. Rikosilmoituksia poliisi käsittelee kahdessa vaiheessa, joista ensimmäinen on rikosten esiselvitys. Varsinainen esitutkinta on vasta toinen vaihe. Rikosilmoituksen esiselvitysvaiheessa poliisi tutkii, onko asiassa syytä epäillä rikosta, ja jos näin on, käynnistää esitutinnan.

Poliisi kuuluu niihin esitutkintaviranomaisiin, joiden velvollisuuksista ja toimivaltuuksista säädetään esitutkintalaissa. Rikosten esikäsittelyä laissa ei ole määritelty erikseen, vaan esitutkintalain säädökset koskevat myös sitä. Poliisihallituksen ohjeen (02.01.2020, 3) mukaan esikäsittelytoimet tarkoittavat ”toimenpiteitä, joilla ratkaistaan, millaisen tarkoituksenmukaisimman prosessin kohteeksi poliisin vastaanottama tutkinta-asia ohjataan”. Petri Burmoin (2017, 55, 56) mukaan esikäsittelytoimiin kuuluu viisi osa-aluetta, jotka liittyvät esitutkinnan laadunvalvontaan, juttumassan seulontaan, esiselvitysten tekemiseen, rikosten sarjoittamiseen ja rikostiedustelu- ja analyysityöhön sekä viidenneksi työnjohtamiseen.

Rikosten esikäsittelytoiminnan merkitys rikosilmoitusten elinkaareissa on merkittävä ja käsiteltävien tapauksien volyymi suuri. Tampereen pääpoliisiasemasta tehdyn tutkimuksen mukaan rikosten esikäsittelyryhmä käsitteli jopa 70 prosenttia kaikista aineistonkeruuvuoden jutuista (Burmoi 2017, 58). Esikäsittelyssä yksinkertaiset, helpot ja päätettävät tapaukset erotellaan vakavammista rikosjutuista. Sen etuna onkin resursien vapauttaminen perustutkinnasta vaikeampiin juttuihin.

Lisäksi esikäsittelytoimet tukevat rikostorjuntaa ja analyysityötä esimerkiksi sarjoittamalla rikosilmoituksia. Sarjoittaminen on keskeinen osa sellaisten lievien rikosten selvittämistä, joista tutkinnan kynnyks ei yksinään ylittyisi. Joskus yksittäisen rikoksen selvittämiseen tarvittavat kustannukset voivat olla suhteettomat rikoksen vakavuuteen nähden eivätkä lisäselvitykset välttämättä riittäisi sen ratkaisuun. Tällöin tutkinnan keskeyttäminen tai päättäminen on todennäköisempää. Jos kuitenkin tällaisen rikoksen tekijä onkin syylistynyt useampiin saman tyyppisiin tekoihin ja useimmista niistä on tehty rikosilmoitus, ne voidaan juuri sarjoittamistyössä yhdistää samaksi kokonaisuudeksi. Näin selvittämismahdollisuudet kasvavat. Esikäsittelytoimille on siis selkeä tilauksensa.

Silti esikäsittelytoimien merkitys viharikosten tunnistamisen kannalta voi osoittautua pulmalliseksi. Aikaisemmassa selvityksessä juuri vihamotiivin tunnistaminen on todettu ongelmaksi. Vihamotiivin tunnistaminen ja selvittäminen voivat vaatia muita vastaavia rikoksia enemmän tutkintaa. Jos ilmoituksen vastaanottaja ei ole merkinnyt asiaa viharikoskoodilla tai jos motiivi ei käy ilmi ilmoituksesta ja tapaus on muuten tyyppinen rikosten esikäsittelyryhmälle jäävä juttu, voivat vihamotiivin tunnistamista ja selvittämistä varten tarvittavat lisätutkimukset jäädä tekemättä. Viharikosluokitus voidaan nähdä välineenä ohjata viharikosilmoitus suoraan esitutkintaan, mutta tämän onnistuminen edellyttäisi luokituksen laajaa käyttöä (ks. kuva 1).

2.3 Vaikuttimien tutkiminen kuulusteluissa

Rikosten esikäsittelyn jälkeen alkaa varsinainen esitutkinta. Esitutkintalain (ETL 1: 2) mukaan poliisin tehtävä on selvittää

- 1) asian laadun edellyttämällä tavalla epäilty rikos, sen teko-olosuhteet, sillä aiheutettu vahinko ja siitä saatu hyöty, asianosaiset sekä muut syyteharkintaa ja rikoksen johdosta määrättävää seuraamusta varten tarvittavat seikat
- 2) mahdollisuudet rikoksella saadun omaisuuden palauttamiseksi ja rikoksen johdosta tuomittavan menettämisseuraamuksen tai asianomistajalle tulevan vahingonkorvauksen täytäntöön panemiseksi
- 3) asianomistajan yksityisoikeudellinen vaatimus, jos hän oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 3. luvun 9. §:n nojalla on pyytänyt syyttäjää ajamaan hänen vaatimustaan
- 4) sekä asianomistajan että rikoksesta epäillyn suostumus asian käsittelemiseen käräjäoikeuden kirjallisessa menettelyssä siten kuin rikosasioita koskeva vasta oikeudenkäynnistä on rikoslain luvussa 5 a tarkoitettu.

Esitutkintalain 1. luvun 2. §:n ensimmäisessä kohdassa todetaan, että poliisin tehtävä on selvittää ne tarvittavat seikat, joiden perusteella rikoksesta voidaan määrätä sopiva seuraamus. Koventamisperusteen käytön edellytykset ovat tällaisia seikkoja. Taulukosta 4 käy ilmi, kuinka usein poliisi on kuulustelujen aikana kysynyt tai jättänyt kysymättä asianosaisilta epäillyn viharikoksen vaikuttimista.

Taulukko 4. Onko vaikuttimisesta kysytty esitutkinnassa?

	N=632	100 %
Kyllä	331	52,4
Ei	301	47,6

Taulukossa 5 on tarkasteltu sitä, missä suhteessa vaikuttimien esiinottaminen on poliisin käyttämään viharikosluokitukseen. Vaikka vaikuttimista ei siis ole erikseen kysytty kuin noin joka toiselta esitutkinnassa kuulustellulta henkilöltä, niistä on kuitenkin kysytty useammin viharikoskoodilla luokitelluissa tapauksissa. Vastaavasti sellaisissa

jutuissa, joissa poliisi ei ole käyttänyt viharikoskoodia, myös vaikuttimista on selvästi harvemmin kysytty kuulusteluissa.

Taulukko 5. Onko vaikuttimista kysytty esitutkinnassa ja onko viharikosluokitusta käytetty?

	Viharikosluokitusta ei ole käytetty	Viharikosluokitusta on käytetty
Vaikuttimista on kysytty	42 %	58 %
Vaikuttimista ei ole kysytty	66 %	34 %

Vaikuttimien selvittäminen on kiinteä osa vakavien rikosten selvittämistä. Vaikuttimien selvittäminen on myös tarpeellinen osa rikostutkintaa, jos esimerkiksi vihamotiivi sisältyy rikoksen tunnusmerkistöön, kuten syrjintärikoksissa. Sen sijaan lievissä tai perusmuotoisissa pahoinpitelyrikoksissa, kunnianloukkauksissa, vahingonteossa tai laittomassa uhkauksessa ei vaikuttimien selvittäminen ole tarpeellista rikoksen tunnusmerkistön kannalta, vaikkakin se on tarpeellista koventamisperusteiden kannalta.

Taulukossa 6 on vaikuttimista kysyminen jäsennelty rikoslajeittain. Taulukosta käy ilmi, että poliisi oli kysynyt vaikuttimista vähintään joltakulta rikoksen asianosaisista, jos vihamotiivi kuului rikoksen tunnusmerkistöön. Sen sijaan jos vihamotiivi ei kuulunut epäillyn rikoksen tunnusmerkistöön, sitä ei myöskään oltu kysymällä selvitetty useimmissa pahoinpitelyrikoksissa eikä vahingontekorikoksissa. Kun kyseessä oli kunnianloukkaus tai laiton uhkaus, motiivista kysyttiin melko säännöllisesti.

Taulukko 6. Vaikuttimista kysyminen kuulusteluissa päärikoslajin mukaan

	Ei ole kysytty	Kyllä on kysytty
Pahoinpitely	68 %	32 %
Vahingonteko	63 %	38 %
Kunnianloukkaus	24 %	77 %
Kotirauhan rikkominen	100 %	0 %
Laiton uhkaus	33 %	67 %
Syrjintä	0 %	100 %

	Ei ole kysytty	Kyllä on kysytty
Kiihottaminen kansanryhmää vastaan	0 %	100 %
Muut	52 %	48 %
Henkirikos	0 %	100 %
Henkirikoksen yritys	0 %	100 %
Onko vaikuttamista kysytty esitutkinnassa?	48 %	52 %

Taulukossa 7 on vertailtu viharikosluokiteltuja ja luokittelemattomia esitutkintapöytäkirjoja sen mukaan, onko vaikuttimet otettu esille esitutkinnassa vai ei. Vertailun perusteella voidaan todeta lievä korrelaatio viharikosluokituksen käytön ja vaikuttamista kysymisen välillä.

Taulukko 7. Viharikosluokituksen käytön korrelaatio lievästi tarkemman tutkinnan kanssa

	Viharikosluokitelluista niiden osuus, joista oli kysytty vaikuttamista	Viharikosluokittelemattomista niiden osuus, joista oli kysytty vaikuttamista
Pahoinpitely	36 %	27 %
Vahingonteko	50 %	33 %
Kunnianloukkaus	100 %	52 %
Laiton uhkaus	83 %	67 %
Syrjintä	100 %	100 %
Kiihottaminen kansanryhmää vastaan	100 %	100 %
Muut	100 %	75 %
Henkirikos	100 %	0 %
Henkirikoksen yritys	100 %	100 %
Osuudet yhteensä	74 %	41 %

Poliisi ei kaikissa kuulusteluissa kysy rikoksesta epäillyltä tämän vaikuttimista. Poliisi pyrkii siihen, että kuulusteltava kertoo rikoksesta mahdollisimman tarkasti omin sanoin, ja esittää tarkentavia kysymyksiä siinä laajuudessa kuin se rikoksen ja muiden esitutkintalain pykälän 1:2 määrittämien seikkojen selvittämiseksi on tarpeellista. Tarkentavat kysymykset ovat tarpeen esimerkiksi ristiriitaisuuksien tai juuri vaikuttimien selvittämiseksi.

Poliisihallituksen laatimassa kuulusteluohjeessa (Poliisihallitus 16.06.2016) määrätään, että asianomistajan kuulustelussa kuulusteltavan kertomus tulee kirjoittaa niin tarkasti kuin asian kannalta vain voidaan olettaa olevan tarpeellista. Ohjeessa (s. 5) todetaan lisäksi, että erityistä huomiota tulee kiinnittää epäillyn rikoksen tunnusmerkistöön. Tämän tulee toki olla tutkintaa ohjaava ajatus. Se ei saisi peittää tarvetta selvittää teon vaikuttimia, koska niillä on painoarvoa rangaistusasteikon määrittämisen kannalta. Vaikuttimien selvittämisestä ohje ei mainitse mitään.

Vaikka ohje jättää vaikuttimien selvittämisen huomiotta, siinä kuitenkin käsitellään melko tarkasti eräitä muita rangaistuksen määrittämiseen, rikoshyödyn palauttamiseen ja mahdollisiin vahingonkorvauksiin ja niiden laajuuteen liittyviä seikkoja. Esimerkiksi omaisuusrikoksessa aiheutetut vahingot tulee selvittää siinäkin tapauksessa, että asianomistaja ei vaatisi niistä korvausta, koska vahinkojen laajuus on oleellista rikoksen seuraamuksen arvioinnissa sekä mahdollisen menettämisseuraamuksen kannalta. Samalla vahingon suuruus on myös tunnusmerkistötekijä. Se erottaa törkeän tekemuodon perusmuotoisesta esimerkiksi vahingontekorikoksissa ja pahoinpitelyrikoksissa. Kysymys siitä, voidaanko koventamisperustetta käyttää rikoksen oikeudellisessa arvioinnissa, on samalla tavalla tutkinnallisesti tärkeä: esitutkinnassa tulee selvittää asian vaatimalla tavalla rangaistuksen määrittämiseen vaikuttavat tekijät. Siksi myös vaikuttimien tutkiminen olisi tarpeellista huomioida poliisin kuulusteluohjeessa.

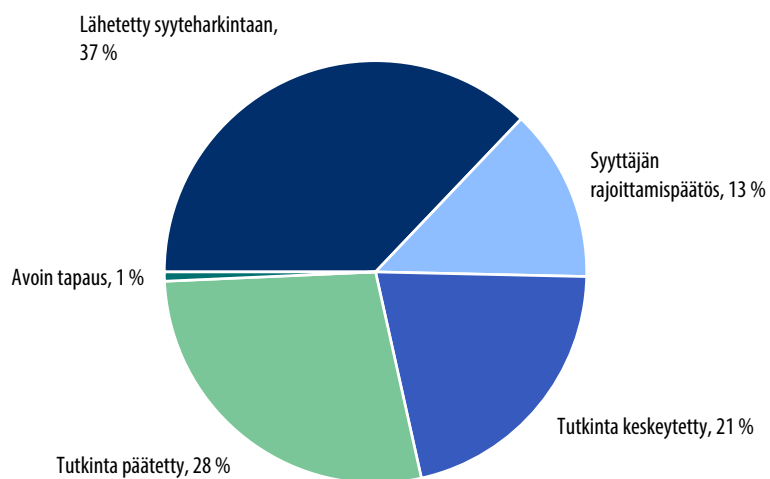
2.4 Tutkinnan päättyminen

Poliisi tekee rikosilmoitusten käsittelyssä kolmentyyppisiä päätöksiä: päättää tutkinnan (tutkinnan päättäminen), keskeyttää sen (tutkinnan keskeyttäminen) tai lähettää sen syyttäjälle. Poliisi voi esittää syyttäjälle tutkinnan rajoittamista, jolloin syyttäjä tekee päätöksen siitä, jatketaanko tutkintaa vai ei (tutkinnan rajoittaminen). Selvittämänsä rikokset poliisi lähettää syyttäjälle syyteharkintaan. Taulukosta 8 käy ilmi esitutkintavaiheessa päärikoksille tehtyjen päätöstyyppien määrät.

Taulukko 8. Päärikoksia koskevat päätökset esitutkintavaiheessa

	N=1 566
Lähetetty syyteharkintaan	580
Syyttäjän rajoittamispäätös	206
Tutkinta keskeytetty	330
Tutkinta päätetty	433
Avoin tapaus	11
Puuttuu aineistosta	6

Kuvasta 2 käyvät ilmi päätösten suhteelliset osuudet. Syyteharkintaan eteni noin 37 prosenttia poliisin tietoon tulleista rikoksista (päärikosten mukaan). Poliisin keskeyttämispäätösten osuus oli noin 21 prosenttia. Poliisi päätti tutkinnan 28 prosentissa tapauksista, ja syyttäjä rajoitti tutkintaa 13 prosentissa tapauksia.

Kuva 2. Viharikosepäilyt esitutkinnassa

Syyteharkintaan lähetetään sellaiset rikokset, jotka poliisi on selvittänyt syytteen kannalta riittävän tarkasti. Siinä onnistuminen tarkoittaa, että poliisin on selvitettävä paitsi rikosten tunnusmerkistön täyttyminen myös rikoksella aiheutetut vahingot, asianomistajien korvausvaatimukset ja muut seikat, jotka ovat olennaisia rikoksen seuraamusharkintaa varten.

Taulukossa 9 tarkastellaan tutkinnanlopettämispäätöksen kolmea pääryhmää rikoslajeittain. Viharikosepäilyn sisältävät vahingontekorikokset ovat ainoa rikoslaji, jossa keskeyttämispäätökset ovat selvästi suurin päätöstyyppi.

Taulukko 9. Taulukko 9. Esitutinnan päätösmenettely rikoslajeittaisessa tarkastelussa

	Syyte- harkinta	Rajoittamis- päätös	Keskeytetty	Päätetty	Avoin	Puuttuu	YHTEENSÄ
Pahoinpitely	254	50	102	170	7	3	586
Vahingonteko	16	7	86	20	0	1	130
Kunnianloukkaus	65	90	67	104	3	0	329
Kotirauhan rikkominen	15	9	6	16	0	0	46
Laiton uhkaus	58	30	38	52	1	1	180
Syrjintä	38	14	3	23	0	0	78
Kiihottaminen kansanryhmää vastaan	108	2	19	27	0	1	157
Muut	8	4	9	21	0	0	42
Henkirikos	3	0	0	0	0	0	3
Henkirikoksen yritys	15	0	0	0	0	0	15
YHTEENSÄ	580	206	330	433	11	6	1 566

Taulukossa 10 on tarkasteltu kysymystä poliisin käyttämän viharikosluokituksen yleisyydestä. Taulukosta käy ilmi, että poliisi ei ollut luokitellut viharikokseksi suurinta osaa niistä tapauksista, joissa päädyttiin tutkinnan päättämiseen. Sen sijaan keskeyttämis päätöksen saaneissa tapauksissa viharikoskoodia on tai ei ole käytetty liki yhtä usein. Yhtenä mahdollisena syynä voisi pitää sitä, että viharikoskoodia olisi käytetty useammin rikoksissa, joissa näytöstä on vähemmän epäselvyyttä ja jotka todennäköisemmin tulisivat myös selvitetynsi.

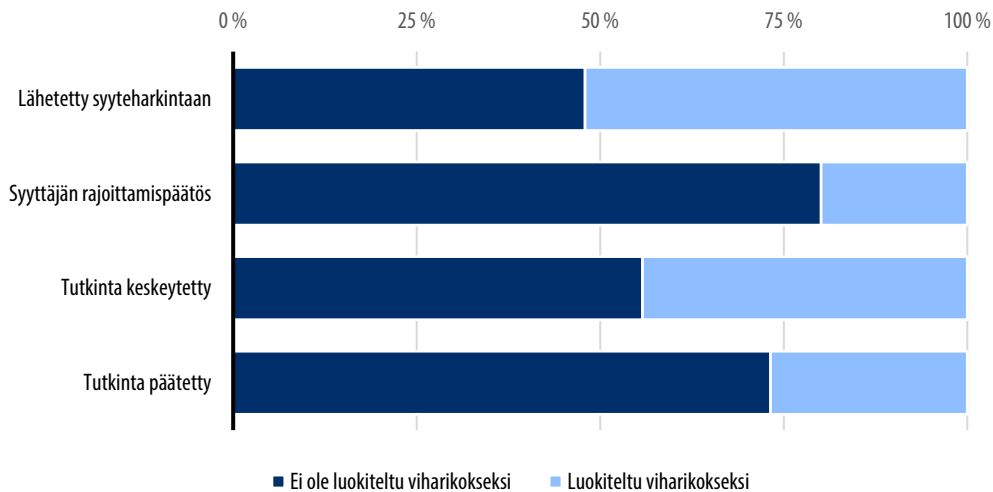
Taulukko 10. Viharikosluokituksen käyttö ja esitutkinnan päättyminen

Onko poliisi käyttänyt viharikosluokitusta?			
	Ei	Kyllä	YHTEENSÄ
Lähetetty syyteharkintaan	278	302	580
Syyttäjän rajoittamispäätös	165	41	206
Tutkinta keskeytetty	184	146	330
Tutkinta päätetty	317	116	433
Avoin tapaus	4	7	11
Puuttuu aineistosta	5	1	6
YHTEENSÄ	953	613	1 566

Kuva 3 havainnollistaa viharikosluokituksen käytön suhteellisia osuuksia eri päätöstyypeissä. Sitä on käytetty tavallisimmin syyteharkintaan lähetetyissä jutuissa, joista noin puolet on luokiteltu viharikokseksi. Luokittelu puuttuu yleisimmin syyttäjän rajoittamisissa ja poliisin päättämistä tapauksissa. Tämä voidaan nähdä viitteenä siitä, että viharikokseksi epäiltyä rikosta on pyritty tutkimaan asian laadun vaatimalla tavalla enemmän kuin vastaavaa rikosta, jossa vihamotiivia ei ole tullut esille.

Kuva 3. Viharikosluokitukset ja esitutinnan päättyminen

Tutkinnan keskeyttämispäätöksissä viharikosluokittelu näyttää olevan jotakuinkin yhtä yleistä kuin sen puuttuminen. Tutkinnan painottamisen kannalta tällä havainnolla ei liene merkitystä. Keskeyttämispäätösten taustalla nimittäin on yleisimmin juuri tuntemattomaksi jääneen tekijän henkilöllisyys.

2.4.1 Poliisin käyttämät perusteet päättää tai keskeyttää tutkinta

Esitutinnan kynnys ylittyy aina, kun asiassa on syytä epäillä rikosta. Tietyin edellytyksin poliisi voi omalla päätöksellään olla aloittamatta tutkintaa tai lopettaa jo aloitetun esitutinnan. Tällöin asian tulee olla näytöllisesti selkeä. Esitutkintalaissa säädetään edellytyksistä lopettaa tai olla aloittamatta tutkinta.

Päätös olla aloittamatta esitutkinta tehdään silloin, kun asiassa ei ole syytä epäillä rikosta. Päätös jättää esitutkinta suorittamatta voidaan tehdä myös, jos rikosta on pidettävä ilmeisen vähäisenä eikä asianomistajalla ole siinä vaatimuksia. Näitä päätöksiä pyritään tekemään jo rikosten esikäsittelyssä. Vaikka tutkinta olisi jo aloitettu, voidaan se päättää poliisin päätöksellä edellä mainittujen edellytysten täytyessä myös silloin, kun käy ilmi, että epäilty tekijä on alle 15-vuotias, että rikos on vanhentunut tai rikoksesta epäilty on kuollut. Tutkinta voidaan päättää myös, jos asianomistaja on asianomistajarikoksessa peruuttanut vaatimuksensa, jos asia hoidetaan sakkomenettelyn mukaisesti tai jos asiasta on jo olemassa rikosilmoitus. (Rantaeskola 2019, 350, 351; Poliisihallitus 02.01.2020; ETL 3:3; 3:4, 3:9).

Lisäksi esitutinnan päättymisen syynä voi olla tutkinnan keskeyttäminen ja sen rajoittaminen. Rajoittamispäätöksen tekee aina syyttäjä. Tutkinta voidaan keskeyttää, jos rikoksesta epäilty on tuntematon eikä asiaan ole saatavilla selvyyttä. Näissä tapauksissa tutkinta voidaan rikoksen vanhentumisaikojen rajoissa avata uudelleen, jos siihen saadaan lisäselvyyttä. (Rantaeskola 2019, ETL 3:3.) Vuonna 2017 ilmi tulleiden viharikosten päärikostutkinta keskeytettiin 330 tapauksessa.

Taulukkoon 11 on listattu kaikista vuonna 2017 esitutkinnassa ilmi tulleista viharikoksista tehdyt päätökset (laskettu päärikosten mukaan). Taulukko eroaa taulukosta 8 siten, että tässä eritellään tarkemmat syyt poliisin tekemien keskeyttämispäätösten ja tutkinnanlopettamispäätösten takana. Niistä tärkeimpiä ovat tekijän jääminen tuntemattomaksi, se, että asianomistaja ei vaadi rangaistusta sekä se, että rikosta ei ole tapahtunut. Kahden epäillyn päärikoksen tapauksessa poliisilla ei ole ollut toimivaltaa suorittaa tutkintaa.

Taulukko 11. Poliisin käyttämät perustelut lopettaa tai olla aloittamatta esitutkinta

	N=1 566	100 %
Lähetetty syyteharkintaan	580	37
Syyttäjän rajoittamispäätös	206	13,2
Tekijä tuntematon	311	19,9
Asianomistaja ei vaadi rangaistusta	193	12,3
Ei rikosta	114	7,3
Epäilty alle 15-vuotias	52	3,3
Vähäisyys	40	2,5
Asiasta on jo rikosilmoitus	22	1,4
Epäselvä tapaus	19	1,2
Avoin tapaus	11	0,7
Rikos vanhentunut	9	0,6
Puuttuu aineistosta	6	0,4
Poliisilla ei ole toimivaltaa asiassa	2	0,1
Epäilty on kuollut	1	0,1

2.4.2 Esitutkinan rajoittaminen syyttäjän päätöksellä

Poliisin tehtävä ei ole suorittaa oikeudellista harkintaa. Jos tutkinan päättämisen edellytykset ovat käsillä, mutta asia on näytöllisesti epäselvä, voi tutkinanjohtaja esittää syyttäjälle tutkinan rajoittamista. Tällöin asia menee syyttäjän harkittavaksi ja hän päättää, lopetetaanko tutkinta vai jatketaanko sitä. Tällaista päätöstä lopettaa tai olla aloittamatta esitutkinta kutsutaan rajoittamispäätökseksi. Syyttäjän tulee perehtyä asiaan itsenäisesti poliisin toimittaman esitutkimateriaalin ja rajoittamisesityksen avulla.

Syyttäjä voi päättää esitutkinan rajoittamisesta useasta erityyppisestä syystä. Prosessuaalisilla syillä viitataan rikosprosessin kannalta olennaisiin syihin. Tällaisia syitä ovat esimerkiksi syyteoikeuden vanhentuminen tai näytölliset kysymykset. Tutkintaa voidaan rajoittaa myös kustannusperusteisesti, jos rikoksen selvittämiseen käytettävät kustannukset ylittäisivät selvästi tutkittavan asian vakavuuden. (Rantaeskola 2019, 356, 357; ETL 3:10.)

Harkinnanvaraisia tai seuraamusluonteisia syitä puolestaan ovat rikoksen vakavuuteen, seurauksiin ja seuraamuksiin liittyvät syyt. Syyttäjä voi päättää tutkinan rajoittamisesta esimerkiksi silloin, kun rikos on merkitykseltään niin vähäinen, että se ei johtaisi syytteen nostamiseen tai jos rikoksesta seuraava rangaistus ei muiden rikosten vuoksi vaikuttaisi tekijän kokonaisrangaistukseen millään tavalla (konkurrenssi). Rajoittaminen voi tulla kyseeseen myös silloin, kun rikoksen selvittäminen ja rankaus voisivat olla kohtuuttomia seurauksia verrattuna asianosaisten välillä saavutettuun sovintoon. Tällaisissa tapauksissa edellytyksenä on, että tärkeä yleinen tai yksityinen etu ei vaadi syytteen nostamista. (Rantaeskola 2019, 356; ETL 3:10.)

Taulukossa 12 esitetään syyttäjän rajoittamispäätösten perustelut vuonna 2017 ilmilleen viharikollisuudessa. Yleisin rajoittamisperuste oli harkinnanvarainen päätös, että rikos oli vähäinen eikä todennäköisesti johtaisi syytteen nostamiseen myöhemminkään. Syyttäjän rajoittamispäätöksistä vähäisyysperusteisia oli yli 40 prosenttia. Toiseksi yleisin peruste oli, että rikoksesta ei ole näyttöä, eli asiassa ei saatu selville todennäköisiä syitä epäillä rikosta. Sovintoa eli kohtuusperustetta käytettiin päätöksenteossa kolmanneksi eniten. Kustannusperusteisten päätösten määrä oli noin 10 prosenttia, kun taas seuraamusluonteisten päätösten osuus oli yhteensä noin 58 prosenttia. Prosessuaalisten rajoittamispäätösten yhteenlaskettu osuus oli noin 30 prosenttia.

Taulukko 12. Esitutinnan rajoittaminen syyttäjän päätöksellä

	N=206	100 %
Ei näyttöä	58	28,2
Rikoksen vähäisyys	85	41,3
Kohtuusperuste	24	11,7
Kustannusperusteinen	21	10,2
Kokonaisrankaisu (konkurrenssi)	10	4,9
Ei rikosta	4	1,9
Muut syyt	4	2

ESITUTKINNAN RAJOITTAMINEN (ETL 3: 10)

Syyttäjä voi tutkinnanjohtajan esityksestä päättää, ettei esitutkintaa toimiteta tai että se lopetetaan, jos syyttäjä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 7 tai 8 §:n taikka muun vastaavan lainkohdan nojalla tulisi jättämään syytteen nostamatta eikä tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi syytteen nostamista.

Syyttäjä voi tutkinnanjohtajan esityksestä myös päättää, että esitutkinta lopetetaan, jos tutkinnan jatkamisesta aiheutuvat kustannukset olisivat selvässä epäsuhteessa tutkittavana olevan asian laatuun ja siitä mahdollisesti odotettavaan seuraamukseen tai jos jo suoritettujen esitutkintatoimenpiteiden perusteella on varsin todennäköistä, että syyttäjä tulisi jättämään syytteen nostamatta muulla kuin 1 momentissa mainitulla perusteella. Esitutkinnan lopettaminen edellyttää lisäksi, ettei tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi esitutkinnan jatkamista.

Esitutkinta on 1 ja 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa aloitettava uudelleen, jos siihen asiassa ilmenneiden uusien seikkojen vuoksi on perusteltua syytä.

2.5 Selvitetyt viharikokset

Jos tutkintaa ei päätetä, keskeytetä tai rajoiteta, se toimitetaan, ja selvitetty rikos lähetetään syyteharkintaan. Tilastokeskuksen mukaan selvitetty rikokset tarkoittavat poliisin tietoon tulleista rikoksista niitä, joiden ”teko-olosuhteet, asianosaiset ja muut syyt-teestä päättämistä sekä oikeudenkäyntiä varten tarvittavat seikat on selvitetty” (Tilastokeskus 2021a).

Vuonna 2017 poliisin tietoon tuli 1 566 vihamotiivin vuoksi tehdyksi epäiltyä päärikosta. Niistä 580 päärikosepäilyä selvitettiin riittävän laajasti syyteharkintaa varten. Selvitysprosentti tuolloin poliisin tietoon tulleista viharikoksista oli siis 37 prosenttia. Rikosten selvitysprosentilla tarkoitetaan yleensä syyteharkintaan lähetettyjen rikosten osuutta viranomaisten tietoon tulleista rikoksista. Taulukossa 13 viharikosepäilyjen selvitysprosentti on laskettu päärikosepäilyjen osuuksina (poliisin tietoon vuonna 2017 tulleesta viharikollisuudesta).

Taulukko 13. Viharikosepäilyjen selvitysprosentit päärikoslajeittain

	Selvitetyt (N=580)	Ilmi tulleet (N=1 566)	Selvitys- prosentti
Henkirikoksen yritys	15	15	100 %
Henkirikos	3	3	100 %
Kiihottaminen kansan- ryhmää vastaan	108	157	69 %
Syrjintä	38	78	49 %
Pahoinpitely	254	586	43 %
Kotirauhan rikkominen	15	46	33 %
Laiton uhkaus	58	180	32 %
Kunnianloukkaus	65	329	20 %
Muut	8	42	19 %
Vahingonteko	16	130	12 %

Seuraavaksi tarkastellaan selvitettyjen päärikosten määriä vihamotiivien mukaan ja rikoslajeittain. Taulukoissa on lisäksi otettu huomioon, onko poliisi luokitellut rikosepäilyn viharikokseksi.

2.5.1 Vihamotiivit ja viharikosluokituksen käyttö

Taulukosta 14 käy ilmi syyteharkintaan lähetettyjen, selvitettyjen päärikosten vihamotiivi. Esitutkinnassa selvitettyjen viharikosten yleisin vaikutin näyttäisi olleen viha etnistä tai kansallista taustaa kohtaan. Sen osuus syyteharkintaan lähetettyjen juttujen motiiveista on noin 75 prosenttia. Uskonto on seuraavaksi yleisin vaikutin. Seksuaalinen suuntautuminen, vammaisuus tai sukupuoli-identiteetti olivat myös jokainen usean rikosepäilyn taustalla.

Taulukko 14. Selvitettyjen rikosten motiivit

	N=580	100 %
Etninen tai kansallinen tausta	433	75
Uskonto tai elämäkatsomus	105	18
Seksuaalinen suuntautuminen	18	3
Vammaisuus	15	3
Sukupuoli-identiteetti	3	1
Muut	6	1

Aineistossa esiintyi myös rikosilmoituksia, joissa ei löytynyt viitettä mahdollisesta vihamotiivista. Tällaisia tapauksia oli kahta tyyppiä: Kolmessa tapauksessa vihamotiivi ei käynyt ilmi esitutkintamateriaalista. Tämä voi selittyä sillä, että rikosilmoituksia päivitetään tutkinnan edetessä. Kolmessa muussa tapauksessa rikokseen kyllä liittyi vihamotiivi, mutta ei rikoksen tekijään vaan uhrin toimintaan. Uhri oli esimerkiksi rasis-tiseksi tai loukkaavaksi koetulla huutelulla provosoinut toisen henkilön tekemään rikoksen – yleensä nimenomaan pahoinpitelyrikoksen.

Taulukossa 15 tarkastellaan selvitettyjen rikosten määriä päärikoslajeittain. Selvite-tyistä rikoksista yleisimpiä olivat pahoinpitely- ja kiihottamisrikokset. Verratessa tau-lukkoon 1, jossa on kuvattu ne rikokset, joista on eniten tehty rikosilmoituksia, huoma-

taan, että etenkin kunnianloukkausrikosten osuus on pudonnut merkittävästi. Selvitystiestä rikoksista enää noin 10 prosenttia on kunnianloukkausrikoksia, kun niitä vielä ilmoitusvaiheessa on ollut noin viidesosa kaikista päärikoksista. Kiihottamisrikosten tapauksessa voidaan tehdä päinvastainen havainto: selvitettyjen rikosten osuus on kaksinkertaistunut ilmoitettuihin nähden.

Taulukko 15. Selvitetyt rikokset päärikoslajeittain

	N=580	100 %
Pahoinpitely	254	44
Kiihottaminen kansanryhmää vastaan	108	19
Kunnianloukkaus	65	11
Laiton uhkaus	58	10
Syrjintä	38	7
Vahingonteko	16	3
Kotirauhan rikkominen	15	3
Henkirikoksen yritys	15	3
Muut	8	1
Henkirikos	3	1

Taulukossa 16 tarkastellaan selvitettyjen viharikosepäilyjen motiiveja sen suhteen, onko poliisi käyttänyt viharikosluokitusta. Taulukon mukaan poliisi ei ole luokitellut yhtäkään selvitettyä viharikosepäilyä sukupuoli-identiteettiin tai vammaisuuteen liittyvästä vaikuttamisesta mahdollisesti tehdyksi rikokseksi. Luokittelua on käytetty harvemmin myös silloin, kun vaikuttimena on saattanut olla seksuaalinen suuntautuminen.

Taulukko 16. Viharikosluokituksen käyttäminen vihamotiivien mukaan tarkasteltuna**Onko poliisi käyttänyt viharikosluokitusta?**

	Ei	Kyllä	YHTEENSÄ
Etninen tai kansallinen tausta	207	226	433
Uskonto tai elämäkatsomus	36	69	105
Seksuaalinen suuntautuminen	11	7	18
Sukupuoli-identiteetti	3	0	3
Vammaisuus	15	0	15
Muut	6	0	6
YHTEENSÄ	278	302	580

Taulukossa 17 on tarkasteltu selvitettyjen päärikosten jakautumista rikoslajeihin sekä viharikosluokituksen käyttöä. Luokitusta on käytetty yleisimmin kiihottamisessa kansanryhmää vastaan, jolloin vihamotiivi on ilmeinen osa rikoksen tunnusmerkistöä. Kunnianloukkauksissa luokitus on useimmiten jätetty tekemättä.

Taulukko 17. Viharikosluokituksen käyttäminen selvitettyissä rikoksissa päärikoslajeittain**Onko poliisi käyttänyt viharikosluokitusta?**

	Ei	Kyllä	YHTEENSÄ
Pahoinpitely	156	98	254
Vahingonteko	10	6	16
Kunnianloukkaus	54	11	65
Kotirauhan rikkominen	8	7	15
Laiton uhkaus	9	49	58
Syrjintä	26	12	38
Kiihottaminen kansanryhmää vastaan	10	98	108
Muut	4	4	8
Henkirikos	0	3	3

Onko poliisi käyttänyt viharikosluokitusta?

	Ei	Kyllä	YHTEENSÄ
Henkirikoksen yritys	1	14	15
YHTEENSÄ	278	302	580

2.5.2 Havaintoja vertailevasta näkökulmasta

Tässä alaluvussa tehtyjä havaintoja suhteutetaan ensin aikaisempaan, ainoastaan rasistisia rikoksia käsittelevään tutkimukseen ja toiseksi rikostilastoihin laajemmin. Havainnot raportoidaan poikkeuksellisesti päärikosnimikkeen mukaan, mutta nimikkeistä keskitytään vain aineistossa yleisimpiin.

Peutereen tutkimuksessa käsiteltiin poliisin tietoon Helsingissä vuonna 2006 tulleita rasistisia piirteitä sisältäneitä rikosepäilyjä. Päärikosten mukaan laskettuna niitä oli kaikkiaan 192. Syyteharkintaan poliisi lähetti 88 päärikosepäilyä (Peutere 2008, 47). Vuoden 2017 aineistosta Helsingin poliisipiirissä ilmi tulleita viharikoksia oli yli 300. Niistä 286:een liittyi epäilty rasistinen motiivi eli etniseen tai kansalliseen taustaan mahdollisesti liittynyt vaikutin. Syyteharkintaan niistä lähti 106 kappaletta. Kiihottamisrikokset on valikoitu pois näistä luvuista, koska ne eivät olleet Peutereen analyysissa mukana.

Seuraavassa vertailussa selvitysprosentti on laskettu päärikosepäilyjen osuuksina nimenomaan Helsingin poliisipiirin alueella ilmi tulleista rasistisista viharikoksista (ilman kiihottamisrikoksia). Näin laskettuna selvitysprosentti oli 46 vuonna 2006 ja 37 vuonna 2017. Luvut eivät ole täysin vertailukelpoisia, koska viharikollisuuden tilastointimenetelmää on vuosien 2006 ja 2017 välillä muutettu. Liioin ei ole varmuutta siitä, onko Helsingin poliisipiiri säilynyt alueellisesti muuttumattomana.

Taulukossa 18 on vertailtu eräiden Helsingin poliisipiirissä ilmi tulleiden, rasistisia piirteitä sisältävien rikosepäilyjen selvitysprosentteja Peutereen tutkimuksen ja vuoden 2017 aineiston välillä. Vertailussa ovat mukana vain Peutereen omassa työssään käyttämät päärikosnimikkeet.

Varauksista huolimatta taulukko 18 tuo esille pääpiirteitä tiettyjen rasististen rikosten yleisyydestä ja selvitysprosenteista. On ehkä helpottavaakin nähdä, että nimenomaan rasististen pahoinpitelyjen määrä on voinut jopa laskea tarkastelujakson aikana. Toisaalta kunnianloukkausten ja laittomien uhkausten määrä on enemmän kuin kaksinkertaistunut.

Taulukko 18. Rasistisia piirteitä sisältävien päärikosten selvitysprosentit vuosina 2006 ja 2017

	Päärikosten lkm.*		Päärikosten selvitysprosentit	
	2006 (N=180)	2017 (N=233)	2006	2017
Pahoinpitely	75	76	56 %	61 %
Lievä pahoinpitely	32	17	16 %	6 %
Kunnianloukkaus	33	75	52 %	17 %
Syrjintä	13	8	62 %	50 %
Vahingonteko	11	12	27 %	17 %
Laiton uhkaus	12	40	58 %	48 %
Kotirauhan rikkominen	4	5	0 %	0 %

* Vuoden 2006 tiedot ovat Peutereen tutkimuksesta (2008, 43)

Taulukon 18 perusteella voidaan lisäksi havaita, että Helsingin poliisipiirissä ilmi tulleiden rasististen ja perusmuotoisten pahoinpitelyjen selvitysprosentti on pysynyt jotta-kuinkin vakioisena ellei parantunutkin. Valtakunnallisesti poliisin tietoon tulleiden perusmuotoisten pahoinpitelyjen selvitysprosentti on sen sijaan pudonnut viime vuosina, minkä osoittaa kuva 4. Helsinkiä ja koko valtakuntaa koskevat tilastot eivät kuitenkaan ole keskenään vertailukelpoisia.

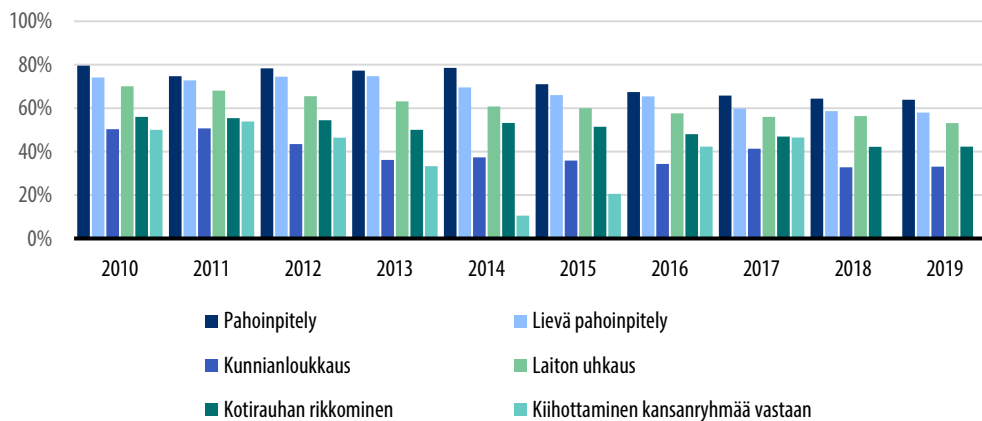
Samalla taulukosta voidaan nähdä, että lievien rasististen rikosten selvitysprosentti on tarkasteluvälillä jyrkästi notkahtanut. Rasististen lievien pahoinpitelyjen ja kunnianloukkausten selvitysprosentti näyttäisi pudonneen 16 ja 52 prosentista kuuteen ja 17 prosenttiin.

Kuvassa 4 tarkastellaan rikosten valtakunnallisia selvitysprosentteja vuosien 2010 ja 2019 välillä. Tiedot on haettu Tilastokeskuksen tietokannasta (Tilastokeskus 2021b). Selvitysprosentit on laskettu sen mukaan, missä suhteessa selvitettyjen rikosten määrä on poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen tietoon tulleisiin rikoksiin. Valtakunnallistesti näiden rikosten selvitysprosentti on tarkastelujakson aikana laskenut.

Lisäksi kuvasta 4 käy ilmi, että selvittämisprosentit vaihtelevat melko paljon erilaisten rikosten välillä. Sama pätee viharikoksiin (vrt. taulukko 13). Kunnianloukkauksrikoksissa selvitysprosentti jää alle 40:n, ja pahoinpitelyrikoksissa se on viime vuosina ollut

noin 60 prosenttia. Kuvasta puuttuvat tiedot kiihottamisesta kansanryhmää vastaan vuosilta 2018 ja 2019. Vuoden 2019 tiedot eivät olleet saatavilla, ja vuoden 2018 selvitysprosentti nousi niin suureksi, että sen ottaminen mukaan olisi hämärtänyt kuvasta nyt ilmenevän laskutrendin.

Kuva 4. Eräiden rikosten selvitysprosentti 2010-2019

Tässä raportissa ei voida vastata kysymykseen, jääkö viharikoksista suurempi osa selvittämättä kuin ns. tavallisista rikoksista, sillä valtakunnalliset selvitysprosentit eivät ole vertailukelpoisia viharikosten selvitysprosenttien kanssa. Siihen on ainakin kaksi pääsyytä.

Ensiksi Tilastokeskus käyttää tilastoyksikkönään rikosta eli Poliisiasian tietojärjestelmään rikoksena tallennettua asiaa. Yhdellä rikoksella voi olla monta tekijää ja useita asianomistajia, mutta rikos kirjataan vain kerran. Viharikollisuutta tilastoidaan asianomistajaan kohdistuvan vakavimman päärikoksen mukaan. Yksi rikos voi siksi näkyä tilastoissa useamman kerran, jos sillä on useampia asianomistajia.

Tämän raportin aineistoa koskevat selvitysprosentit tarkoittavat syyteharkintaan lähetettyjen päärikosten osuutta kaikista poliisin tietoon vuonna 2017 tulleista päärikoksista. Tilastokeskuksen aineistossa selvitetty rikokset lasketaan samana vuonna ilmoitettujen ja selvitettyjen välisestä suhteesta. Selvitettyjen rikosten määrä voi siis jonakin vuonna nousta suuremmaksi kuin ilmoitettujen rikosten määrä.

Vuonna 2018 kiihottamisrikoksista selvitettiin 244 prosenttia. Niitä oli tullut edellisellä vuonna ilmi paljon enemmän kuin vuonna 2018. Vuonna 2017 Helsingin poliisilaitoksella toimikin pelkästään rangaistavan vihapuheen torjuntaan keskittynyt tutkintaryhmä, jonka tehokkuudesta tilastopiikki kertoo.

2.6 Johtopäätökset

Tässä luvussa tarkasteltiin viharikosepäilyjä esitutkintavaiheessa. Vuonna 2017 poliisin tietoon tuli 1 566 viharikokseksi epäiltyä päärikosta (ks. luku 1.3.1). Poliisi keskeytti tutkinnan noin 21 prosentissa tapauksia. Yleisin syy keskeyttää tutkinta oli, että tekijää ei saatu selville. Poliisi päätti tutkinnan noin kolmasosassa tapauksia. Tutkinta päätettiin yleisimmin siksi, että asianomistaja ei vaatinut rangaistusta tai että rikosta ei ollut tapahtunut. Syyttäjä teki tutkinnanrajoittamispäätöksen noin 13 prosentissa tapauksia. Syyteharkintaan eteni 580 päärikosepäilyä eli noin 37 prosenttia kaikista poliisin tietoon tulleista päärikoksista.

Viharikosten etenemisen kannalta tärkeimpiä havaintoja on kahdeksan:

1. Viharikosluokitus voidaan nähdä välineenä ohjata viharikosilmoituksia matalammalla kynnyksellä rikosten esikäsittelytoimesta esitutkintaan (sekä välittää tieto mahdollisesta motiivista kenttäpartiolta tutkintaan). Tämän onnistuminen vaatisi luokituksen laajaa käyttöä. Tutkinta vaarantuu, jos luokitusta ei käytetä riittävästi.
2. Viharikosluokituksen käyttäminen on poliisissa vapaaehtoista. Tämä voi selittää viharikosluokituksen käyttöastetta. Poliisi voi kirjoittaa rikosilmoituksen ilman, että ottaa luokitukseen kantaa.
3. Viharikosluokitusten käyttö vuonna 2017: Poliisi oli luokitellut viharikokseksi noin 40 prosenttia poliisin tietoon tulleista viharikosepäilyistä.
4. Viite mahdollisesta vihamotiivista kävi yleensä ilmi jo esitutkintapöytäkirjan selostusosasta. Useimmiten selostusosassa on mainittu esimerkiksi rasistinen nimittely.
5. Aineistossa oli yksittäisiä tapauksia, joissa viite rikoksen mahdollisesta vihamotiivista tuli ilmi vain kuulusteluissa, mutta sitä ei oltu tällöin huomioitu tai siitä ei oltu kysytty mitään tarkentavaa. Näin ollen viite oli jäänyt satunnaiseksi virkkeeksi keskelle monikymmensivuista esitutkintapöytäkirjaa eikä syyttäjä ollut vaatinut rangaistuksen koventamista.
6. Vaikuttimet: Vaikuttimet on selvitetty hyvin niissä rikoksissa, joissa ne ovat osa rikoksen tunnusmerkistöä. Syrjintärikoksia ja kiihottamista kansanryhmää vastaan koskevissa kuulusteluissa oli aina kysytty rikoksesta epäillyn henkilön vaikuttimista. Jos rikosepäilyssä oli asianomistaja, oli vaikuttimista yleensä kysytty myös tältä.

7. Muissa rikoksissa poliisi oli selvittänyt vaikuttimia vaihtelevasti. Toiseksi yleisimmässä päärikoslajissa eli kunnianloukkausrikoksissa vaikuttimista on kysytty aina, jos rikosilmoitus on luokiteltu viharikokseksi. Luokittelemattomien kunnianloukkausrikosten tutkinnoissa vain puolessa oli kysytty vaikuttimista.
8. Tutkinnan erikoistuminen näkyy suoraan rikostorjunnan tehostumisessa. Tästä osoituksena on rangaistavan vihapuheen torjuntaan keskittyneen tutkintaryhmän tehokkuus.

3 Syyttäjä

Tässä luvussa tarkastellaan syyttäjälle syyteharkintaan edenneitä viharikoksia. Tässä ja seuraavassa luvussa havainnot esitetään rikoksesta epäiltyjen mukaan. Poliisi lähetti syyteharkintaan 379 esitutkintapöytäkirjaa, joista syyttäjä nosti syytteen 249:n perusteella.

Syyteharkintaan toimitetuissa esitutkintapöytäkirjoissa käsiteltiin 580:tä päärikosta ja 547:ää rikoksesta epäiltyä. Syyttäjä päätyi tekemään syyttämättäjäättämispäätöksen 179:n rikoksesta epäillyn tapauksessa (joita oli päärikoksen mukaan 198). Syyttäjä nosti syytteen 368 rikoksesta epäiltyä vastaan (päärikoksen mukaan 381).

3.1 Syyttäjän haastehakemukset

Taulukosta 19 käyvät ilmi syyttäjän tekemien päätösten suhteelliset osuudet päärikoksen mukaan. Kaikista poliisin tietoon tulleista ja poliisin syyttäjälle lähettämistä esitutkintapöytäkirjoista syyttäjä nosti syytteen 381 päärikoksessa. Tämä vastaa 66 prosentin osuutta poliisin syyteharkintaan lähettämistä tapauksista.

Taulukko 19. Viharikoksista nostetut syytteet päärikoksen mukaan

	N=580	100 %
Syyttämättäjäättämispäätös	198	34
Syyte nostettu	381	66
Syyteharkinnassa	1	0

Taulukossa 20 syytteitä on puolestaan tarkasteltu rikoksesta epäillyn mukaan. Nostettujen syytteiden ja syyttämättäjäättämispäätösten määrä kertoo siis, kuinka monta syytettyä vastaan syyte on nostettu ja kuinka monta rikoksesta epäiltyä vastaan se on syyteharkinnan jälkeen jätetty nostamatta. Koska päärikokset on tilastoitu asianomistajan mukaan, ei se enää sovellu tilastointiyksiköksi. Taulukossa 20 kuvatut lukumäärät eivät edelleenkään vastaa täsmälleen rikosten lukumäärää, koska yhdessä syytteessä rikoksentekijöitä voi olla useita.

Taulukko 20. Viharikoksista nostetut syytteet rikoksesta epäillyn mukaan

	N=547	100 %
Syyttämättäjäättämispäätös	178	33
Syyte nostettu	368	67
Syyteharkinnassa	1	0

Syytteiden jakautuminen rikoslajeittain selviää taulukosta 21. Syyttäjän yleisimmin nostama syyte koski pahoinpitelyrikoksia, joiden osuus kaikista syytteistä on noin 54 prosenttia. Seuraavaksi yleisin rikoslaji oli kiihottaminen kansanryhmää vastaan noin 19 prosentin osuudella.

Taulukko 21. Rikoksesta epäiltyjä vastaan nostetut syytteet rikoslajeittain

	N=368	100 %
Pahoinpitely	198	53,8
Vahingonteko	5	1,4
Kunnianloukkaus	26	7,1
Kotirauhan rikkominen	6	1,6
Laiton uhkaus	25	6,8
Syrjintä	17	4,6
Kiihottaminen kansanryhmää vastaan	74	20,1
Muut	11	3,0
Henkirikos	2	0,5
Henkirikoksen yritys	4	1,1

Taulukossa 22 on tarkasteltu vuosittaisen viharikosraportoinnin yhteydessä ilmi tulleiden epäiltyjen vihamotiivien yleisyyttä vastaajien joukossa. Kun tarkastellaan nostettuja syytteitä, etninen tai kansallinen tausta oli selvästi merkittävin motiivi. Taulukosta

käy ilmi, että rasistisen motiivin osuus epäillyistä motiiveista on 72,8 prosenttia. Uskonto tai elämäncatsomus oli toiseksi tärkein ryhmä esitutkintavaiheessa esille tul-leista motiiveista. Seksuaalinen suuntautuminen oli motiivina 3,5 prosentissa ja vam-maisuus noin puolessatoista prosentissa. Kaikkiaan viiden tapauksen esitutkinnassa ei ilmennyt viitteitä vihamotiivista (kahdessa oli kyse vihapuheen provosoimana teh-dystä rikoksesta).

Taulukko 22. Rikosilmoituksissa esiin nousseiden motiivien mukaan ryhmitellyt syytteet

	N=368	100 %
Etninen tai kansallinen tausta	268	72,8
Uskonto tai elämäncatsomus	75	20,4
Seksuaalinen suuntautuminen	13	3,5
Sukupuoli-identiteetti	2	0,5
Vammaisuus	5	1,4
Muut	5	1,4

3.2 Syyttäjän koventamisvaatimukset

Taulukon 23 luvut kertovat, kuinka monessa syytteessä syyttäjä tosiasiallisesti esitti rangaistuksen koventamisvaatimuksen, ja toisaalta, kuinka monessa tapauksessa motiivi oli rikoksen tunnusmerkistötekijä. Tässä viharikokset, joiden motiivi sisältyy tunnusmerkistöön, ovat siis omana ryhmänään, sillä niiden rangaistusta ei voi mää-rätä kovennettuna (ns. kaksinkertaisen kvalifioinnin kielto) (HE 44/2002, s. 193). Syyt-täjä esitti rangaistuksen koventamisvaatimuksen vihamotiivin vuoksi noin joka kymme-nnessä haastehakemuksessa ja yli puolessa tapauksia jätti niin tekemättä. Niissä tapauksissa, joissa koventamisvaatimus oli esitetty, syyttäjä yleensä viittasi rikoslain 6. luvun 5. pykälän 4. momenttiin. Syyttäjä ei yleensä yksilöinyt vaikutinta tarkemmin, mutta se ilmeni teonkuvauksessa.

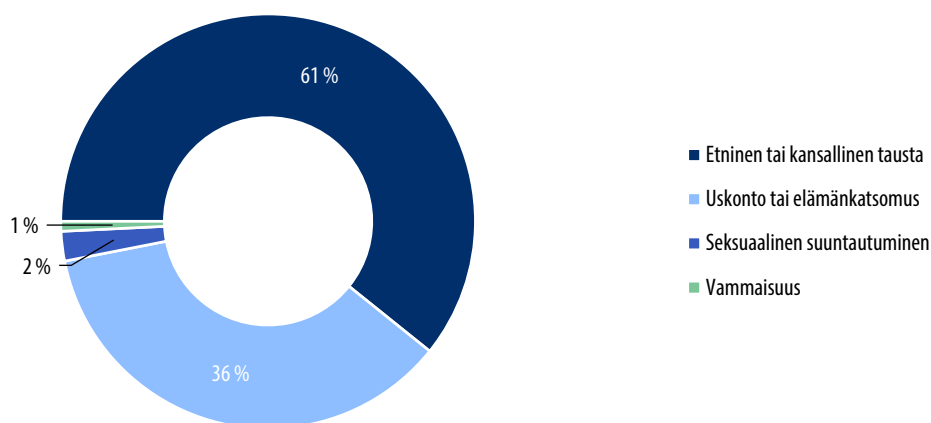

Taulukko 23. Koventamisperusteen käyttö syytteessä

	N=368	100 %
Ei koventamisperustetta	238	65
Etninen tai kansallinen tausta	34	9
Uskonto tai elämäkatsomus	4	1
Sisältyy rikoksen tunnusmerkistöön	92	25

Kuvasta 5 ilmenee viharikossyytteiden jakautuminen eri motiiveihin. Viharikossyytteillä tarkoitetaan tapauksia, joissa syyttäjä on joko esittänyt koventamisvaatimuksen (RL 6:5.4:n perusteella) tai joissa vihamotiivi sisältyy rikoksen tunnusmerkistöön. Kaikkiaan tällaisia viharikossyytteitä oli 130. Niiden osuus kaikista syytteistä oli 35 prosenttia.

Kuva 5. Viharikossyytteiden vihamotiivit

Kuvasta voi nähdä, että rasistinen motiivi on selvästi yleisin motiivi myös viharikossyytteissä 61 prosentin osuudella. Verrattuna selvitettyihin rikoksiin osuus on pudonnut. Selvitetystä rikoksista jopa kolme neljäsosaa oli rasistisia.

Taulukossa 24 tarkastellaan yhtä astetta syvemmin sitä, miten viharikossyytteet ovat jakautuneet rikosilmoituksissa ilmi tulleiden vihamotiivien mukaan. Toisin kuin kuvassa 5 taulukossa 24 viharikossyytteet on jaoteltu sen mukaan, sisältyykö vihamotiivi

rikoksen tunnusmerkistöön vai ilmeneekö se nimenomaan rangaistuksen koventamisvaatimuksena syytteessä. Tunnusmerkistönmukaisissa viharikossyytteissä etnisen taustan ja uskonnon osuudet olivat kutakuinkin yhtä suuret. Niissä taas, joissa syyttäjä on vaatinut rangaistuksen koventamista, on rasistinen motiivi selvästi yleisin. Tässä ryhmässä ei ole ainuttakaan seksuaaliseen suuntautumiseen tai vammaisuuteen liittyvästä vaikuttimesta esitettyä koventamisvaatimusta.

Taulukko 24. Viharikossyytteiden jakautuminen rikosilmoituksissa havaittujen vihamotiivien mukaan

	Kovennettu	Tunnusmerkistö	YHTEENSÄ
Etninen tai kansallinen tausta	34	45	79
Uskonto tai elämäntähtämys	4	43	47
Seksuaalinen suuntautuminen	0	3	3
Vammaisuus	0	1	1
YHTEENSÄ	38	92	130

Koventamisvaatimuksen jakautuminen rikoslajeittain käy ilmi taulukosta 25. Yleisimmin koventamista oli vaadittu pahoinpitelyrikoksista. Seuraavaksi yleisin rikoslaji oli laiton uhkaus. Kunnianloukkauksirikoksissa koventamisvaatimus oli esitetty harvoin, 26 syytteestä vain kolmessa (ks. taulukko 21). Koventamisvaatimuksista 89 prosenttia perustui syytetyn rasistiseen vaikuttimeen.

Taulukko 25. Syyttäjän esittämät koventamisvaatimukset rikoslajeittain

	Etninen tai kansallinen tausta	Uskonto tai elämäntavot	Sisältyy rikoksen tunnusmerkistöön	YHTEENSÄ
Pahoinpitely	20	2	0	22
Vahingonteko	0	1	0	1
Kunnianloukkaus	3	0	0	3
Laiton uhkaus	7	1	0	8
Syrjintä	0	0	17	17
Kiihottaminen kansanryhmää vastaan	0	0	74	74
Muut	1	0	0	1
Henkirikos	0	0	1	1
Henkirikoksen yritys	3	0	0	3
YHTEENSÄ	34	4	92	130

Taulukosta 24 huomattiin, että viharikostyyppit eivät jakaudu viharikosluokkiin samalla tavalla. Rikoksissa, joissa vihamotiivi ei kuulu rikoksen tunnusmerkistöön ja joista suurin osa tässä aineistossa on juuri pahoinpitelyrikoksia, on rasistinen motiivi selvästi yleisin. Tunnusmerkistönsä perusteella viharikoksiin kuuluvat rikokset sen sijaan jakautuvat motiivin perusteella melko tasaisesti kahteen pääryhmään, mutta niissä on lisäksi eräitä todennäköisesti seksuaalisen suuntautumisen ja vammaisuuden perusteella tehtyjä rikoksia.

Taulukossa 26 tarkastellaan tähän jälkimmäiseen tyyppiin lukeutuvia viharikossyytteitä. Ne on ryhmitelty rikoslajeittain rikosilmoituksessa ilmi tulleen motiivin mukaan. Taulukon lukujen perusteella voi laskea, että kiihottamisrikoksissa uskonto onkin suurin ryhmä 58 prosentin osuudella, kun taas syrjintärikoksista yli 90 prosentin taustalla on rasistinen motiivi. Vammaisuus on ollut yhden todennäköisen syrjintärikoksen epäiltynä pääasiallisena syynä. Samoin kuuluvat kaikki seksuaalisen suuntautumisen vuoksi todennäköisesti tehdyt viharikokset nimenomaan kiihottamisrikoksiin.

Taulukko 26. Eräiden viharikossyytteiden esitutkinnassa havaitut vihamotiivit

	Etninen tai kansallinen tausta	Uskonto tai elämänkatsomus	Seksuaalinen suuntautuminen	Vammaisuus	YHTEENSÄ
Syrjintä	16	0	0	1	17
Kiihottaminen kansanryhmää vastaan	28	43	3	0	74
Henkirikos	1	0	0	0	1
YHTEENSÄ	45	43	3	1	92

Vaikka syytteessä ei olisi esitetty rangaistuksen koventamisvaatimusta RL 6:5.4:n perusteella, voi siihen liittyä vihamotiivi. Koventamisvaatimus voidaan nostaa esille vasta käräjäoikeuden istunnossa. Päätöksen siitä, onko jokin rikos nimenomaan viharikos, tekee tuomioistuin sille toimitetun näytön perusteella. Jos rikosprosessi toimii, vastaa oikeuden päätös rikostapauksen todellista kulkua eli ilmentää ns. aineellista totuutta. Viharikosten kannalta tämä edellyttää, että tieto mahdollisesta vihamotiivista välittyy ilmoituksen tekijältä tutkintaan, siitä syyttäjälle ja edelleen tuomioistuimeen.

3.3 Miten motiivi etenee poliisilta syyttäjälle?

Tieto mahdollisesta vihamotiivista välittyy syyttäjälle vähintään yhdellä seuraavista tavoista: 1) esitutkintayhteistyön velvoittamana ilmoituksena viharikoksesta, 2) esitutkintapöytäkirjasta, jos rikosepäily lähtee syyteharkintaan tai 3) poliisin käyttämästä viharikosluokittelusta, joka välittyy sähköisesti poliisin järjestelmästä syyttäjälle. Jos poliisi ei tunnista mahdollista vihamotiivia, jäävät nämä kaikki kanavat käyttämättä.

3.3.1 Esitutkintayhteistyö ja ilmoitus syyttäjälle

Poliisi on Suomessa esitutkintaviranomainen. Silti myös syyttäjällä on oikeus antaa määräyksiä esitutkinnasta. Esitutkintalain 5. luvun 2. §:n mukaan poliisin ”on syyttäjän pyynnöstä toimitettava esitutkinta tai suoritettava esitutkintatoimenpide. Esitutkintavi-

ranomaisen on muutenkin noudatettava syyttäjän määräyksiä, joilla pyritään turvaamaan asian selvittäminen.” Tämä tarkoittaa, että poliisi ei yksin päättä, milloin on syytä epäillä rikosta ja milloin ei, vaan se tehdään yhteistyössä.

Esitutkintalaissa säädetään myös tästä yhteistyöstä. Lain mukaan poliisin on ilmoitettava syyttäjälle rikoksista, jotka poliisi ja syyttäjä ovat yhdessä päättäneet kuuluvan ilmoitusvelvollisuuden piiriin. (ETL 5:1; 5:3.) Ilmoittamisvelvoite koskee kaikkia rikoksia, joiden vähimmäisrangaistukseksi on määrätty neljä kuukautta vankeutta. Se koskee myös kaikkia tyypiltään uusia tai harvinaisia rikoksia tai sellaisia, joihin liittyy harkinnanvaraisia oikeudellisia kysymyksiä. Ilmoitusvelvollisuus koskee myös valtakunnansyyttäjän syyteoikeuden alaan kuuluvia rikoksia sekä kaikkia viharikoksia. Ilmoitusvelvoitteen piiriin kuuluvat rikokset on listattu Poliisihallituksen ohjeessa (Poliisihallitus 19.12.2018). Ilmoitus syyttäjälle tehdään poliisiasiain tietojärjestelmässä. Jos ilmoituksen tarve on epäselvä, voi poliisi tiedustella asiaa syyttäjältä ennen muodollisen ilmoituksen tekemistä (VKS 2013, 12).

Nytemmin kumotun vanhan esitutkintalain 15. §:n mukaan poliisin ei tarvinnut ilmoittaa syyttäjälle yksinkertaisesta rikosasiasta (ETL 30.4 1987/449). Hallituksen esityksen mukaan tällaisia ilmoitusvelvollisuuden ulkopuolelle jääviä yksinkertaisia rikoksia saattoivat olla esimerkiksi varkaus, vahingonteko, rattijuopumus ja pahoinpitely (HE 82/1995 vp; Kolehmainen 2009, 134). Nykyisestä laista maininta on poistettu.

Maininnan puuttuminen ei merkitse, että poliisin ja syyttäjän olisi tarkoituksenmukaista käsitellä kaikki rikosasiat yhteistyössä. Raportissa, joka käsittelee uuden esitutkintalain edellyttämää esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän työryhmytyöskentelyä, todetaan, että suurin osa niin sanotuista päivittäisrikoksista jää ilmoittamisvelvollisuuden ulkopuolelle. Ne ovat niin selkeitä ja yksinkertaisia, että asiakohtaiselle yhteistyölle ei ole aina tarvetta. Tällaisia selviä ja yksinkertaisia rikoksia voivat raportin mukaan olla varkaudet, näpistykset, ajoneuvojen käyttörikokset, vahingonteot ja pahoinpitelyt. (VKS 2013, 12.) Toisaalta juuri tavanomaisiin rikoksiin, joiden tutkinnassa yhteistyö on vähäisessä roolissa, liittyy rikosprosessin taloudellisuutta heikentävää laadun epätasaisuutta (Tolvanen 2020, 40).

Viharikosepäilyistä yleisimpiä ovat pahoinpitelyrikokset. Jos siis poliisi ei tunnista pahoinpitelyn tai muun yksinkertaisen päivittäisrikoksen taustalla olevaa vihamotiivia, sitä ei todennäköisesti ilmoiteta syyttäjälle muustakaan syystä. Viharikoksissa esitutkintayhteistyö voisi todennäköisesti parantaa rikostutkinnan laatua koventamisperusteen käytön edellyttämän todistusaineiston kannalta. Se ei onnistu, jos rikosta ei ennen tutkinnan aloittamista tunnisteta mahdolliseksi viharikokseksi. Poliisihallituksen ohjeen mukaan viharikoksista on ilmoitettava syyttäjälle mahdollisimman pian esitutkinnan käynnistämisen jälkeen. Vastuu ilmoitusmenettelyn toimivuudesta on sekä esitutkintaviranomaisella että syyttäjälaitoksen henkilöstöllä.

Ennakkoilmoituksen kannalta oman lukunsa muodostavat eräät sananvapausrikokset, joissa rikoksen tunnistaminen ilmoitusvelvoitteen piiriin kuuluvaksi ei ole samalla tavalla ongelmallista kuin muissa viharikoksissa. Esitutkintaviranomaisen on tehtävä ilmoitus valtakunnansyyttäjälle (VKS) joukkoviestinnän käyttöön liittyvistä sananvapausrikoksista. Sananvapauslain 24. §:n 1. momentin mukaan valtakunnansyyttäjä päättää syytteen nostamisesta silloin, kun virallisen syytteen alainen rikos perustuu julkaistun viestin sisältöön.

Sananvapauslain tarkoittama joukkoviestintä viittaa television, radion, internetin tai painotuotteen välityksellä tapahtuvaan viestintään, jonka yleisö on vapaasti valikoituva. Henkilökohtaiset viestit samoin kuin ilman viestintävälinettä tapahtuva viestintä esimerkiksi puhelilaisuudessa rajautuvat säädöksen ulkopuolelle. Sananvapausrikos on määritelmällisesti julkaistun viestin sisältöön perustuva virallisen syytteen alainen rikos. Sananvapausrikoksiin voivat kuulua esimerkiksi kiihottaminen kansanryhmää vastaan ja kunnianloukkausrikokset. (Kolehmainen 2009, 67–69, 81.)

Poliisin ja syyttäjän välisen yhteistyön tavoitteena on jo esitutkinnan aikana varmistaa, että syyttäjän oikeudessa käyttämä aineisto on huolellisesti valmisteltu. Esitutkintayhteistyö jakaa rikostutkinnan jonkinlaiseen portinvartijarooliin liittyvää valtaa ja vastuuta poliisin ja syyttäjälaitoksen välillä. Lisäksi esitutkintayhteistyö vahvistaa rikostutkinnan juridista asiantuntemusta. Se myös merkitsee eräänlaista kaksinkertaista laaduntarkastusta syyttäjän ja poliisin välillä, ainakin jos yhteistyö toimii. (VKS 2013.)

Tässä raportissa ei ole mahdollista tarkastella, kuinka usein poliisi on ilmoittanut syyttäjälle viharikokseksi luokittelemistaan rikosepäilyistä tai viharikollisuudeksi luokitellusta rikollisuudesta. Kysymys on oleellinen myös muiden ilmoitusvelvollisuuden piiriin kuuluvien rikostyyppien osalta. Viharikoksia koskevissa ilmoituksissa ongelma syntyy juuri siitä, tunnistetaanko niitä viharikoksiksi.

Sama ongelma ei päde kiihottamisrikoksiin. Selvityksen aineistossa kiihottaminen kansanryhmää vastaan näyttää yleensä laadukkaasti tutkitulta. Kaikissa sitä koskeneissa rikosilmoituksissa rikostutkijat olivat kysyneet rikoksesta epäilyltä hänen motiiveistaan ja siitä, mitä hän teollaan pyrki saavuttamaan. Johtavassa asemassa toimineen rikostutkijan mukaan heillä oli muistilistana käytössään jonkinlainen kysymysrunko, jota oli muokattu tutkijoiden keskinäisissä keskusteluissa sekä syyttäjän kanssa käydyissä keskusteluissa tehtyjen havaintojen pohjalta.

Esitutkintapöytäkirjojen laatu ja rikostutkijan selonteko kertovat erityisestä panostuksesta tutkinnan suunnitteluun ja toteuttamiseen kiihottamisrikoksissa. Se antaa aiheen kysyä, missä määrin laatu johtuu nimenomaan näiden rikosten rikosprosessuaaliseen käsittelyyn liittyvistä erityispiirteistä: valtakunnansyyttäjävetoisesta syyteharkinnasta ja

tutkinnan keskittämisestä kiihottamisrikoksiin erikoistuneille tutkijoille. Kysymystä sivuttiin oikeusministeriön LEAN-hankkeen raportissa. Sen mukaan rikosprosessin sujuvuutta voitaisiin parantaa lisäämällä poliisin ja syyttäjälaitoksen yhteistyötä sekä hyödyntämällä yhteistyössä entistä paremmin poliisin, syyttäjälaitoksen ja tuomareidenkin erityisosaamista (Tolvanen 2020, 52, 54).

3.3.2 Epäily välittyy esitutkintapöytäkirjan “tiivistelmästä”

Esitutkintapöytäkirjassa poliisin epäily vihamotiivista tulisi tuoda esille jo tutkintailmoituksen selostusosassa joko poliisin omana havaintona tai kuulustelujen referoimisen yhteydessä. Poliisin viharikoskoodin käytön puutteita on tarkasteltu tuonnempana. Taulukko 27 pyrkii vastaamaan kysymykseen siitä, miten esitutkintapöytäkirjoista välittyy tieto vaikuttimista niissä jutuissa, joista syyttäjä on nostanut syytteen.

Yleisimmin viite tulee esille selostusosassa. Tavallisesti viitettä ei kuitenkaan ole muotoiltu epäilyksi mahdollisesta vihamotiivista, vaan sen sijaan se mainitaan rikosilmoituksen kuvauksessa esimerkiksi rasistisena nimittelynä. Se, että valtaosasta nyt käsitellyn aineiston rikosilmoituksia paljastuu siis viite mahdollisesta vihamotiivista, ei kerro siitä, että niistä myös valtaosa olisi tunnistettu mahdollisiksi viharikoksiksi.

Tietoja kerättäessä on myös arvioitu, kuinka selkeästi motiivista on rakennettu näyttöä. Jos pöytäkirjasta ei eksplisiittisesti ilmene, että selvityksiä olisi tehty vähintään epäilyn varmentamiseksi tai vahvistamiseksi, kirjaukseksi on merkitty ”ei selvitetty”. Tapaukset on luokiteltu samoin silloinkin, kun joku kuulusteltavista on tuonut esille mahdollisen vihamotiivin, mutta kertomus on tutkinnassa jätetty jollain tavoin huomiotta tai siitä ei ole mainittu selostuksessa näyttönä teon mahdollisesta vihamotiivista.

Taulukosta 27 nähdään, että runsaassa kolmanneksessa käräjäoikeuteen lähetetyistä haastehakemuksista vihamotiivi kävi ilmi sekä esitutkintapöytäkirjan selostusosasta että vähintään yhdestä kuulustelupöytäkirjasta. Viitettä ei ollut näissä tapauksissa tarkemmin selvitetty, joskaan se ei aina myöskään ole ollut tarpeellista, mikäli se oli tullut esille kuulusteluissa ilman erityisiä selvitystoimia. Kun mahdollinen vihamotiivi ilmenee jo selostuksesta, syyttäjä ei joudu sitä erikseen etsimään toisinaan monikymmen-sivuisista kuulustelupöytäkirjoista. Jos taas vihamotiiviin viitataan vain satunnaisesti jossain kohtaa selostusta tai kuulustelua eikä sitä ole millään tavalla tarkemmin avattu, ei syyttäjällä välttämättä ole tarpeeksi näyttöä koventamisvaatimuksen esittämiseksi. Tämänkaltaisia tapauksia näyttäisi olleen noin viidennes kaikista käräjäoikeuteen lähetetyistä haastehakemuksista.

Taulukko 27. Vihamotiivin ilmeneminen syytettyjen esitutkintapöytäkirjoissa

	N=368	100 %
Viite on selostusosassa JA ainakin yhdessä kuulustelussa, mutta sitä ei ole selvitetty.	141	38
Viite on selostuksessa TAI ainakin yhdessä kuulustelussa, mutta sitä ei ole selvitetty.	68	19
Vihamotiivi ei tule esille.	31	8
Viite on selostusosassa ja motiivia on selvitetty.	17	5
Vihamotiivia ei tule esille, mutta epäilty on provosoitunut itseensä kohdistuneesta nimittelystä.	14	4
Ei ollut kuulustelupöytäkirjoja.	9	2
Vaikutin sisältyy rikoksen tunnusmerkistöön.	88	24

Taulukossa 28 tarkastellaan sitä, miten vihamotiivi ilmenee nimenomaan viharikossyytteissä. Kaksi suurinta ryhmää niissä ovat yhtäältä ne syytteet, joissa motiivi sisältyy rikoksen tunnusmerkistöön, sekä toisaalta ne, joissa viite vihamotiivista käy ilmi sekä esitutkintapöytäkirjan selostusosasta että vähintään yhdestä kuulustelupöytäkirjasta. Sellaisten tapausten osuus, joissa viite käy ilmi vain selostusosasta tai kuulusteluista eikä sitä ole selvitetty, on pudonnut kahteen prosenttiin. Kaikissa käräjäoikeuden lähetetyissä syytteissä tällaisia tapauksia oli viidesosa.

Taulukko 28. Vihamotiivin ilmeneminen viharikossyytteiden esitutkintapöytäkirjoissa

	N=130	100 %
Viite on selostusosassa JA ainakin yhdessä kuulustelussa, mutta sitä ei ole selvitetty.	30	23
Viite on selostusosassa ja motiivia on selvitetty.	7	5
Viite on selostuksessa TAI ainakin yhdessä kuulustelussa, mutta sitä ei ole selvitetty.	3	2
Kuulustelupöytäkirjoja ei ollut saatavilla.	2	2
Vaikutin sisältyy rikoksen tunnusmerkistöön.	88	68

Rikoslajeittainen tarkastelu ei muuta syntyvää kuvaa: koventamisvaatimus on esitetty yleensä silloin, kun vihamotiivi on käynyt mahdollisimman selvästi ilmi esitutkintapöytäkirjasta. Rikoslajeittainen tarkastelu käy ilmi taulukosta 29.

Taulukko 29. Vihamotiivin ilmeneminen viharikossyytteiden esitutkintapöytäkirjoissa rikoslajeittain

	Pahoin- pitely	Vahingon- teko	Kunnian- loukkaus	Laiton uhkaus	Muut	Henki- rikoksen yritys	YHTEEN- SÄ
Viite on selostusosassa ja ainakin yhdessä kuulustelussa, mutta sitä ei ole selvitetty.	20	0	2	6	1	0	29
Viite on selostusosassa ja motiivia on selvitetty.	1	1	1	1	0	1	5
Viitteitä on useammassa kuulustelussa, mutta niitä ei ole selvitetty.	0	0	0	0	0	2	2
Viite on todistajan kuulustelussa, mutta sitä ei ole selvitetty.	1	0	0	0	0	0	1
Ei ollut kuulustelupöytäkirjoja.	0	0	0	1	0	0	1
YHTEENSÄ	22	1	3	8	1	3	38

Vaikka epäily vihamotiivista ei paljastuisikaan esitutkintapöytäkirjasta, syyttäjä voi silti saada sen järjestelmän kautta, jos poliisi on luokitellut tapauksen viharikoskoodilla.

3.3.3 Epäily välittyy viharikosluokituksesta

Taulukosta 30 nähdään, millaisissa tapauksissa poliisi oli luokitellut rikoksen viharikokseksi. Luokittelua ei ollut käytetty suurimmassa osassa niistä tapauksista, joissa syyttäjäkään ei esittänyt rangaistuksen koventamisvaatimusta vihamotiivin vuoksi. Toisaalta poliisi ei ollut luokitellut viharikokseksi edes kaikkia niitä rikoksia, joissa vihamotiivi sisältyi rikoksen tunnusmerkistöön.

Taulukko 30. Poliisin käyttämä viharikosluokitus kaikissa syytteissä

Onko poliisi käyttänyt viharikosluokitusta?			
	Ei	Kyllä	YHTEENSÄ
Ei koventamisperustetta	154	84	238
Etninen tai kansallinen tausta	11	23	34
Uskonto tai elämäkatsomus	3	1	4
Sisältyy rikoksen tunnusmerkistöön	21	71	92
YHTEENSÄ	189	179	368

Pelkästään ns. viharikossyytteissä käytettyä luokitusta on kuvattu taulukossa 31. Poliisi oli luokitellut viharikokseksi vain noin 63 prosenttia niistä tapauksista, joissa syyttäjä vaati rangaistuksen koventamista.

Taulukko 31. Poliisiin käyttämä viharikosluokitus viharikossyytteissä

Onko poliisi käyttänyt viharikosluokitusta?			
	Ei	Kyllä	YHTEENSÄ
Etninen tai kansallinen tausta	11	23	34
Uskonto tai elämäkatsomus	3	1	4
Sisältyy rikoksen tunnusmerkistöön	21	71	92
YHTEENSÄ	35	95	130

Seuraavaksi tarkastellaan viharikosluokituksen käyttöä rikoslajeittain. Taulukossa 32 ovat mukana kaikki syytteet. Luokittelua oli käytetty noin kolmanneksessa pahoinpitely- ja kunnianloukkauksirikoksia, mutta jopa kahdessa kolmasosassa syytteistä silloin, kun kyseessä oli laiton uhkaus. Syrjintärikoksissa luokitus oli tehty vain neljäsosassa tapauksia, eikä edes kaikkia kiihottamisrikoksia ollut luokiteltu. Pelkästään viharikossyytteitä tarkastellaan taulukossa 33.

Taulukko 32. Poliisiin käyttämä viharikosluokitus kaikissa syytteissä rikoslajeittain

Onko poliisi käyttänyt viharikosluokitusta?			
	Ei	Kyllä	YHTEENSÄ
Pahoinpitely	131	67	198
Vahingonteko	4	1	5
Kunnianloukkaus	18	8	26
Kotirauhan rikkominen	2	4	6
Laiton uhkaus	8	17	25
Syrjintä	13	4	17
Kiihottaminen kansanryhmää vastaan	8	66	74
Muut	5	6	11
Henkirikos	0	2	2
Henkirikoksen yritys	0	4	4
YHTEENSÄ	189	179	368

Taulukosta 33 näkyy, että laittomista uhkauksista poliisi on luokitellut viharikokseksi lähes jokaisen tapauksen, joissa syyttäjä on esittänyt koventamisvaatimuksen. Vaihtelu rikoslajeittain on kuitenkin merkittävää, koska pahoinpitelyrikoksissa suhde luokiteltujen ja luokittelemattomien välillä menee jotakuinkin tasan.

Taulukko 33. Poliisiin käyttämä viharikosluokitus viharikossyytteissä rikoslajeittain

Onko poliisi käyttänyt viharikosluokitusta?			
	Ei	Kyllä	YHTEENSÄ
Pahoinpitely	10	12	22
Vahingonteko	1	0	1
Kunnianloukkaus	2	1	3
Laiton uhkaus	1	7	8
Syrjintä	13	4	17
Kiihottaminen kansanryhmää vastaan	8	66	74
Muut	0	1	1
Henkirikos	0	1	1
Henkirikoksen yritys	0	3	3
YHTEENSÄ	35	95	130

Luokittelun puuttuminen valtaosasta syrjintärikoksia on yllättävä havainto. Poliisihallituksen ohjeen (13.12.2011) mukaan kaikissa syrjintärikoksissa luokitus tulisi tehdä. Havaintoa voi selittää se, että syrjintärikoksissa teolla ei välttämättä ole vihamotiivia. Lain esitöissä todettiin, että tunnusmerkistön täyttyminen edellyttää tietoisuutta syrjintäperusteen olemassaolosta ja merkityksen antamista sille henkilön kohtelussa, vaikka varsinaisena motiivina olisikin taloudellinen hyöty eikä esimerkiksi rasismi. Rangaistavalta syrjinnältä ei edellytetä nimenomaista, laissa mainituista perusteista johtuvaa syrjintätarkoitusta. (HE 94/1993, 36.)

3.4 Syyttämättä jättäminen

Poliisi ja syyttäjä ovat eräänlaisia portinvartijoita, jotka päättävät siitä, mitkä asiat etenevät tuomioistuimen käsittelyyn. Syyttäjän tehtävänä on tutkia, onko esitutkintapöytäkirjan kuvaamassa tapauksessa tapahtunut rikosta ja onko siitä epäilty henkilö todennäköisesti rikokseen syyllinen. Syyttämättä jättämispäätöksistä säädetään laissa oikeudenkäynnistä rikosasioissa (ROL).

Taulukosta 34 käyvät ilmi syyttämättäjättämisperusteet. Yleisin syy on ollut riittämätön näyttö. Perustelemattomat päätökset voinevat noin 20 prosentin osuudellaan herättää huomiota. Niiden osuus selittyy luokittelutavalla. Perustelemattomaksi on merkitty kaikki ne tapaukset, joissa osana isompaa rikosjuttua rikossyytettä ei ole nostettu yhtä tai useampaa poliisin epäilemää henkilöä vastaan. Aina kun syyte jätettiin nostamatta kaikkia esitutkintapöytäkirjassa epäillyn asemassa olleita henkilöitä kohtaan, heidät jätettiin mainitsematta myös haastehakemuksessa. Aineistoon ei kerätty heitä koskevia päätöksiä, eikä näitä tietoja saatu myöskään kutakin rikosilmoitusta koskevilla tietopyynnöillä.

Taulukko 34. Syytteen nostamatta jättämisen syyt

	N=179	100 %
Ei näyttöä	93	52,0
Rikoksen vähäisyys	19	10,6
Kohtuusperuste	12	6,7
Ei rikosta	5	2,8
Ei syyteoikeutta	6	3,4
Kokonaisrankaisu (konkurrenssi)	2	1,1
Rikos vanhentunut	1	0,6
Epäilty kuollut	1	0,6
Ei perusteltu	38	21,2
Puuttuvat päätökset	2	1,1

Laissa (ROL 1:6 ja 1:6a, RL 8 1) määriteltyjä prosessuaalisia syyttämättäjättämisen perusteita ovat seuraavat: 1) tapauksessa ei ole tapahtunut rikosta, 2) rikoksesta ei ole riittävää näyttöä, ja 3) rikos on vanhentunut tai syyttäjällä ei ole virallista syyteoikeutta.

Viimeksi mainittu mahdollisuus tulee kysymykseen asianomistajarikoksissa, joissa asianomistaja on peruuttanut vaatimuksensa eikä mikään tärkeä yleinen etu tai muu syy vaadi asian käsittelyä tuomioistuimessa. Asianomistaja voi peruuttaa vaatimuksensa missä tahansa vaiheessa ennen tuomiota. Harkinnanvaraisia perusteita jättää

syyte nostamatta ovat teon vähäisyys, tekijän nuoruus, kohtuus, konkurrenssi tai tunnustus (Rol 7:1 ja 2; ROL 1:8). Kohtuus liittyy usein käytännössä rikoksen osapuolten saavuttamaan sovintoon.

Tuomioistuimen tehtävä on tutkia, jääkö rikoksesta varteen otettavaa epäilyä. Jos merkittävää epäilyä syyllisyydestä ei jää, käräjäoikeus arvioi rikosta rikoslain määrittämän rangaistusasteikon mukaisesti. Rangaistuksen määräämisestä säädetään rikoslain kuudennessa luvussa. Siinä määritellään myös rangaistuksen koventamisperusteet. Niitä ovat teon suunnitelmallisuus, teon tekeminen osana järjestäytynyttä rikollisuutta, rikoksen tekeminen palkkiota vastaan, rikoksen tekeminen vihamotiivista sekä tekijän aikaisempi rikollisuus (RL 6:5). Mahdollisen koventamisperusteen selvittäminen on siis tarpeellista rangaistuksen mittaamista varten. Koventamisperusteen käsitellä on voidaan siis tulkita merkitsevän niitä esitutkintalain tarkoittamia olennaisia seikkoja, joiden avulla rikoksesta voidaan määrätä asiaan kuuluva seuraamus (ETL 1:2,1).

SYYTTÄJÄN SYYTEOIKEUDESTA (ROL 1:7; 1:8)

Syyttäjä saa jättää syytteen nostamatta (1:7)

1) jos epäilystä rikoksesta ei olisi odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakko ja sitä on sen haitallisuus tai siitä ilmenevä rikoksesta epäillyn syyllisyys huomioon ottaen kokonaisuutena arvostellen pidettävä vähäisenä; sekä

2) epäilystä rikoksesta, josta epäilty ei ollut tekohetkellä täyttänyt kahdeksaatoista vuotta ja josta ei olisi odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa tai enintään kuusi kuukautta vankeutta ja jonka katsotaan johtuneen pikemmin ymmärtämättömyydestä tai harkitsemattomuudesta kuin piittaamattomuudesta lain kieltoja ja käskyjä kohtaan.

Jollei tärkeä yleinen tai yksityinen etu muuta vaadi, syyttäjä saa sen lisäksi, mitä 7 §:ssä säädetään, jättää syytteen nostamatta, jos (1:8)

1) oikeudenkäyntiä ja rangaistusta olisi pidettävä kohtuuttomina tai tarkoituksettomina ottaen huomioon rikoksesta epäillyn ja asianomistajan välillä saavutettu sovinto tai muu epäillyn toiminta tekonsa vaikutusten estämiseksi tai poistamiseksi, hänen henkilökohtaiset olonsa, teosta hänelle aiheutuvat muut seuraukset, sosiaali- ja terveydenhuollon toimet tai muut seikat;

2) epäilty rikos ei yhteisen rangaistuksen määräämistä tai aikaisemmin tuomitun rangaistuksen huomioon ottamista koskevien säännösten johdosta olennaisesti vaikuttaisi kokonaisrangaistuksen määrään; tai

3) asian käsittelyn jatkamisesta aiheutuvat kustannukset olisivat selvässä epäsuhteessa asian laatuun ja siitä mahdollisesti odotettavissa olevaan seuraamukseen.

3.5 Johtopäätökset

Syyteharkintaan edenneistä 580 epäilystä päärikoksesta syyttäjä teki syyttämättäjättämispäätöksen 198 tapauksessa eli 34 prosentissa. Samana vuonna ilmi tulleesta viharikollisuudesta syyttäjä nosti 368 syytettä, joista 130 oli viharikossyytteitä (eli syyttäjä vaati rangaistuksen koventamista vihamotiivin vuoksi tai vaikutin oli rikoksen tunnusmerkistötekijä). Poliisin tietoon tullut viharikollisuus tarkoittaa Poliisiammattikorkeakoulun viharikostutkijan Poliisiasian tietojärjestelmästä luvussa 1.3.1 kuvatuin menetelmin poimimaa viharikollisuutta. Yleisin syy jättää syyte nostamatta oli riittämätön näyttö.

Vihamotiivin etenemisen kannalta voidaan tehdä seuraavat yhdeksän havaintoa:

1. Poliisi oli käyttänyt viharikosluokitusta noin puolessa kaikista syyttäjän nostamista syytteistä. Viharikossyytteistä poliisi oli luokitellut viharikokseksi noin 75 prosenttia.
2. Syyttäjä voi saada tiedon rikoksen mahdollisesta vihamotiivista ainakin kolmella tavalla: poliisin tekemästä ennakoilmoituksesta, poliisin käyttämästä viharikosluokituksesta tai viimeistään esitutkintapöytäkirjasta (tai sen selostusosasta).
3. Tieto mahdollisesta vihamotiivista tarvitaan esitutkintayhteistyötä varten. Poliisin ja syyttäjän välinen esitutkintayhteistyö on väline edistää rikostutkinnan laatua sekä varmistaa, että syyttäjällä on käytettävissään riittävä aineisto syyteen ajamista varten. Lisäksi yhteistyö jakaa esitutkintaan liittyvää tulkinnallista valtaa ja vastuuta siitä, mitä laissa mainitut tutkinnan keskeyttämistä, päättämistä tai rajoittamista koskevat edellytykset käytännössä tarkoittavat.

Esitutkintayhteistyön merkitys korostuu silloin, kun syyttäjälaitoksen ja poliisin resurssit eivät riitä kaikkien rikosten selvittämiseen.

4. Esitutkintayhteistyötä on pyritty ohjeistamaan määrittelemällä ne rikostapaukseen liittyvät asiat, joista poliisin tulee tehdä ilmoitus. Ilmoitusmenettelyn toimivuudesta vastaavat poliisi ja syyttäjä yhdessä. Vastuun toteutuminen edellyttää seurantaa ja erityisesti sellaisten päätösten tarkastamista, joissa ilmoitus on jätetty tekemättä.
5. Ilmoitusmenettelyn tehokkuutta viharikostorjunnassa heikentävät viharikosten tunnistamiseen liittyvät vaikeudet ja rikosten esikäsittelytoimintaan liittyvät seikat.
6. Useimmissa poliisin tekemistä esitutkintapöytäkirjoista kävi ilmi viite viharikostoteuvista, mutta tutkinnassa vain pienessä osassa vihamotiivia oli selvitetty. Viite vihamotiivista saattoi olla esimerkiksi rasistinen nimittely.
7. Kun kyseessä oli kiihottaminen kansanryhmää vastaan, vihamotiivin selvittäminen oli aina otettu kuulusteluissa huomioon. Kiihottamisrikosten tutkinnasta vastasi vuonna 2017 pääsääntöisesti yksi niihin erikoistunut tutkintaryhmä.
8. Syyttäjän erikoistuminen voi vahvistaa poliisin ja syyttäjän välistä yhteistyötä. Kiihottamisrikoksissa syyteoikeus on valtakunnansyyttäjällä.
9. Näyttäisi olevan tarvetta tutkimustiedolle siitä, miten ilmoitusmenettely on vaikuttanut tutkinnan laatuun ja edistänyt vaikeiden, harvinaisten tai tulkinnallisten rikosasioiden selvittämistä.

4 Viharikokset käräjäoikeudessa

Poliisi lähetti syyteharkintaan 547 epäiltyä viharikosta. Syyttäjä nosti syytteen 368:aa rikoksesta epäiltyä vastaan. Näistä 130 oli viharikossyytteitä (eli tapauksia, joissa syyttäjä vaati rangaistuksen koventamista vihamotiivin vuoksi tai vaikutin oli rikoksen tunnusmerkistökijä), ja niistä 92:ssa annettiin langettava tuomio nimenomaan viharikoksena. Sama voidaan ilmoittaa myös rikosilmoitusten mukaan: Poliisi lähetti syyteharkintaan 379 rikosilmoituksesta tehdyn esitutkintapöytäkirjat, joista syyttäjä lähetti käräjäoikeuteen 249 kappaletta. Niistä 85 johti viharikoksena langettavaan tuomioon.

Tässä luvussa tarkastellaan käräjäoikeuden ratkaisuja. Ne on ryhmitelty sen mukaan, sisältyykö vihamotiivi rikoksen tunnusmerkistöön, onko rangaistusta kovennettu vihamotiivin vuoksi vai ei, onko syytteet hylätty tai rangaistus jätetty määräämättä vai onko asian käsittely vielä kesken. Tässä luvussa hylätyt syytteet ja rangaistuksen tuomitsematta jättäminen on käsitelty yhdessä ryhmässä.

Luvussa on seitsemän osaa. Johdanto-osion yleiskatsauksen jälkeen tarkastellaan koventamisvaatimuksen menestymistä, ratkaisujen jakautumista rikoslajeittain, vihamotiivien jakautumista, poliisin viharikoslukituksen yleisyyttä langettavan tuomion saaneissa viharikoksissa, käräjäoikeuden perusteluja hylätä syytteet tai jättää rangaistus tuomitsematta tai hylätä syyttäjän esittämä rangaistuksen koventamisvaatimus. Lopuksi tarkastellaan lyhyesti 12:ta kovennettuna annettua tuomiota eli sitä, miten niissä on perusteltu koventamisedellytysten täyttyminen ja vihamotiivin rangaistusta koventava vaikutus.

Taulukko 35 kuvaa käräjäoikeuden tekemiä ratkaisuja syyttäjän nostamista viharikossyytteistä (joissa syyttäjä joko vaati rangaistuksen koventamista vihamotiivin vuoksi tai joissa vaikutin sisältyi rikoksen tunnusmerkistöön). Taulukosta ilmenee, että rangaistusta kovennettiin vihamotiivin vuoksi 9,2 prosentissa tapauksia ja 61,5 prosentissa vihamotiivi sisältyi rikoksen tunnusmerkistöön. Syytteet hylättiin noin seitsemässä prosentissa tapauksista. Varsin monessa tapauksessa käräjäoikeus ei vielä ollut antanut ratkaisuaan vuoden 2021 maaliskuuhun mennessä.

Taulukko 35. Käräjäoikeuden ratkaisut tapauksissa, joissa syyttäjä vaati rangaistuksen koventamista tai joissa vaikutin sisältyi rikoksen tunnusmerkistöön

	N=130	100 %
Tuomio viharikoksesta, jossa vaikutin on tunnusmerkistökijä	80	61,5
Rangaistusta on kovennettu vihamotiivin vuoksi	12	9,2
Kesken	15	11,5
Syytteet hylätty tai ei tuomittu rangaistusta	9	6,9
Langettava tuomio, jossa koventamisperustetta ei ole käytetty	14	10,8

Taulukossa 36 näkyvät käräjäoikeuden ratkaisut kaikista syyttäjän nostamista syytteistä. Noin puolessa niistä koventamisperustetta ei käytetty. Kaikista käräjäoikeuteen edenneistä syytteistä 25 prosentissa määrättiin langettava tuomio nimenomaan viharikoksena. Viharikoksista suurimassa osassa vihamotiivi sisältyi rikoksen tunnusmerkistöön. Koventamisperustetta sovellettiin 3,3 prosentissa kaikista syytteistä. Käräjäoikeus ei koventanut yhdenkään sellaisen rikoksen rangaistusta, jossa syyttäjä ei ollut vaatinut rangaistuksen koventamista vihamotiivin vuoksi.

Taulukko 36. Käräjäoikeuden ratkaisut kaikista syytteistä

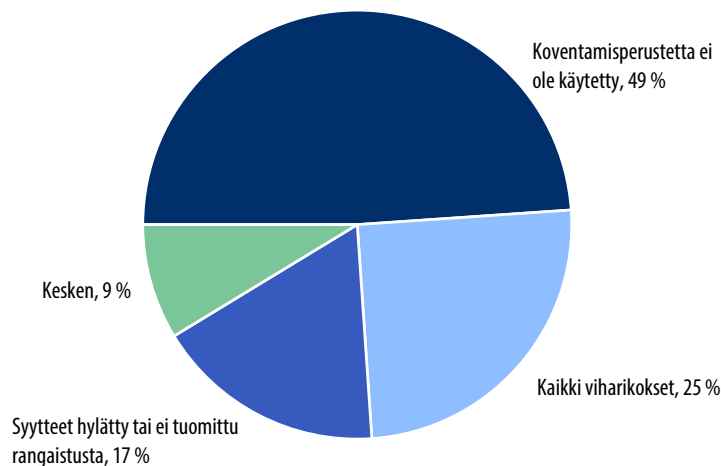
	N=368	100 %
Tuomio viharikoksesta, jossa vaikutin on tunnusmerkistökijä	80	21,7
Rangaistusta on kovennettu vihamotiivin vuoksi	12	3,3
Kesken	32	8,7
Syytteet hylätty tai ei tuomittu rangaistusta	64	17,4
Langettava tuomio, jossa koventamisperustetta ei ole käytetty	180	48,9

Taulukosta 36 käy ilmi, että kaikista syytteistä käräjäoikeus päätyi hylkäämään yli 17 prosenttia. Sen sijaan viharikossyytteistä syytteet hylättiin tai rangaistus jätettiin tuomitsematta noin seitsemässä prosentissa. Viharikossyytteillä oli siis tässä aineistossa

pienempi todennäköisyys päätyä käräjäoikeuden hylkäämiksi kuin muilla syyttäjän nostamilla syytteillä.

Kuvasta 6 nähdään käräjäoikeuden ratkaisujen suhteelliset osuudet.

Kuva 6. Käräjäoikeuden ratkaisujen suhteelliset osuudet

4.1 Koventamisvaatimuksen menestyminen käräjäoikeudessa

Rajataan seuraavaksi tarkastelua koventamisperusteen käyttöön käräjäoikeudessa. Nyt tarkastelun ulkopuolelle jäävät syytteet, joissa vihamotiivi on osa rikoksen tunnusmerkistöä.

Taulukosta 37 selviää, että käräjäoikeus määräsi rangaistuksen vihamotiivin vuoksi kovenettuna kaikkiaan 12 tapauksessa, joissa syyttäjä oli vaatinut rangaistuksen koventamista. Syyttäjän vaatimuksesta huolimatta käräjäoikeus ei koventanut rangaistusta 14 tapauksessa. Käräjäoikeus on hylännyt syytteet noin viidessä prosentissa tapauksia, joissa syyttäjä vaati rangaistuksen koventamista vihamotiivin vuoksi. Aineistoon ei saatu päätöstä 10:stä keskeneräisestä tapauksesta. Niiden osuus oli noin 26 prosenttia syytteistä, joissa syyttäjä oli esittänyt rangaistuksen koventamisvaatimuksen.

Taulukko 37. Kovennettujen tuomioiden osuus syytteistä, joissa syyttäjä vaati rangaistuksen koventamista vihamotiivin vuoksi

	N=38	100 %
Koventamisperustetta ei ole käytetty	14	36,8
Koventamisperustetta on käytetty	12	31,6
Syytteet hylätty tai ei tuomittu rangaistusta	2	5,3
Kesken	10	26,3

Taulukossa 38 tarkastellaan kovennettujen tuomioiden osuutta kaikista muista käräjäoikeuden päätöksistä paitsi niistä, joissa vihamotiivi kuuluu rikoksen tunnusmerkistöön. Taulukosta paljastuu, että käräjäoikeus päätyi hylkäämään noin 21 prosenttia kaikista syytteistä. Osuus on nelinkertainen verrattuna syytteisiin, joissa oli esitetty rangaistuksen koventamisvaatimus. Käräjäoikeus päätyi siis todennäköisemmin antamaan vastaajalle langettavan tuomion silloin, kun vastaajaa syytettiin nimenomaan viharikoksesta. Vaikka itse koventamisvaatimus usein hylättiin, menestyivät syyttäjän koventamina ajamat syytteet muuten paremmin: hylkäyspäätösten osuus oli vain noin 5 prosenttia.

Taulukko 38. Kovennettujen tuomioiden osuus kaikista syytteistä (pois laskettuna viharikokset, joissa motiivi kuuluu rikoksen tunnusmerkistöön)

	N=276	100 %
Koventamisperustetta ei ole käytetty	180	65,3
Rangaistusta on kovennettu vihamotiivin vuoksi	12	4,3
Syytteet hylätty tai ei tuomittu rangaistusta	57	20,7
Kesken	27	9,8

Vaikka hylkäyspäätösten osuus on pieni rikoksissa, joissa syyttäjä on vaatinut rangaistuksen koventamista vihamotiivin vuoksi, ei havaintoa voida yleistää. Siihen tapauksia on liian vähän. Hypoteesin pohjaksi havainto sen sijaan riittää. Hypoteesia voidaan vahvistaa seuraavin perusteluin: Tapaukset, joissa syyttäjä on vaatinut ran-

gaistuksen koventamista, ovat vakavampia kuin samanlaiset rikokset, joissa koventamista ei ole vaadittu. Koventamisperusteen käyttäminen edellyttää myös tarkempaa harkintaa rikoksen motiivien vaikutuksesta teon laatuun samoin kuin laajempaa tutkintaa aiheesta.

Näin perusteltuna voidaan siis nähdä, että nimenomaan ne rikokset, joissa syyttäjä on esittänyt koventamisvaatimuksen, on selvitetty tarkemmin. Tällöin voidaan ajatella, että niillä on myös paremmat edellytykset menestyä käräjäoikeudessa. Teon luonne huomioiden voidaan lisäksi ajatella, että viharikoksissa asianomistajan kynnys suosua sovitteluun olisi korkeampi kuin muissa vastaavissa rikoksissa. Toisaalta kaikissa tähän aineistoon kuuluvissa tapauksissa sovitteluratkaisujen osuus on ollut noin puolet käräjäoikeuden tuomitsemattajättämisspäätöksissä.

Syyttäjän esittämä vaatimus rangaistuksen koventamisesta johti toivottuun tulokseen kaikkiaan 12 tapauksessa. Kaikkiaan 16 tapauksessa käräjäoikeus joko hylkäsi syytteet tai koventamisvaatimuksen. Jos keskeneräiset tapaukset jätetään huomiotta, oli kovennettujen tuomioiden osuus 43 prosenttia ratkaisuista, joissa syyttäjä oli vaatinut rangaistuksen koventamista vihamotiivin vuoksi.

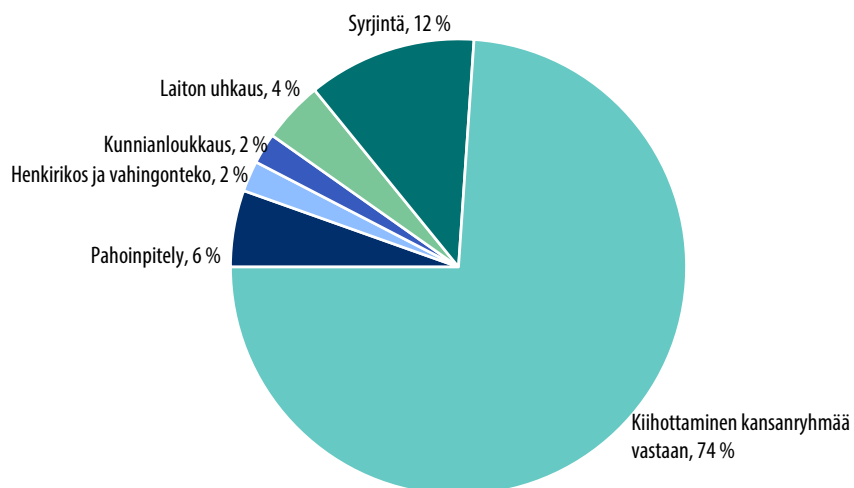
Seuraavaksi tarkastellaan käräjäoikeuden ratkaisujen jakautumista rikoslajeittain.

4.2 Käräjäoikeuden ratkaisut rikoslajeittain

Kuten muinakin vuosina myös vuonna 2017 suurin osa viharikosepäilyistä oli pahoinpitelyrikoksia. Niiden osuus poliisin tietoon tulleesta viharikollisuudesta oli 37 prosenttia. Kiihottamisrikosten osuus viharikosepäilyistä oli vain 10 prosenttia huolimatta siitä, että vuonna 2017 niitä tuli poliisin tietoon moninkertainen määrä aikaisempiin vuosiin verrattuna. Esimerkiksi vuonna 2016 kiihottamistapauksia oli vain 35 eli noin kaksi prosenttia tuolloin poliisin tietoon tulleesta viharikollisuudesta (Rauta 2017, 13).

Niistä viharikoksista, joissa on annettu langettava tuomio, pahoinpitelyrikosten osuus on pudonnut radikaalisti verrattuna niiden osuuteen rikosilmoituksista. Kuvasta 7 näkyy, miten käräjäoikeuden viharikoksista antamat langettavat tuomiot (92) jakaantuvat suhteellisesti. Pahoinpitelyjen osuus viharikoksista oli enää vain kuusi prosenttia. Sen sijaan kiihottaminen kansanryhmää vastaan vastasi yksinään 74 prosentin osuutta kaikista langettavan tuomion tuoneista viharikoksista.

Kuva 7. Viharikostyyppien suhteelliset osuudet

Taulukossa 39 tarkastellaan käräjäoikeuden ratkaisuja rikoslajeittain. Taulukosta ilmenee, että viharikoksena langettavan tuomion saaneista tapauksista viisi oli pahoinpitelyrikoksia ja neljä laittomia uhkauksia. Viharikoksista suurin osa kuuluu rikoksiin, joissa vihamotiivi on yksi tunnusmerkistötekijä. Tämä ryhmä jakautuu käytännössä kahteen rikoslajiin eli kiihottamiseen kansanryhmää vastaan sekä syrjintärikoksiin. Tässä aineistossa ryhmään kuuluu myös yksi terroristisessa tarkoituksessa tehty murha.

Hylättyjen syytteiden osuus näyttää olleen pienin tapauksissa, joissa on ollut kyse kiihottamisesta kansanryhmää vastaan. Niistä vain yksi hylättiin. Suhteellisesti eniten hylättyjä syytteitä näyttäisi olevan syrjintärikoksissa.

Taulukko 39. Käräjäoikeuden ratkaisut rikoslajeittain

	Koventamisperus- tetta ei ole käytetty	Viha- rikokset	Syytteet hylätty tai ei tuomittu rangaistusta	Kesken	YHTEENSÄ
Pahoinpitely	126	5	45	22	198
Vahingonteko	4	1	0	0	5
Kunnianloukkaus	19	2	4	1	26
Kotirauhan rikkominen	5	0	1	0	6
Laiton uhkaus	13	4	5	3	25
Syrjintä	0	11	6	0	17
Kiihottaminen kansan- ryhmää vastaan	0	68	1	5	74
Muut	8	0	2	1	11
Henkirikos	1	1	0	0	2
Henkirikoksen yritys	4	0	0	0	4
YHTEENSÄ	180	92	64	32	368

Taulukossa 40 tarkastellaan syytteitä, joissa syyttäjä on vaatinut rangaistuksen koventamista. Taulukko antaa viitteitä siitä, että koventamisperusteen käyttö käräjäoikeudessa voi vaihdella merkittävästi rikoslajin mukaan. Esimerkiksi pahoinpitelyrikoksissa käräjäoikeus kovensi rangaistusta vihamotiivin vuoksi vain viisi kertaa, kun tästä rikoslajista annettuja ratkaisuja oli kaikkiaan 15. Sen sijaan laitonta uhkausta koskevista tuomioista neljä yhteensä viidestä oli määrätty kovennettuna. Tapausten lukumäärä on niin rajallinen, ettei havaintoja voi yleistää.

Taulukko 40. Käräjäoikeuden ratkaisut tapauksissa, joissa syyttäjä on vaatinut rangaistuksen koventamista vihamotiivin vuoksi

Koventamisperusteen käyttö tuomiossa

	Ei kovennettu	Kovennettu	Syytteet hylätty tai ei tuomittu rangaistusta	Kesken	YHTEENSÄ
Pahoinpitely	9	5	1	7	22
Vahingonteko	0	1	0	0	1
Kunnianloukkaus	1	2	0	0	3
Laiton uhkaus	1	4	0	3	8
Muut	0	0	1	0	1
Henkirikoksen yritys	3	0	0	0	3
YHTEENSÄ	14	12	2	10	38

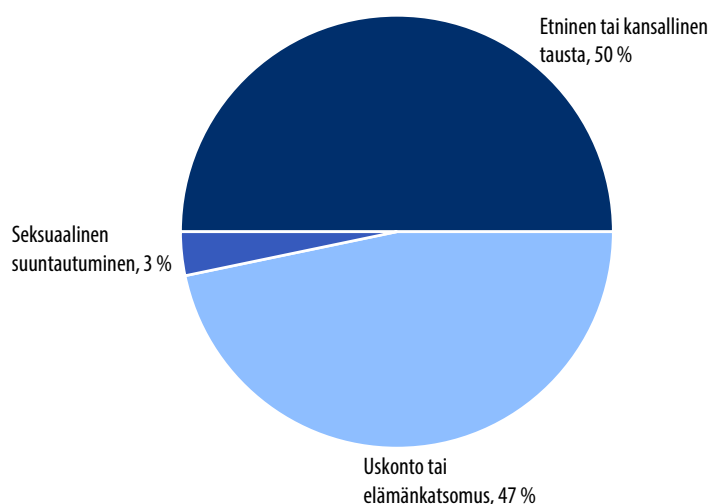
4.3 Viharikosten motiivit

Poliisin tietoon tulleissa viharikosepäilyissä rasistinen motiivi on yleisin vaikutin. Se on yleisin myös poliisin syyteharkintaan toimittamissa epäilyissä, viharikossyytteissä sekä lopulta käräjäoikeuden langettavan tuomion saaneissa viharikoksissa. Rasistisen motiivin suhteellinen osuus viharikoksista eroaa paljonkin syyteharkintaan lähetettyjen viharikosepäilyjen suhteellisista osuuksista. Syyteharkintaan lähetetyissä 368 viharikosepäilyissä sen osuus oli 72,8 prosenttia. Uskonnon tai elämäntavojen osuus oli 22 prosenttia (taulukko 22).

Langettavia tuomioita viharikoksista (eli tapauksia, joissa syyttäjä oli vaatinut tuomion koventamista vihamotiivin perusteella tai vihamotiivi sisältyi rikoksen tunnusmerkistöön) oli 92. Niistä puolessa oli rasistinen vaikutin. Uskonto tai elämäntavot olivat vaikuttimena 47 prosentissa viharikoksista, joista annettiin langettava tuomio. Seksuaalinen suuntautuminen puolestaan oli taustalla kolmessa tapauksessa. Vaikuttimen osuus kaikista viharikoksista on noin kolme prosenttia. Viharikosten jakautuminen vihamotiiveihin näkyy kuvasta 8.

Kuva 8. Viharikosten motiivit

Taulukossa 41 ryhmitellään käräjäoikeuden viharikossyytteistä antamat ratkaisut motiivien mukaan. Kyseessä ovat siis tapaukset, joissa syyttäjä on vaatinut rangaistuksen koventamista tai joissa vihamotiivi on tunnusmerkistökijä. Kaikissa jutuissa, joissa käräjäoikeus ei ole syyttäjän vaatimuksesta huolimatta koventanut tuomiota, on ollut epäily rasistisesta motiivista. Kun viharikossyyte on kokonaan hylätty, on epäilynä motiivina seitsemässä tapauksessa kahdeksasta ollut rasismi ja yhdessä vammaisuus.

Rasistinen motiivi on selvästi yleisin rikoksissa, joissa syyttäjä on vaatinut rangaistuksen koventamista. Rikoksissa, joissa motiivi on tunnusmerkistökijä, on vaikuttimissa enemmän hajontaa: uskonto ja rasismi ovat niissä jotakuinkin yhtä yleiset.

Koska valtaosa viharikoksista, joista on annettu tuomio, kuuluu rasismista juontuviin rikoksiin, painottaa kuva 8 nimenomaan näiden rikosten motiivijakaumaa. Kovennettuina annetuista päätöksistä 75 prosentissa oli rasistinen motiivi. Kun vaikutin oli tunnusmerkistökijä, oli rasististen rikosten osuus 46 prosenttia.

Taulukko 41. Käräjäoikeuden ratkaisut viharikossyytteistä vaikuttimen mukaan

	Koventamisperus- tetta ei ole käytetty	Rangaistus kovennettu	Vaikutin sisältyy tunnusmerkistöön	Syytteet hylätty tai ei tuomittu rangaistusta	Kesken	YHTEENSÄ
Etninen tai kansallinen tausta	14	9	37	7	12	79
Uskonto tai elämäkatsomus	0	3	40	1	3	47
Seksuaalinen suuntautuminen	0	0	3	0	0	3
Vammaisuus	0	0	0	1	0	1
YHTEENSÄ	14	12	80	9	15	130

Taulukossa 42 vertaillaan vielä kaikkien syyttäjän käräjäoikeuteen lähettämien tapauksien motiiveja. Epäily rasistisesta motiivista on ollut selvästi yleisin tapauksissa, joissa syyttäjä ei ole vaatinut rangaistuksen koventamista vihamotiivin vuoksi.

Taulukko 42. Käräjäoikeuden ratkaisut kaikista syytteistä vaikuttimen mukaan

	Koventamisperustetta ei ole käytetty	Koventamisperus- tetta on käytetty	Vaikutin sisältyy rikoksen tunnusmerkistöön	Syytteet hylätty tai ei tuomittu rangaistusta	Kesken	YHTEENSÄ
Etninen tai kansallinen tausta	147	9	37	50	25	268
Uskonto tai elämän- katsomus	24	3	40	3	5	75
Seksuaalinen suuntautuminen	4	0	3	4	2	13
Sukupuoli-identiteetti	0	0	0	2	0	2
Vammaisuus	3	0	0	2	0	5
Muut	2	0	0	3	0	5
YHTEENSÄ	180	12	80	64	32	368

Taulukossa 43 tarkastellaan viharikosten vaikuttimia rikoslajeittain. Pahoinpitelyrikosten motiivina oli poikkeuksetta etninen tai kansallinen tausta. Se motivoi myös kaikkia syrjintärikoksia. Uskonto on yleisin rikoksen vaikutin ainoastaan kiihottamisrikoksissa. Seksuaaliseen suuntautumiseen liittyvä vihamotiivi oli kolmen rikoksen taustalla, ja ne kaikki olivat kiihottamisrikoksia. Viharikosten ainoa henkirikos on terroristisessa tarkoituksessa tehty murha, jonka kohteena oli oikeuden päätöksen mukaan Suomen väestö. Siksi se on luokiteltu rasistiseksi viharikokseksi.

Taulukko 43. Viharikosten vaikuttimet rikoslajien mukaan

	Etninen tai kansallinen tausta	Uskonto tai elämäntavot	Seksuaalinen suuntautuminen	YHTEENSÄ
Pahoinpitely	5	0	0	5
Vahingonteko	0	1	0	1
Kunnianloukkaus	1	1	0	2
Laiton uhkaus	3	1	0	4
Syrjintä	11	0	0	11
Kiihottaminen kansanryhmää vastaan	25	40	3	68
Henkirikos	1	0	0	1
YHTEENSÄ	46	43	3	92

4.4 Luokittelu ja kuulustelut langettavan tuomion tuoneissa viharikoksissa

Aikaisemmissa luvuissa on tarkastelu viharikosluokituksen yleisyyttä syyteharkintaan lähetetyissä jutuissa sekä syyttäjän nostamissa syytteissä. Syyteharkintaan lähetetyistä jutuista vain runsaassa puolessa poliisi oli käyttänyt viharikosluokitusta (taulukko 4). Niistä tapauksista, joista syyttäjä nosti syytteet, poliisi oli luokitellut viharikokseksi merkittävästi suuremman osan, yli 70 prosenttia. Taulukosta 44 käy ilmi, että käräjäoikeuden langettavan tuomion tuoneista viharikoksista lähes 80 prosenttia oli luokiteltu viharikokseksi jo esitutkintavaiheessa. Toisaalta poliisi ei ollut luokitellut viharikokseksi edes kaikkia niitä rikoksia, joissa vihamotiivi on rikoksen tunnusmerkistötekijä.

Taulukko 44. Viharikosluokituksen käyttö langettavaan tuomioon johtaneissa viharikoksissa

	Kovennettu vihamotiivin vuoksi	Vaikutin on tunnusmerkistötekijä	YHTEENSÄ
Ei luokitusta	5	16	21
Luokiteltu viharikokseksi	7	64	71
YHTEENSÄ	12	80	92

Taulukossa 45 esitetään viharikosluokituksen käyttö rikoslajeittain. Tuomion saaneista syrjintärikoksista suurimmassa osassa poliisi ei ole käyttänyt viharikosluokitusta. Rikosnimikkeistä yleisin oli syrjintä, joita kahdeksasta luokittelemattomasta tapauksesta oli kuusi. Sama havainto tehtiin jo esitutkintavaihetta käsittelevässä luvussa, jossa huomattiin, että epäillyistä syrjintärikoksista noin 80 prosenttia ei oltu luokiteltu viharikokseksi (kuva 1). Samalla vaikuttamista oli kysytty kattavasti kaikissa syrjintärikoksissa (taulukko 6).

Taulukko 45. Viharikosluokituksen käyttö langettavaan tuomioon johtaneissa viharikoksissa rikoslajeittain

	Ei luokitusta	Luokiteltu viharikokseksi	YHTEENSÄ
Pahoinpitely	2	3	5
Vahingonteko	1	0	1
Kunnianloukkaus	1	1	2
Laiton uhkaus	1	3	4
Syrjintä	8	3	11
Kiihottaminen kansanryhmää vastaan	8	60	68
Henkirikos	0	1	1
YHTEENSÄ	21	71	92

Taulukosta 46 käy ilmi, että vaikuttimia oli selvitetty kuulusteluissa lähes kaikissa juutissa, joista oli annettu langettava tuomio viharikokseksi määriteltynä. Ainoastaan kolmessa tapauksessa vaikuttimista ei ollut kuulusteluissa kysytty. Taulukossa ilmoitetaan erikseen kovenneet tuomiot ja tunnusmerkistönmukaiset viharikokset. Jälkimmäiseen ryhmään kuuluvien vaikuttimista on kysytty käytännössä aina.

Taulukko 46. Vaikuttimien selvittäminen langettavaan tuomioon johtaneissa viharikoksissa

	Kovennettu vihamotiivin vuoksi	Vaikutin on tunnusmerkistökäyttäjä	YHTEENSÄ
Kuulusteluissa on selvitetty vaikuttimia	8	79	87
Vaikuttimien selvittämisestä kuulusteluissa ei ole merkkejä	3	0	3
Ei ollut kuulustelupöytäkirjoja	1	1	2
YHTEENSÄ	12	80	92

Taulukossa 47 tarkastellaan viharikosluokituksen yleisyyttä tutkinnan laadun mukaan. Taulukosta voidaan havaita, että viharikostapauksissa, joissa on annettu langettava tuomio, vaikuttimista on kysytty lähes aina, mutta luokittelu puuttui varsin usein. Taulukko tukee intuitiivista ajatusta siitä, että viharikossyytteen menestyminen riippuu ennen kaikkea tutkinnan laadusta (tässä tarkastelun kohteena vaikuttimien selvittäminen) eikä niinkään luokituksen käytöstä. Sen sijaan luokituksen käyttö on avainasemassa rikosten esikäsittelyvaiheessa.

Taulukko 47. Vaikuttimien selvittäminen viharikosluokittelun mukaan langettavaan tuomioon johtaneissa viharikoksissa

	Ei luokitusta	Luokiteltu viharikokseksi	YHTEENSÄ
Kuulusteluissa on selvitetty vaikuttimia	18	69	87
Vaikuttimien selvittämisestä kuulusteluissa ei ole merkkejä	2	1	3

	Ei luokitusta	Luokiteltu viharikokseksi	YHTEENSÄ
Ei ollut kuulustelupöytäkirjoja	1	1	2
YHTEENSÄ	21	71	92

4.5 Miksi syytteet hylättiin, rangaistus jätettiin tuomitsematta tai koventamisperustetta ei käytetty?

Tarkastellaan seuraavaksi sitä, miksi käräjäoikeus on päättänyt hylkäämään syytteet tai on jättänyt rangaistukseen tuomitsematta tai ei ole syyttäjän vaatimuksesta huolimatta käyttänyt rangaistuksessa koventamisperustetta. Tätä jälkimmäistä kysymystä käsitellään analysoimalla tuomion perusteluja esitutkintamateriaalissa vihamotiivista esitetyn näytön suhteen.

4.5.1 Syytteiden hylkäämisen tai tuomitsematta jättämisen perustelut

Käräjäoikeus jätti silleensä tai vapautti vastaajan syytteistä yhdeksässä tapauksessa, joissa syyttäjä oli vaatinut rangaistuksen koventamista vihamotiivin vuoksi tai joissa vaikutin oli yksi rikoksen tunnusmerkistökiteijä. Käräjäoikeuden yleisin syy jättää viharikokseen syyllinen vastaaja tuomitsematta rangaistukseen oli osapuolten välillä saavutettu sovinto. Näin kävi viidessä tapauksessa. Rikoslain 6. luvun 12. pykälän mukaan tuomioistuin voi saavutetun sovinnon vuoksi määrätä rangaistuksen lievennettyä tai jättää kokonaan rangaistukseen tuomitsematta.

Kahdessa tapauksessa vastaajan syyllisyydestä jäi varteenotettava epäily, jolloin syytteet hylättiin. Syytteet hylättiin kerran myös sen vuoksi, että sinänsä rikoksen tunnusmerkistön täyttävä teko ei ollut oikeudenvastainen, koska se oli tehty hätävarjelut-lanteessa. Viharikossyytteitä koskevien vapauttavien ratkaisujen tai rangaistukseen tuomitsematta jättämisen perustelut käyvät ilmi taulukosta 48.

Taulukko 48. Syytteiden hylkäämisen tai tuomitsematta jättämisen perustelut tapauksissa, joissa syyttäjä vaati rangaistuksen koventamista tai vaikutin sisältyi rikoksen tunnusmerkistöön

	N=9	100 %
Sovinto	5	56
Syylisyydestä on jäänyt varteenotettava epäily	2	22
Vastaaja kuollut	1	11
Teko on tehty hätävarjelutilanteessa tai sillä on muu hyväksyttävä syy	1	11

Taulukosta 49 esitetään näiden ratkaisujen jakautuminen rikoslajeittain.

Taulukko 49. Syytteiden hylkäämisen tai rankaisematta jättämisen perustelut rikoslajeittain tapauksissa, joissa syyttäjä vaati rangaistuksen koventamista tai vaikutin sisältyi rikoksen tunnusmerkistöön

	Syylisyydestä on jäänyt varteenotettava epäily	Vastaaja kuollut	Teko on tehty hätävarjelutilanteessa tai sillä on muu hyväksyttävä syy	Sovinto	YHTEENSÄ
Pahoinpitely	1	0	0	0	1
Syrjintä	1	0	1	4	6
Kiihottaminen kansanryhmää vastaan	0	1	0	0	1
Muut	0	0	0	1	1
YHTEENSÄ	2	1	1	5	9

Koko aineistosta syyttäjä nosti 368 syytettä, joista hylättiin tai rangaistus jätettiin tuomitsematta yhteensä 64 tapauksessa. Myös tässä ryhmässä sovinto oli yleisin syy jättää rangaistus tuomitsematta. Lisäksi syyttäjä perui syytteen neljässä tapauksessa. Syyttäjä voi peruuttaa syytteen osapuolten välillä saavutetun sovinnon johdosta, jos sovitteluratkaisu on tullut hänen tietoonsa vasta syytteen nostamisen jälkeen, ja syytteen olisi sillä perusteella voinut jättää nostamatta (ROL 1:12). Näin ollen sovitteluun

päättäneiden prosessien osuus oli noin puolet (48 %), kun taas syyllisyys on jäänyt todistamatta noin viidesosassa tapauksista.

Taulukosta 50 käyvät ilmi syytteiden hylkäämisen tai rangaistukseen tuomitsematta jättämisen perustelut kaikista hylätyistä tai tuomitsematta jätetyistä syytteistä.

Taulukko 50. Syytteiden hylkäämisen tai tuomitsematta jättämisen perustelut kaikissa syytteissä

	N=64	100 %
Sovinto	27	42
Syyllisyydestä on jäänyt varteenotettava epäily	19	30
Teko on tehty hätävarjelutilanteessa tai sillä on muu hyväksyttävä syy	8	13
Syyttäjä peruuttanut syytteen	4	6
Vastaaja poistunut maasta eikä häntä ole voitu haastaa	2	3
Vastaaja kuollut	2	3
Haastetta ei oltu annettu RE:lle tiedoksi ennen syyteoikeuden vanhentumista tai rikos vanhentunut	1	2
Käräjäoikeuden päätöksestä ei ilmene syytä, miksi syyte on hylätty	1	2

Taulukossa 51 käy ilmi näiden ratkaisujen jakautuminen rikoslajeittain. Taulukosta on luettavuuden parantamiseksi poistettu viisi harvinaisinta tapausta, ja siksi taulukossa kuvatus joukon lukumäärä on vain 59 tapausta, vaikka tapauksia kaikkiaan on 64.

Taulukko 51. Syytteiden hylkäämisen tai rankaisematta jättämisen perustelut rikoslajeittain kaikissa syytteissä

	Syyllisyydestä on jäänyt varteenotettava epäily	Hätävarjelu- tilanteessa tai vastaava	Sovinto	Vastaaja poistunut maasta eikä häntä ole voitu haastaa	Syyttäjä peruuttanut syytteen	YHTEENSÄ
Pahoinpitely	11	7	21	2	4	45
Kunnianloukkaus	2	0	1	0	0	3
Laiton uhkaus	5	0	0	0	0	5
Syrjintä	1	1	4	0	0	6
YHTEENSÄ	19	8	26	2	4	59

4.5.2 Koventamisvaatimusten hylkääminen

Seuraavaksi tarkastellaan koventamisvaatimuksia koskevia hylkäämispäätöksiä ja arvioidaan, miten käräjäoikeus on perustellut koventamisperusteen hylkäämisen. Tapauksia on kuusi: ensimmäinen käsittelee tapon yritystä, seuraavat neljä ovat pahoinpitelyjä, ja viimeinen on laitton uhkaus. Kaikissa näissä rikostapauksissa tekijä on saanut langettavan tuomion, mutta ilman rangaistuksen koventamista vihamotiivin vuoksi.

Tapaus 1

Eräässä tapon yrityksessä rikoksen kohteena oli ulkomaalaistaustainen mies ja esitutkinnassa epäillyn asemassa useita henkilöitä, joista yksi itsekkin ulkomaalaistaustainen. Mies oli houkuteltu ravintolaan, jossa hänet oli pahoinpidelty. Tuomioita annettiin avunannosta pahoinpitelyyn sekä tapon yrityksestä ja laittomasta uhkauksesta. Esitutkinnan perusteella näytti siltä, että rikoksen taustalla oli kosto rikoksesta, joka oli kohdistunut yhteen tekijöistä (Tutkinta 1, 80, 97). Kuulusteluissa päätekijä solvasi maa-hanmuuttajia nimitellen uhria mm. ”mutiaiseksi” ja ”neekeriksi”. Kiinniottonsa yhteydessä tekijä puolusti tekoaan kertomalla ”tulleen jakamaan oikeutta” ja sanomalla, että ”täällä eivät mutiaiset raiskaa” (Tutkinta 1, 81).

Esitutkinnassa selvitettiin rikokseen liittyviä taustoja ja epäiltyjen välisiä suhteita sekä heidän vaikuttimiaan. Ainoastaan päätekijän osalta paljastui mainittuja viitteitä vihamotiivista.

Syyttäjä vaatikin päätekijälle kovennettua rangaistusta. Ratkaisussaan käräjäoikeus huomioi, että tekijä oli sekä esitutkinnassa että rikoksentekopaikalla käyttänyt rasistisia ja halventavia ilmaisuja. Ratkaisussa todetaan, että uhri ei valikoitunut rikoksen kohteeksi taustansa vuoksi. Sen sijaan käräjäoikeus katsoi näytetyksi toteen, että uhri valikoitui rikoksen kohteeksi nimenomaan oman rikosepäilynsä vuoksi. Siksi sinänsä epäsopeva ja halventava kielenkäyttö ei toiminut näyttönä itse rikoksen rasistisesta motiivista. Kenenkään rangaistusta ei siis lopulta kovennettu. (Tuomio 1, 21–25.)

Tämän tapauksen esitutkinnassa rikoksen tekopa ja vaikuttimet tutkittiin perusteellisesti. Epäily vihamotiivista nousi esille, ja sitä selvitettiin muiden vaikuttimien ohella. Selvitetty rikosepäily lähetettiin syyteharkintaan, syyttäjä nosti siitä syytteen ja vaati rangaistuksen koventamista vihamotiivin vuoksi. Käräjäoikeus ei antanut rangaistusta kovennettuna, koska käräjäoikeuden mukaan rikoksen kohdetta ei valikoitu henkilön taustan vaan koston vuoksi.

Tapaus 2

Eräässä pahoinpitelyrikoksessa syyttäjä ajoi asianomistajan vaatimusta rangaistuksen koventamisesta. Esitutkinnassa oli ilmennyt, että rikoksen taustalla oli riita tekijän nuoren lähiomaisen ja erään perheen ulkopuolisen nuoren välillä. Tekijän mukaan riita johtui epäilystä ahdistelusta. Asiasta oli tehty rikosilmoitus, jossa tekijä oli asianomistajana. Tekijän mukaan rikoksen tarkoituksena oli ollut saada hänen omaiseensa kohdistuva häirintä loppumaan. Pahoinpidelty nuori ei kuitenkaan ollut epäiltynä mainitussa rikosasiassa. Hän oli valikoitunut uhriksi, koska kuului samaan etniseen vähemmistöön kuin rikostapauksessa epäiltynä oleva henkilö. Syyttäjä ajoi vaatimusta rangaistuksen koventamisesta pahoinpitelyn vihamotiivin vuoksi. Tutkinnassa ilmeni myös, että tekijä oli osallistunut Odin-ryhmän partiointitoimintaan (Tutkinta 2, 4, 22).

Käräjäoikeus tuomitsi tekijän sakkoihin, mutta ei koventanut rangaistusta vihamotiivin vuoksi. Tuomion perusteluissa käsiteltiin syitä koventamisvaatimuksen hylkäämisen taustalla. Perusteluissa todettiin, että vaikka uhri oli valikoitunut kohteeksi etnisen taustansa vuoksi, se ei ollut häneen kohdistetun rikoksen pääasiallinen syy. Hän ei valikoitunut uhriksi sattumanvaraisesti, vaan koska tekijän lähiomainen oli antanut hänelle puhelimitse tunnistetietoja, joiden perusteella tekijä valikoi uhrin. (Tuomio 2, 4, 5.)

Käräjäoikeus ei pohtinut, mitä merkitystä Odin-ryhmään kuulumisella voisi asiassa olla. Tätä ei oltu selvitetty myöskään esitutkinnassa. Tekijän kuuluminen kyseiseen ryhmään tuli kyllä esille esitutkinnassa, mutta sen merkitystä rikoksen tai rikoksen vaikuttimien osalta ei selvitetty eikä kysymystä käsitelty oikeudessa.

Kuitenkin voidaan päätellä, että tämän ryhmän jäsenyys yhtäältä lisää todennäköisyyttä turvautua oman käden oikeuteen ja toisaalta heikentää luottamusta poliisin lainvalvontaan. Tutkinnan aikana tekijä olikin todennut, että hänestä poliisi on kykenemätön pitämään yllä järjestystä ja turvallisuutta ja että poliisi on lisäksi ollut toimeton hänen omaiseensa kohdistuneen rikosepäilyn selvittämisessä (Tutkinta 2, 4). Näiden tekijöiden oikeudellinen merkitys ei ole selvä, vaan näyttäisi edellyttävän oikeudellista harkintaa. Tällaista harkintaa ei ilmene käräjäoikeuden päätöksestä.

Toiseksi voidaan nähdä, että ryhmän jäsenyys lisää todennäköisyyttä kohdistaa rikoksia nimenomaan eri taustoista tulevia henkilöitä ja erityisesti maahanmuuttajia kohtaan. Järjestön kotisivuilla puhutaan esimerkiksi ”haittamaahanmuutosta” ja määritellään muuta kuin ”suomalaista kulttuuria” tai ”länsimaista ideologiaa” edustavat ihmiset yhteen sopimattomaksi suomalaisen kulttuurin kanssa. Lisäksi sivuilla todetaan islamin olevan ”fasistinen ideologia”. (Soldiers of Odin of Finland 2021.) Nämä määritelmät luovat kuvaa etenkin islamilaisten maahanmuuttajien edustamasta toiseudesta ja pahuudesta, eli ne sekä ilmentävät että tuottavat vihaa (ks. Sternberg ja Sternberg 2008).

Rikoslain vuoden 2010 uudistusta perustelleessa hallituksen esityksessä todetaan, että rikoksen tekeminen ideologian vuoksi voi olla koventamisperuste. Rikoksen kohteen valikoiminen ei siis uudistuksen jälkeen ole ainoa edellytys koventamisperusteen käytölle. Siksi voitaneen todeta, että esitellyssä tapauksessa koventamisperusteen edellytyksiä olisi tullut harkita myös suhteessa tekijän Odin-toimintaan. Nyt vihamotivia tutkittiin vain kohteen valikoitumisen näkökulmasta.

Tapaus 3

Koventamisvaatimus on voitu hylätä myös siitä huolimatta, että rikoksen taustalla on selviä merkkejä rasismista. Näin tapahtui eräässä pahoinpitelyasiassa, jossa kyseessä oli useamman henkilön välinen tappelu. A:n mukaan tilanne käynnistyi, kun B olisi sylkäissyt A:n lasta ja nimitellyt heitä rasistisella tavalla. B kertoi asiasta tietyiltä osin yhtenevästi. Kuulusteluissa kirjattiin B:n kertomana, että ”[m]utiaispoika käveli eteeni ja melkein kompastuin ja sanoin, että vitun neekeri katso eteesi ja räkäsin sinne päin”. (Tutkinta 3, 15, 21.) B:n syytteessä oli vaadittu rangaistuksen koventamista vihamotiivin vuoksi (Tuomio 3, 2).

Käräjäoikeus katsoi toteen näytetyksi, että tappelu alkoi, kun rasistisesta nimittelystä ja lapsensa päälle sylkemisestä suuttunut A kiivastuksissaan löi nimittelijää eli B:tä. Oikeus totesi, että vaikka B:n toiminta oli erittäin moitittavaa, koventamisperustetta ei voitu soveltaa, koska B ei itse aloittanut pahoinpitelyä. Rasistisen motiivin ei siksi voitu katsoa olevan sen pahoinpitelyn syy, johon B syyllistyi. (Tuomio 3, 9, 10, 13–15.)

Tapaus 4

Kolmannessa pahoinpitelyjutussa kohteena oli erään ravintolan työntekijä. Syyttäjä vaati rangaistuksen koventamista rasistisen motiivin vuoksi, mutta käräjäoikeuden mukaan asiassa ei ollut siitä tarpeeksi näyttöä (Tuomio 4). Esitutkintapöytäkirjasta käy ilmi, että asiakkaat olivat ensin ravintolan ulkopuolelta esittäneet järjestyksenvalvojana toimineelle rikoksen kohteelle halventavia käsimerkkejä, astuneet näiden eleiden jälkeen sisälle ravintolaan ja nimitelleet kohdetta rasistisesti. Sen jälkeen yksi heistä oli käyttänyt kohteeseen oikeudetonta väkivaltaa. (Tutkinta 4, 5, 11.) Toisin sanoen tutkinnassa ei ilmennyt seikkoja, joiden johdosta voitaisiin päätellä uhrin joutuneen rikoksen kohteeksi esimerkiksi työnsä vuoksi. Sen sijaan tutkinnassa ilmeni, että tekijä oli nähnyt kohteen ravintolan ulkopuolelta ja jo sieltä kohdistanut häneen halventavia elkeitä. Siksi perusteet koventamisperusteen vaatimiselle täyttyvät, vaikka poliisi ei ollut merkinnyt asiaa viharikoskoodilla.

Koventamisperusteen käyttöä tässä tapauksessa puoltaisi lisäksi, se, että tapauksen osalliset eivät tunteneet toisiaan ennestään eikä tutkinnassa tai oikeudessa tuotu esille vaihtoehtoisia syitä uhrin valikoitumiselle (Tuomio 4). Tätä taustaa vasten oikeuden päätös jättää rangaistus koventamatta riittämättömän näytön vuoksi olisi voinut hyötyä vahvemmissa perusteluista. Oikeuden ratkaisussa pohdittiin lähinnä nimittelyä, mikä ei sellaisenaan yleensä riitä näytöksi vihamotiivista. (Tuomio 4, 10, 11.) Tässä esiteltyä muuta tuomioon johtanutta näyttöä ei käräjäoikeudessa käsitelty, vaikka se tuli ilmi esitutkintapöytäkirjasta. Tosin selostuksessa näyttöä ei ollut nostettu esille näytöksi mahdollisesta vihamotiivista.

Tapaus 5

Pahoinpitelyrikokset liittyvät varsin usein päihteiden käyttämiseen. Rikostilastojen mukaan kaikista selvitetystä pahoinpitelystä alkoholin vaikutuksen alaisina on tehty noin 40 prosenttia (Näsi ja Danielsson 2020, 56). Päihteiden huurruttamisissa nakkioskkitappeluissa ei useinkaan ole erityistä tarkoitusta, vaikka niihin kuuluu molemminpuolista nimittelyä ja sanasotaa. Silti tyypilliseltä nakkioskkitappelulta näyttävä rikos ei välttämättä ole sellainen. Erään ravintolatappelun yhteydessä poliisi oli kirjannut viharikosepäilyn. Viitteitä mahdollisesta vihamotiivista saatiin todistajien lausunnoista, jotka kertoivat rasistisesta nimittelystä. Näin kuvasivat tilannetta myös pahoinpitelyn uhrin, joista toinen mainitsi samalla, että ei nimittelystä huolimatta uskonut rikokseen liittyvän rasistista motiivia. (Tutkinta 5, 8, 13, 63, 64.)

Syyttäjä nosti syytteen vihamotiivista tehdystä pahoinpitelystä. Käräjäoikeuden mukaan tapauksessa jäi silti näyttämättä toteen, että rikoksen motiivi olisi ollut rasistinen. Tästä osoituksena oli yhtäältä asianomistajien oma käsitys, että rasistisesta nimitte-

lystä huolimatta kyseessä ei ollut rasistinen rikos. Toiseksi käräjäoikeus mainitsee perusteluissaan myös uhrien ihonvärin todeten, että toinen oli tummaihoisen, mutta toinen ei. Samassa yhteydessä kuitenkin todetaan, että ”käräjäoikeudelle ei ole selvitetty, mitä etnistä alkuperää asianomistajat ovat”. (Tuomio 5, 27.) Näin ollen koventamisperusteen käyttöä näyttäisi punnitun ensisijaisesti sen suhteen, vastaavatko uhrit etniseltä taustaltaan heistä käytettyjä halventavia nimityksiä, joista tuomioistuin päätöksessään mainitsee ”neekerin”. Tähän viittaa myös käräjäoikeuden viittaus vuoden 2002 hallituksen esitykseen koventamisperusteen käytöstä:

”Rikoslain 6 luvun 5 §:n 4 kohdan esitöiden (HE 44/2002 s. 192-193) koventamisperuste on tarkoitettu koskemaan ainoastaan rikoksia, joiden motiivina on uhrin kuulumisen säännöksessä tarkoitettuun kansanryhmään eli, joissa rikoksen alkusyy ja tekijän motiivi liittyy uhrin ominaisuuteen tietyn kansanryhmän jäsenenä. Rasistiset rikokset ovat usein myös hyvin suunniteltuja, verrattuna esimerkiksi konfliktitilanteen synnyttämiin pahoinpitelyihin tai hetken mielijohteesta tehtyihin vahingontekorikoksiin.” (Tuomio 5, 27).

Oikeuden päätöksestä herää kysymys, miksi siinä ei viitattu vuoden 2010 uudistukseen, jonka mukaan koventamisperusteen käyttö ei enää riipu uhrin todellisesta tai oletetusta kuulumisesta johonkin ryhmään. Toiseksi asianomistajien oman käsityksen sisältämä ristiriitaisuus on jätetty huomiotta. Hehän yhtäältä kokivat rasistista nimitystä, mutta eivät toisaalta pitäneet itse pahoinpitelyä rasistisena. Kolmanneksi min-käänlaista painoarvoa ei ole ensinnäkään annettu todistajien lausunnoille, joissa epäily rasistisesta motiivista nousee esiin, eikä toisen asianomistajan lausunnonle siitä, että kyseisessä tilanteessa ”[s]iellä ravintolassa sisällä se oli pelkkää rasismia. Siellä oli vaikka miten paljon suomalaisia paikalla, mutta se hyökkäsi minun kimp-puuni ja haukkui neekeriksi. En tuntenut häntä tai muita tappelijoita.” (Tutkinta 5, 13.)

Tapaus 6

Tarkastellaan lopuksi erästä laitonta uhkausta. Siinä syyttäjä vaati koventamisperusteen käyttöä, koska tekijä oli ilman mitään syytä etsiytynyt vastaanottokeskukseen ja siellä solvannut ja uhkaillut asukkaita. Käräjäoikeus ei käyttänyt tuomiossa koventamisperustetta. Rikos oli nimittäin tehty vasta sen jälkeen, kun tekijä oli keskustellut turvapaikanhakijoiden kanssa. Käräjäoikeuden mukaan tekijä oli provosoitunut tästä keskustelusta ja provosoiduttuaan hakenut veitsen ja vasta takaisin tultuaan syyllistynyt rikoksena rangaistavaan tekoon. (Tuomio 6, 3, 4.)

Myös toisenlainen tulkinta olisi ollut tehtävissä. Tekijähän kohdisti toimensa sattumanvaraisesti kehen tahansa turvapaikanhakijaan, ja hän itse hakeutui vastaanottokeskukseen aikoen kertomansa mukaan mennä sinne ”räyhäämään ja vittuilemaan” (Tutkinta 6, 5). Lisäksi hänellä oli mukanaan toisen vahingoittamiseen sopiva väline, jolla

hän uhkaili asukkaita. Tutkinnassa ei selvitetty, miksi tekoväline oli mukana, eikä asiaa käsitelty oikeuden istunnossa.

Tarkastelun perusteella voidaan esittää, että käräjäoikeuden ja syyttäjän tulisi kiinnittää tarkempaa huomiota koventamisvaatimusten perusteluihin sekä syytteiden esittämismvaiheessa että tuomion perusteluissa.

4.6 Viharikosten rangaistusseuraamukset ja kovennettujen rangaistusten perustelut

Tässä alaluvussa tarkastellaan viharikosten rangaistusseuraamuksia jaettuna kahteen osaan. Ensin tarkastellaan niitä viharikoksia, joissa vihamotiivi sisältyy tunnusmerkistöön. Näitä oli yhteensä 80, joista 68 oli kiihottamisrikoksia, 11 syrjintärikoksia ja 1 terroristisessa tarkoituksessa tehty murha. Koska jälkimmäinen on yksittäistapaus, jätetään se tarkastelun ulkopuolelle. Luvun toisessa osassa tarkastellaan vihamotiivin vuoksi kovennettuja rangaistuksia eli sitä, miten rangaistuksen koventaminen on perusteltu tuomiossa sekä toisaalta miten rangaistuksen koventaminen on vaikuttanut tuomioon.

4.6.1 Kiihottamis- ja syrjintärikokset

Kiihottamisrikoksia, joista annettiin langettava tuomio, oli kaikkiaan 68, ja ne kaikki olivat perusmuotoisia. Aineistossa sisältyi ainoastaan yksi epäily törkeästä kiihottamisesta kansanryhmää vastaan, mutta sekin tuomittiin perusmuotoisena. Taulukosta 52 nähdään kiihottamisrikoksista annettujen tuomioiden jakautuminen päiväsakkoihin, ehdolliseen ja ehdottomaan vankeuteen. Osassa tuomioita rangaistus määrättiin useammasta kuin yhdestä rikoksesta. Kiihottamisrikoksista ainoa ehdottomaan vankeusrangaistukseen johtanut tuomio annettiin kaikkiaan 16:sta eri rikoksesta, joista kaksi oli kiihottamisrikoksia.

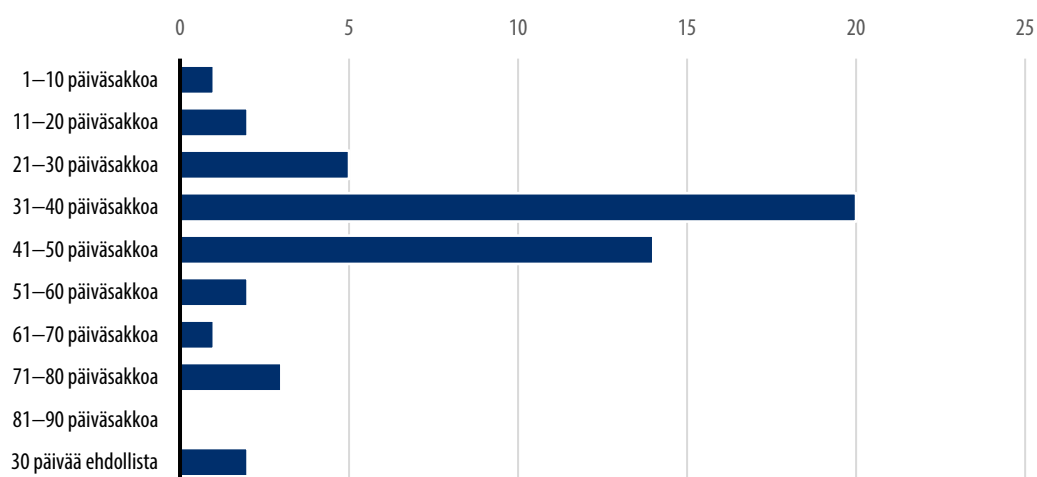
Taulukko 52. Kiihottamisrikosten rangaistusseuraamukset

	Tuomioiden lkm, kun tuomio vain yhdestä rikoksesta	Yhteisrangaistusten lkm	Tuomioiden lkm
1–10 päiväsakkoa	1	0	1
11–20 päiväsakkoa	2	1	3
21–30 päiväsakkoa	5	2	7
31–40 päiväsakkoa	20	1	21
41–50 päiväsakkoa	14	5	19
51–60 päiväsakkoa	2	2	4
61–70 päiväsakkoa	1	1	2
71–80 päiväsakkoa	3	3	6
81–90 päiväsakkoa	0	1	1
30 päivää ehdollista	2	0	2
180 päivää ehdollista	0	1	1
660 päivää ehdotonta	0	1	1
YHTEENSÄ	50	18	68

Kuvassa 9 näkyy yksittäisten kiihottamisrikosten jakautuminen rangaistusluokkiin. Yleisin yksittäisen kiihottamisrikoksen rangaistus oli 31–40 päiväsakkoa. Kaikkiaan 18 tapauksessa vastaajalle määrättiin 40 päiväsakon suuruinen rangaistusseuraamus. Seuraavaksi yleisin luokka oli 41–50 päiväsakkoa yhteensä 14 vastaajalle. Heistä 12:n rangaistus oli 50 päiväsakon suuruinen. Rikoslain 11. luvun 11. §:n mukaan kiihottamisesta kansanryhmää vastaan tulee tuomita sakko tai enintään kaksi vuotta vankeutta.

Kahdessa tapauksessa vastaaja tuomittiin 30 päivän ehdolliseen vankeusrangaistukseen. Kummassakin tekoa pidettiin normaalia vakavampana, koska se oli erityisen loukkaava ja uhkaava. Molempien rikosten tekopaikka oli Facebook. Tekojen vakuuutta lisäsi myös se, että tekijöiden Facebook-tilit olivat avoimet ja heillä oli lukuisia seuraajia.

Kuva 9. Kiihottamisrikosten rangaistusseuraamukset

Taulukko 53 kuvaa syrjäntärikoksista annettuja rangaistuksia. Jos kyseessä on ollut vain yksi rikos, on syrjäntärikoksista määrätty 20–40 päiväsakkoa. Rikoslain 11. luvun 11. §:n mukaan syrjinnästä on tuomittava sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Taulukko 53. Syrjäntärikosten rangaistusseuraamukset

	Onko rangaistus useammasta kuin yhdestä rikoksesta tai rikosilmoituksesta		YHTEENSÄ
	Ei ole	On	
20 päiväsakkoa	2	0	2
30 päiväsakkoa	3	0	3
40 päiväsakkoa	2	0	2
50 päiväsakkoa	0	1	1
55 päiväsakkoa	0	3	3
YHTEENSÄ	7	4	11

4.6.2 Vihamotiivin vuoksi kovennetut rangaistukset ja niiden perustelut

Tarkastellaan lopuksi viharikostuomioita ja koventamisperusteen vaikutusta rangaistukseen. Vihamotiivin vuoksi kovennettuja rangaistuksia oli annettu 12. Niistä viidestä puuttuvat perustelut koventamisen vaikutuksesta rangaistukseen. Näissä tapauksissa rangaistusseuraamuksen puutteelliset perustelut jättävät epäilyksen siitä, onko rangaistusta todella kovennettu, vaikka tuomiolauselmaan on merkitty koventamista koskeva pykälä. Kahdessa tuomiossa sekä rangaistuksen koventamisen perustelut että koventamisen vaikutus tuomioon olivat puutteelliset.

Viidessä tuomiossa sekä koventamisperusteen käytön edellytykset että rangaistuksen koventaminen oli kattavasti perusteltu.

Yksi tällainen tapaus koski laitonta uhkausta ja vahingontekoa, joista molemmista vastaaja sai yhteisen rangaistuksen. Rangaistusta oli kovennettu 50 päiväsakolla, koska vastaajalle määrättyä ehdollista vankeusrangaistusta ei voitu vihamotiivin vuoksi pitää riittävänä. Tuomion perusteluissa todettiin, että vastaaja oli tuonut vihamotiivin ilmi esitutkinnassa ja että esitutkintapöytäkirjassa oli kuvia hänen rikoksen yhteydessä tekemistään natsitervehdyksistä. (Tuomio 7, 6, 7; Tutkinta 7, 14.)

Toinen hyvin perusteltu tuomio koski törkeän pahoinpitelyn yritystä. Rangaistuksen koventamisen perusteluiksi mainittiin asianomistajaan kohdistunut rasistinen nimittely, vastaajan erityisesti maahanmuuttajiin kohdistunut häiritsevä käytös myös muissa yhteyksissä kuin rikoksen aikana sekä vastaajan käräjäoikeudessa esittämät rasistiset puheet. Vastaaja tuomittiin useasta eri rikoksesta ehdolliseen vankeusrangaistukseen, ja rangaistusta kovennettiin vihamotiivin vuoksi 50 päiväsakolla. (Tuomio 8, 25–27.)

Kolmas tapaus oli pahoinpitelyrikos, joka tapahtui nakkikioskin jonossa ravintolaillan päätteeksi. Kaikki tappelun osapuolet saivat pahoinpitelystä tuomion, mutta vain yksi heistä sai rangaistuksen kovennettuna vihamotiivin takia. Juuri tämä henkilö oli aloittanut tappelun kioskilla nimittelemällä rasistisesti hänelle entuudestaan tuntemattomia henkilöitä ja kyseenalaistamalla näiden oikeuden olla Suomessa. Aloitettuaan provosoimattomana sanaharkan henkilö oli käräjäoikeuden mukaan ryhtynyt väkivaltaiseksi. Rangaistukseksi hänelle määrättiin vankeutta. Rangaistusta kovennettiin vihamotiivin vuoksi 60 päiväsakolla. (Tuomio 9, 10.)

Neljännessä tapauksessa, joka myös oli pahoinpitely, määrättiin rangaistuksen koventaminen rasistisesta motiivista johtuvasta kärsimyksestä. Rasistisesta motiivista johtunut kärsimyskorvaus oli 1 000 euroa. Asianomistaja oli bussipysäkillä istunut tekijälle

entuudestaan tuntematon ja raskaana ollut nainen. Samalla pysäkillä ollut vastaaja oli mennyt naisen luokse ja alkanut lyödä tätä. Rikosta ei edeltänyt minkäänlainen vuorovaikutus tekijän ja uhrin välillä. Teon rasisisesta motiivista käräjäoikeus vakuuttui todistajan lausunnon perusteella. Pahoinpitelyn jälkeen vastaajan kerrottiin sanoneen todistajalle, että ilman hänen tekoaan nainen olisi räjäyttänyt paikan. (Tuomio 10, 5–7.)

Viidennessä tapauksessa kyse oli vahingonteosta, jonka motiivina oli käräjäoikeuden mukaan uskonto. Näyttönä vihamotiivista oli vastaajan kertomus. Vastaajan mukaan eräs kristillinen seurakunta oli harhaoppinen, minkä vuoksi hän oli tuhrinut seurakuntarakennuksen seiniä graffiteilla. Rangaistusta kovennettiin muuttamalla sakkorangaistus lyhyeksi vankeusrangaistukseksi. (Tuomio 11, 3, 5.)

Viidessä muussa tuomiossa koventamisperusteen käyttö perusteltiin erilaisin syin, mutta niissä ei perusteltu, miten rangaistusta oli kovennettu. Koventamisperusteen käyttöön johtivat seuraavat syyt: vastaajan lähettämien viestien ja uhkausten sisältö, vastaajan tunnustus sekä nimitely tai huutelu. Nimitelyn ja huutelun yhteydessä vihamotiivi tuli ilmi lisäksi jonkin muun seikan tukemana. Eräässä pahoinpitelyssä poliisina työskennellyt henkilö oli nimitellyt asianomistajaa ”suvakkihuoraksi” ja lyönyt häntä. Asianomistaja joutui rikoksen kohteeksi, koska oli yöllä taksijonossa alkanut puolustaa maahanmuuttajia vastaajan solvauksilta. Eräässä toisessa tapauksessa rasisen nimitelyn lisäksi näyttönä vihamotiivista olivat todistajan kertomus ja natsilippu. (Tuomiot 12–16.)

Kahdessa tapauksessa ei perusteltu, miksi koventamisperustetta oli tuomiossa käytetty ja miten se oli vaikuttanut rangaistukseen. Toisen perusteluissa luki ”teon kuvaukseen viitaten” eikä teonkuvaus ollut paria lausetta pidempi. Vihamotiivin koventavaa vaikutusta siinä ei perusteltu mitenkään. (Tuomio 17.)

Toisessa taas viite mainittiin ainoastaan teonkuvauksessa eli käytännössä syyttäjän vaatimuksessa. Sen mukaan vastaaja oli ensin nimitellyt asianomistajaa viittaamalla tämän etniseen alkuperään halventavasti ja sen jälkeen lyönyt asianomistajaa nyrkillä. Vastaaja sai viidestä eri rikoksesta viiden kuukauden ehdollisen vankeusrangaistuksen. Käräjäoikeuden mukaan viidestä rikoksesta vakavimman rikoksen oikeudenmukainen rangaistus olisi ollut neljä kuukautta vankeutta, kaksi muuta rikosta korottivat rangaistusta yhteensä yhdellä kuukaudella, ja kaksi jäljelle jäävää eivät enää vaikuttaneet siihen mitenkään. Sitä, miten rangaistusta kovennettiin, ei tuomiossa perusteltu. (Tuomio 18.)

4.7 Johtopäätökset

Syyttäjä lähetti käräjäoikeuteen 368 syytettä, joista 130 olivat viharikossyytteitä (eli syyttäjä oli vaatinut rangaistuksen koventamista vihamotiivin vuoksi tai vaikutin oli rikoksen tunnusmerkistötekijä). Käräjäoikeus antoi viharikoksesta langettavan tuomion 92 tapauksessa. Niistä 80:ssä vihamotiivi sisältyi rikoksen tunnusmerkistötekijöihin ja 12:ssa tuomio määrättiin kovennettuna.

Selvitykseen sisältyneiden viharikosten tutkinnan etenemisen kannalta tärkeimpiä havaintoja on 12:

1. Viharikoksia oli kaikkiaan 92 kappaletta. Osassa tapauksia syyttäjän päätös tai käräjäoikeuden ratkaisu puuttui vielä maaliskuussa 2021.
2. Taulukon 44 tiedoista voidaan laskea, että esitutkintavaiheessa poliisi oli luokitellut epäillyksi viharikokseksi 77 prosenttia tuomion saaneista viharikoksista. 88 prosentissa näistä tapauksista poliisi oli selvittänyt vaikuttimia. Kaikista poliisin tietoon tulleista viharikosepäilyistä (jotka kattavat kaikki Poliisi-ammattikorkeakoulun tutkijan luvussa 1.3.1 kuvatulla menetelmällä poimimat rikosepäilyt) poliisi oli luokitellut mahdolliseksi viharikokseksi noin 40 prosenttia.
3. Viharikosluokitus ja vaikuttimien selvittäminen lisäävät viharikosepäilyn todennäköisyyttä edetä tuomioistuimeen ja johtaa sen viharikoksesta antamaan langettavaan tuomioon.
4. Viharikoksista 74 prosentissa eli 68 tapauksessa oli kyse kiihottamisesta kansanryhmää vastaan. Toiseksi yleisin rikostyyppi olivat syrjintärikokset, joita aineistoissa oli 11. Niissä koventamisperuste on rikoksen tunnusmerkistötekijä. Kuitenkaan valtaosaa poliisi ei ollut luokitellut tai tunnistanut viharikokseksi. Tämä voi liittyä siihen, että syrjintärikoksessa tunnusmerkistö täyttyy, vaikka rikoksella olisi ollut jokin muu kuin vihamotiivi, jos tekijä kuitenkin on ollut tietoinen syrjintäperusteen olemassaolosta ja on antanut sille merkityksen henkilön kohtelussa.
5. Syyttäjä vaati rangaistuksen koventamista 38 syytteessä. Käräjäoikeus määräsi kovennetun rangaistuksen syyttäjän vaatimuksesta 12 tuomiossa. Koventamisvaatimuksista noin 32 prosenttia menestyi oikeudessa.

6. Koventamisvaatimuksista noin 36 prosenttia ei menestynyt käräjäoikeudessa (lopun tapaukset olivat joko kesken, syytteet oli hylätty tai rangaistus oli jätetty tuomitsematta, ks. taulukko 37). Koventamisperusteen käyttöä tarkasteltiin yleensä kahdesta näkökulmasta: sekä vaikuttimen että rikoksen kohteen kannalta. Ratkaisuisaan oikeus siis yhtäältä punnitsi näyttöä vaikuttimista eli sitä, riittikö näyttö ilman varteenotettavaa epäilyä osoittamaan, että pääasiallinen vaikutin oli juuri vihamotiivi. Toisaalta oikeus harkitsi sitä, oliko teko osoitettu sattumanvaraisesti jonkin tietyn ryhmän jäsentä kohtaan henkilön ryhmään kuulumisen perusteella.

Joissakin tapauksissa käräjäoikeuden olisi ollut mahdollista lähestyä asiaa molemmista näkökulmista yhtä aikaa, mutta näin ei tehty. Yhdessä tapauksessa käräjäoikeus näytti painottaneen ratkaisussaan rikoslain vanhaa muotoa (ks. luku 4.5.2, tapaus 5). Toisaalta taas eräissä tapauksissa ratkaisusta ei käynyt ilmi kaikki esitutkinnassa esille tuotu näyttö, ja siksi perustelut vaikuttivat osittain vaillinaisilta.

7. Tässä (suppeassa) aineistossa koventamisvaatimuksen menestyminen vaihtelee melko paljon rikoslajeittain.
8. Ne rikokset, joissa syyttäjä oli esittänyt koventamisvaatimuksen, saivat todennäköisemmin käräjäoikeudelta langettavan tuomion, vaikkakin ilman koventamisvaatimusta. Syytteiden hylkääminen oli yleisempää muissa kuin viharikos-syytteissä.
9. Käräjäoikeuden ratkaisuista vain puolessa oli koventamisperusteen käyttö ja sen vaikutus tuomion suuruuteen perusteltu huolellisesti. Näin ollen noin puolessa niistä viharikoksista, joissa rangaistus määrättiin kovennettuna, ei ole tietoa siitä, onko tuomio tosiasiallisesti kovennettu vai ei. Lisäksi kahdessa viharikoksessa myös perustelut siitä, miksi koventamisperustetta sovellettiin, olivat ylimalkaiset.
10. Vihamotiivin vuoksi rangaistusta kovennettiin määräämällä oheisrangaistuksena päiväsakkoja, muuttamalla päiväsakkoina määrätty rangaistus ehdolliseksi vankeusrangaistukseksi tai määräämällä vihamotiivista johtuvasta kärsimyksestä erillinen kärsimyskorvaus. Näiden keinojen ohella rangaistusta voidaan koventaa esimerkiksi lisäämällä vankeusrangaistuksen kestoa tai päiväsakkojen määrää.

11. Kiihottamisrikoksesta seurasi yleensä 40 tai 50 päiväsakon suuruinen rangaistus. Syrjäntärikoksesta yleisin rangaistusseuraamus oli 20–40 päiväsakkoa. Kahdessa tapauksessa kiihottamisrikoksesta määrättiin ehdollista vankeutta. Tällöin oli kyse tavanomaista vakavammista tekotavoista.
12. Yleisin syy hylätä syytteet oli riittävän näytön puuttuminen. Yleisin syy jättää tekijä rangaistukseen tuomitsematta oli sovinto.

5 Viharikosten tekijät ja tekopaikat

Tässä osiossa tarkastellaan lyhyesti viharikosten tekijöitä ja tekopaikkoja. Viharikosten tekijöitä tarkastellaan kolmen taustamuuttujan mukaan: rikosilmoituksessa ilmoitetun sukupuolen, ikäluokan ja syntymätaustan perusteella. Ensiksi käsitellään kiihottamisrikokset, toiseksi syrjintärikokset ja kolmanneksi vihamotiivin vuoksi kovenettuun rangaistukseen johtaneet rikokset.

5.1 Kiihottamisrikokset

Kiihottamisrikoksen tekijä on yleisimmin Suomessa syntynyt vähintään 45-vuotias mies, ja rikos on yleisimmin tehty Facebookissa. Taulukosta 54 näkyy viharikosten tekijöiden sukupuolijakauma sen mukaan, miten se on kirjattu rikosilmoituksessa.

Taulukko 54. Kiihottamisrikosten tekijät ilmoitetun sukupuolen mukaan

	n=68	100 %
Mies	51	75
Nainen	13	19,1
Tieto puuttuu	4	5,9

Kiihottamisrikoksesta tuomittujen jakautumista viiteen ikäluokkaan kuvaa taulukko 55.

Taulukko 55. Kiihottamisrikosten tekijät ikäluokittain

	n=68	100 %
15–24	1	1,5
25–34	8	11,8
35–44	15	22,1
45–55	17	25
55+	20	29,4
Tieto puuttuu	7	10,3

Kiihottamisrikoksesta tuomittujen syntymätausta käy ilmi taulukosta 56.

Taulukko 56. Kiihottamisrikosten tekijöiden syntymätausta

	N=68	100 %
Syntynyt Suomessa	60	88,2
Syntynyt muualla kuin Suomessa	2	2,9
Syntymämaasta ei tietoa	5	7,4
Tieto puuttuu	1	1,5

Kiihottamisrikosten tekopaikka käy ilmi taulukosta 57.

Taulukko 57. Kiihottamisrikosten tekopaikka

	N=68	100 %
Internet	65	95,6
Muu paikka / ei tiedossa	3	4,4

Taulukosta 58 ilmenee, että suurin osa kiihottamisrikoksia on tehty Facebookissa.

Taulukko 58. Kiihottamisrikosten tarkempi tekopaikka internetissä

	N=68	100 %
Facebook	50	73,5
Twitter	4	5,9
Internetsivu tai keskustelupalsta	5	7,4
Blogi	1	1,5
YouTube	5	7,4
Tieto puuttuu	3	4,4

5.2 Syrjintärikokset

Syrjintärikoksissa tekijöiden sukupuoli ja erityisesti syntymätausta ovat jakautuneet paljon kiihottamisrikoksia tasaisemmin. Taulukosta 59 ilmenee sukupuolijakautuma.

Taulukko 59. Syrjintärikosten tekijät ilmoitetun sukupuolen mukaan

	N=11	100 %
Mies	7	63,6
Nainen	4	36,4

Taulukko 60 esittää syrjintärikosten jakautumista ikäluokittain. Syrjintärikoksissa selvästi yleisin ryhmä oli 45–55-vuotiaiden ikäluokka. Tämän ryhmän osuus kaikista oli noin 55 prosenttia.

Taulukko 60. Syrjintärikosten tekijät ikäluokittain

	N=11	100 %
25–34	1	9,1
35–44	1	9,1
45–55	6	54,5
55+	2	18,2
Tieto puuttuu	1	9,1

Taulukossa 61 on esitetty syrjintärikosten jakautuminen syntymätaustan mukaan.

Taulukko 61. Syrjintärikosten tekijöiden syntymätausta

	N=11	100 %
Syntynyt Suomessa	6	54,5
Syntynyt muualla kuin Suomessa	5	45,5

Taulukosta 62 käy ilmi syrjäntärikosten tekopaikka.

Taulukko 62. Syrjäntärikosten tapahtumapaikka

	N=11	100 %
Baari, ravintola, tanssipaiikka	3	27,3
Muu julkinen rakennus	5	45,5
Muu paikka / ei tiedossa	3	27,3

5.3 Vihamotiivin vuoksi kovennetut rangaistukset

Vihamotiivin vuoksi rangaistusta kovennettiin 12 tapauksessa. Kovennetun tuomion sai 10 miestä ja 2 naista, jotka kaikki olivat syntyneet Suomessa.

Taulukko 63. Vihamotiivin vuoksi kovennettuun rangaistukseen tuomitut sukupuolen mukaan

	N=12	100 %
Mies	10	83,3
Nainen	2	16,7

Taulukosta 64 näkyy, että kovennettuun rangaistukseen tuomituista vastaajista kaikki olivat syntyneet Suomessa.

Taulukko 64. Vihamotiivin vuoksi kovennettuun rangaistukseen tuomitut syntymätaustan mukaan

	N=12	Prosentti
Syntynyt Suomessa	12	100
Mualla syntyneet	0	0

Taulukko 65 kuvaa ikäjakaumaa. Suurimmat ryhmät ovat 25–34-vuotiaat sekä yli 55 vuotta täyttäneiden ryhmät.

Taulukko 65. Vihamotiivin vuoksi kovennettuun rangaistukseen tuomitut ikäluokittain

	N=12	100 %
15–24	1	8,3
25–34	4	33,3
35–44	3	25
45–55	1	8,3
55+	3	25

Taulukosta 66 näkyy, että tähän tyyppiin kuuluvissa viharikoksissa internet oli harvinaisen tekopaikka. Yleisin tekopaikka oli baari, ravintola tai tanssipaikka.

Taulukko 66. Vihamotiivin vuoksi kovennettuun rangaistukseen johtaneiden rikosten teko-paikka

	N=12	100 %
Uhrin asuintalon piha tai porraskäytävä	2	16,7
Baari, ravintola, tanssipaiikka	4	33,3
Tie, katu, tori	3	25
Internet	1	8,3
Muu paikka / ei tiedossa	1	8,3
Uskonnollinen paikka	1	8,3

Taulukko 67 esittää viharikosten tekopaikkojen jakautumisen rikoslajeittain.

Taulukko 67. Vihamotiivin vuoksi kovennettuun rangaistukseen johtaneiden rikosten teko-paikka rikoslajeittain

	Pahoin-pitely	Vahingon-teko	Kunnian-loukkaus	Laiton uhkaus	YHTEENSÄ
Uhrin asuintalon piha tai porraskäytävä	1	0	0	1	2
Baari, ravintola, tanssi-paikka	1	0	0	3	4
Tie, katu, tori	3	0	0	0	3
Internet	0	0	1	0	1
Muu paikka / ei tiedossa	0	0	1	0	1
Uskonnollinen paikka	0	1	0	0	1
YHTEENSÄ	5	1	2	4	12

6 Kokoavat havainnot ja suositukset

Tämä selvitys on osa Tiedolla vihaa vastaan -hanketta. Hankkeen tavoitteena on tehostaa viharikosten vastaista työtä. Selvityksessä on tarkasteltu viharikoksia pitkin rikosprosessia eli selvitetty sitä, miten poliisi, syyttäjä ja käräjäoikeudet tunnistavat ja käsittelevät mahdollisen vihamotiivin sisältäviä rikoksia. Työn aineistona on vuonna 2017 poliisin tietoon tulleet viharikosilmoitukset (joiden keräämistapa on kuvattu luvussa 1.3.1), niistä annetut syyttäjän päätökset ja käräjäoikeuden ratkaisut.

Ensimmäisessä luvussa käsiteltiin viharikosten määritelmää ja tilastointia. Toisessa luvussa tarkasteltiin esitutkintavaiheessa olevia viharikoksia. Kolmannessa luvussa vuorossa oli syyttäjälaitos ja vihamotiivin välittyminen poliisilta syyttäjälle. Käräjäoikeuden ratkaisuja ja viharikoksia, joista annettiin langettava tuomio viharikokseksi määriteltynä, tarkasteltiin luvussa neljä. Luvussa viisi luotiin lyhyt katsaus viharikosten tekijöihin ja tekopaikkoihin.

Tässä viimeisessä luvussa on kaksi osaa. Ensiksi esitellään viharikostorjunnan kannalta tärkeimpiä kokoavia havaintoja. Lukujen 2, 3 ja 4 päätteeksi on myös esitelty niitä koskevat yksityiskohtaisemmat johtopäätökset. Toiseksi tässä luvussa käydään läpi suosituksia viharikostorjunnan vahvistamiseksi. Suositusten koskevat ensisijaisesti viharikostutkinnan tehostamista, esitutkinayhteistyön vahvistamista, erikoisosaimisen hyödyntämistä pitkin koko rikosprosessia sekä käräjäoikeuden ratkaisujen yhdenmukaistamista.

6.1 Havaintoja

Viharikos voi olla mikä tahansa rikos, jossa vaikuttimena on esimerkiksi viha tai ennakkoluulot jotakin ryhmää kohtaan. Aikaisemmassa kirjallisuudessa on todettu, että viharikosten selvittämisestä vaikeaa tekee juuri vaikuttimen tunnistaminen. Tämä puolestaan selittyy sillä, että vihamotiivi kuuluu rikoksen tunnusmerkistöön vain joissakin rikoksissa, kuten kiihottamis- ja syrjintärikoksissa. Muissa tapauksissa rikoksen tunnusmerkistö voi täytyä, vaikka vaikuttimia ei olisikaan selvitetty eikä vihamotiivia havaittu. Viharikoksilla ei ole yksittäistä rikoksen tunnusmerkistöä, vaan mikä tahansa rikos voi olla viharikos.

Koska kaikkiin viharikoksiin liittyy vaikutin, voidaan viharikokset tunnistaa nimenomaan vaikuttimien avulla. Tutkinnan kannalta tämä tarkoittaa, että vaikuttimet tulisi

aina huomioida rikostutkinnassa. Poliisin sisäisessä viharikosten luokittelua koskevassa ohjeessa todetaan, että luokitus tulee tehdä, kun joku asianosainen tai poliisi pitää tekoa edes osittain viharikoksena. Sanavalinta ”pitää” ei tässä yhteydessä välttämättä ole onnistunein, koska se viittaa enemmän varmuuteen kuin epävarmuuteen, mutta varmuutta ei voi olla ilman tutkimusta. Muotoilu voi antaa ajatuksen siitä, että voidakseen luokitella rikoksen viharikokseksi poliisin tulisi olla jollakin tasolla vakuuttunut mahdollisesta vihamotiivista.

Viharikosten torjunnan kannalta olisi tärkeätä, että viharikokset luokiteltaisiin viharikoksiksi ennen kuin ne on tunnistettu viharikoksiksi tai ennen kuin niitä voidaan pitää osittain tai kokonaan viharikoksena. Torjunnan tehostamisen kannalta viharikosluokitus tulisi tehdä matalalla kynnyksellä silloin, kun ilmenee epäily teon mahdollisesta vihamotiivista. Kysymys siitä, liittyykö johonkin rikokseen vihamotiivi, edellyttää paitsi tietoisuutta mahdollisista vaikuttamista myös tulkintaa siitä, milloin näyttöä on riittävästi, jotta vihamotiivia voidaan epäillä.

Tällaisten oikeudellista harkintaa vaativien kysymysten ratkaisemiseksi Suomessa on käytössä esitutkintayhteistyö poliisin ja syyttäjän välillä. Esitutkintayhteistyöhön velvoittaa esitutkintalaki, ja sen sisällöstä on poliisin ja syyttäjälaitoksen välillä annettu erillinen ohjeistus. Viharikokset kuuluvat sellaisiin rikoksiin, joista poliisin tulisi aina tehdä syyttäjälle ilmoitus. Viharikostorjunnassa valta päätää siitä, milloin jossakin tapauksessa voidaan epäillä vihamotiivia, jaetaan siis syyttäjän ja poliisin kesken.

Tämä tulkintavallan ja vastuun jakaminen tai esitutkintalain edellyttämän esitutkintayhteistyön toteutuminen riippuu poliisista. Se ei toteudu, jos poliisi ei tee ilmoitusta syyttäjälle, mutta mikään ei velvoita poliisia ottamaan asiaan aktiivisesti kantaa muissa kuin kiihottamisrikoksissa, joista on aina ilmoitettava valtakunnansyyttäjälle. Näin ollen suuressa osassa mahdollisia viharikoksia esitutkintayhteistyö viharikosten torjunnassa ei käynnisty, ellei poliisi tee siitä aktiivista päätöstä. Sama aktiivisen päätöksen vaatimus koskee viharikosluokituksen käyttöä. Kummassakaan tapauksessa päätöstä ei ole pakko tehdä ja rikokset on mahdollista selvittää tai olla selvittämättä ilman motiivien huomioimista.

Selvityksessä havaittiin, että poliisi ei ollut käyttänyt viharikosluokitusta edes kaikissa niissä rikoksissa, joissa vaikutin on tunnusmerkistötekijä. Poliisi oli luokitellut viharikokseksi seitsemän kaikkiaan 12:sta, joista oli annettu kovennettu langettava tuomio. Poliisi ei siis ollut luokitellut likimainkaan kaikkia tuomioon johtaneita viharikoksia epäillyksi viharikokseksi.

Luokittelun puuttuminen voi lisätä todennäköisyyttä, että rikos jää selvittämättä. Tämä päätelmä liittyy rikosten esikäsittelytoimeen. Rikosten esikäsittelytoiminta on yksi poliis-

sin keinoista selvitä epäsuhdasta ilmoitettujen rikosten määrän ja niiden selvittämiin annettujen voimavarojen välillä. Esikäsittelytoimessa tehdään karsinta perustutkintaan ohjautuvien sekä massarikosten ja yksinkertaisten rikosasioiden kesken. Siinä myös resurssien käyttöä priorisoimalla keskeytetään ja päätetään lievempiä rikospauksia, jotta vakavampien rikosten tutkintaan jää aikaa. Helsingin Sanomat siteerasi poliisijohtaja Tomi Vuoriota seuraavasti: ”Tässä tehtävien ja voimavarojen epäsuhdassa käy kuten kylmään veteen jouduttaessa: verenkierto keskittyy kaikkein tärkeimpien elintoimintojen suojelemiseen. Sydäntä suojellaan ja lopulta raajat kylmenevät.” (Jokinen 2018; 2019; vrt. Valvonta- ja hälytystoiminnan selvityshanke 2019.)

Suuri osa viharikosepäilyistä on verrattain lieviä rikoksia. Vuonna 2017 ilmi tulleista viharikosepäilyistä lieviä pahoinpitelyjä, kunnianloukkauksia, laittomia uhkauksia ja vahingontekorikoksia oli puolet. Viharikosluokituksen pakollisuus estäisi sen, että mahdollisen vihamotiivin sisältävien mutta luokittelemattomien rikosepäilyjen tutkinta ei päättyisi jo esikäsittelyvaiheessa vaan että ne ohjautuisivat suoraan syyttäjän ja poliisin yhdessä tekemään tutkintaan.

Kaikkiaan 130 viharikossyytteessä syyttäjä vaati rangaistuksen koventamista tai vihamotiivi sisältyi rikoksen tunnusmerkistöön. Niistä 92:ssa annettiin tuomio viharikoksesta. Tuomioista 80 koskee rikoksia, joissa vihamotiivi on rikoksen tunnusmerkistökijä. Näistä suurin osa on kiihottamisrikoksia. Muissa 12 tuomiossa kyse on rikoksesta, jonka rangaistusseuraamusta on kovennettu vihamotiivin vuoksi.

Syyttäjä esitti kovennetun rangaistusvaatimuksen 38 syytteessä. Niistä 12 menestyi, mutta 14:n koventamisvaatimus hylättiin. Loput tapaukset olivat joko keskeneräisiä, syytteet oli hylätty tai rangaistus oli jätetty tuomitsematta. Käräjäoikeuden ratkaisuissa ei ollut aina otettu kattavasti huomioon kaikkea vihamotiivin tunnistamiseen liittyvää näyttöä. Joissakin tapauksissa vaatimuksen hylkäämistä perusteltiin vanhalla lainsäädännöllä tilanteessa, jossa voimassaolevan lainsäädännön soveltaminen olisi voinut johtaa erilaiseen lopputulokseen. Tässä selvityksessä tarkastelluista perusteista hylätä syyttäjän koventamisvaatimus muodostuu sellainen kuva, että käräjäoikeuksien ratkaisut eivät ole täysin yhdenmukaiset lain tai näytön suhteen.

Myös käräjäoikeuden kovennetuissa ratkaisuissa on puutteita koventamisen merkityksen avaamisessa. Puolesta vihamotiivin vuoksi kovennetuista rangaistuksista ei ollut määritelty koventamisen vaikutusta lopulliseen tuomioon. Jos rangaistusseuraamuksia ei perustella tarkasti, on vaikeaa arvioida, onko rangaistusta tosiasiallisesti kovennettu vai ei. Laintulkinnassa tulisi pyrkiä yhdenmukaisuuteen ja läpinäkyvyyteen. Siksi puutteelliset perustelut eivät ole suotavia. Seuraamusten heikot perustelut voivat myös aiheuttaa rikoksen kohteessa tyytymättömyyttä oikeusjärjestelmän tehokkuuteen. Näin se voi ylläpitää aliraportointia mahdollistavia rakenteita ja vaikeuttaa uhrin toipumista.

Osittain sama koskee myös perusteluja koventaa rangaistusta, ne kun puuttuivat kahdesta viharikostuomiosta.

Perustelut olivat kaikin puolin asianmukaiset viidessä tuomiossa. Niistä käy ilmi, että rangaistuksen koventaminen merkitsi päiväsakkoja ehdollisen vankeuden lisäksi, erillistä kärsimyskorvausta, ehdollisen vankeusrangaistuksen määräämistä ehdottomana tai rangaistuksen keston pidentämistä. Tuomioon johtaneista viharikoksista yleisin 74 prosentin osuudella oli kiihottaminen kansanryhmää vastaan. Kiihottamisrikoksen tyyppillinen tekopaikka oli Facebook ja tekijä oli vähintään 45-vuotias Suomessa syntynyt mies. Kiihottamisesta kansanryhmää vastaan määrättiin yleisimmin 40 tai 50 päiväsakkoa.

6.2 Suosituksia

Edellä kuvatuista havainnoista voidaan johtaa seuraavat suositukset viharikosten torjunnan tehostamiseksi:

1. Viharikosluokituksen tulisi olla poliisille pakollinen.

Se velvoittaisi poliisin aina ottamaan kantaa siihen, voiko rikokseen liittyä vihamotiivi vai ei. Koska viharikoksista on tehtävä ilmoitus syyttäjälle, pakottaisi luokittelun tekeminen myös ilmoituksen tekemiseen silloin kun se on aiheellista. Tällöin tulkinnat vihamotiivin käsillä olosta voitaisiin tehdä esitutkintalain edellyttämässä yhteistyössä syyttäjän ja poliisin välillä.

Vaatimuksen on esittänyt myös eurooppalaisesta viharikosseurannasta vastaava Euroopan unionin perusoikeusvirasto.

2. Poliisin kuulusteluohjeiden laajentaminen vaikuttimilla.

Vaikuttimet ovat yksi rikoksen moitearvoon, mahdollisiin kärsimyskorvauksiin ja rangaistusseuraamukseen vaikuttava tekijä. Kuitenkaan vaikuttimien selvittämistä ei ole erikseen mainittu poliisin kuulusteluohjeissa. Ohjeissa on kuitenkin esitelty useita muita juuri korvausvaatimusten ja rangaistusseuraamusten kannalta kuulusteluissa selvitettäviä seikkoja.

Tässä selvityksessä havaittiin, että tapauksissa, joissa tuomio annettiin viharikoksesta, vaikuttimia oli tutkinnassa pohdittu ja pyritty niitä kuulustelussa jollakin tavalla selvittämään. Tämä kävi ilmi liki 90 prosentissa kuulustelupöytäkirjoista.

3. Esitutkintayhteistyön tehostaminen viharikostorjunnassa.

Nykyiset ohjeet velvoittavat esitutkintayhteistyöhön viharikosjutuissa, mutta viharikosten tunnistamista koskevien käytäntöjen puutteet todennäköisesti haittaavat yhteistyötä. Syynä on se, että yhteistyön aloittaminen riippuu poliisin päätöksestä.

Tutkimustietoa siitä, kuinka hyvin esitutkintayhteistyöhön kuuluva ilmoitusvelvollisuus toimii, on varsin niukasti. Tätä aihetta olisi tarpeellista tutkia enemmän. Tutkimustiedolle on tarvetta myös siitä, miten ilmoitusmenettely on vaikuttanut tutkinnan laatuun ja edistänyt vaikeiden, harvinaisten tai tulkinnallisten rikosasioiden selvittämistä.

4. Erikoistuminen ja erityisosaamisen lisääminen

Viharikosten tunnistamiseen näyttää liittyvän ongelmia pitkin koko rikosprosessia. Edes kärjäoikeus ei näytä olevan tästä poikkeus. Luvussa 4.5.2 tarkasteltiin kärjäoikeuksien perusteluja tuomita rikos ilman syyttäjän vaatimaa rangaistuksen koventamista. Koventamisperusteen edellytyksiä ei oltu aina käsitelty riittävästi eikä aina tunnistettu kattavasti.

Siksi viharikostutkinnan erikoistuminen poliisissa, syyttäjälaitoksessa ja mahdollisesti myös tuomaristossa voisi tehostaa viharikosten vastaista työtä ja parantaa sen laatua.

Erikoistumisesta on jo hyviä kokemuksia kiihottamisrikosten tutkinnassa.

5. Tuomion koventamisen vaikutus rangaistukseen: käytäntöjen yhdenmukaistaminen

Tämän suppean aineiston perusteella näyttää siltä, että kärjäoikeudet eivät likimainkaan säännöllisesti perustele, miten rangaistuksen koventaminen on tosiasiaassa vaikuttanut tuomioon. Tältä osin puutteelliset perustelut olivat seitsemässä tuomiossa, joissa tuomiolauselmaan on merkitty koventamista koskeva pykälä. Kahdessa näistä tuomioista myös perustelu siitä, miksi rangaistusta oli ylipäättään kovennettu, oli ylimalkainen.

Kärjäoikeuksien käytäntöjä perustella ja kirjoittaa auki etenkin vihamotiivin vaikutus tuomion suuruuteen tulisi yhdenmukaistaa.

6. Tilastoinnin kehittäminen

Poliisin tietoon tullutta viharikollisuutta tilastoidaan usein päärikoksen mukaan. Näin on tehty myös tämän selvityksen kahdessa ensimmäisessä luvussa. Viharikosseurannassa käytetty määritelmä päärikoksesta ei näyttäisi olevan vertailukelpoinen Tilastokeskuksen eikä Polstatin (poliisin tilaston valtakunnallinen tulostietojärjestelmä) kanssa. Siksi tuleviin raporteihin tulisi lisätä muiden tilastointiorganisaatioiden käyttämä yhdenmukainen tilastointiyksikkö.

Kuvat ja taulukot

Taulukko 1. Päärikosten yleisimmät rikoslajit

Taulukko 2. Päärikosten yleisimmät rikosnimikkeet

Taulukko 3. Viharikosluokituksen käyttö päärikoslajeittain

Kuva 1. Epäiltyjen viharikosten luokittelu viharikokseksi poliisiasiaain tietojärjestelmässä

Taulukko 4. Vaikuttimien selvittely esitutkinnassa

Taulukko 5. Vaikuttimien selvittely ja viharikosluokituksen käyttö esitutkinnassa

Taulukko 6. Vaikuttimien selvittely kuulusteluissa päärikoslajin mukaan

Taulukko 7. Viharikosluokituksen käytön korrelaatio lievästi tarkemman tutkinnan kanssa

Taulukko 8. Päärikoksia koskevat päätökset esitutkintavaiheessa

Kuva 2. Viharikosepäilyt esitutkinnassa

Taulukko 9. Esitutkinnan päätösmenettely tarkasteltuna rikoslajeittain

Taulukko 10. Viharikosluokituksen käyttö ja esitutkinnan päättymisen

Kuva 3. Viharikosluokitukset ja esitutkinnan päättymisen

Taulukko 11. Poliisin käyttämät perustelut päättää tai olla aloittamatta esitutkinta

Taulukko 12. Syyttäjän rajoittamispäätökset päärikosten mukaan

Taulukko 13. Viharikosepäilyjen selvitysprosentit päärikoslajeittain

Taulukko 14. Selvitettyjen rikosten motiivit

Taulukko 15. Selvitetyt rikoksen päärikoslajeittain

Taulukko 16. Viharikosluokituksen käyttäminen vihamotiivien mukaan tarkasteltuna

Taulukko 17. Viharikosluokituksen käyttäminen selvitettyissä rikoksissa päärikoslajeittain

Taulukko 18. Rasistisia piirteitä sisältävien päärikosten selvitysprosentit vuosina 2006 ja 2017

Kuva 4. Eräiden rikosten selvitysprosentti 2010–2019

Taulukko 19. Viharikoksista nostetut syytteet päärikoksen mukaan

Taulukko 20. Viharikoksista nostetut syytteet rikoksesta epäillyn mukaan

Taulukko 21. Rikoksesta epäiltyjä vastaan nostetut syytteet rikoslajeittain

Taulukko 22. Rikosilmoituksessa esiinnousseiden motiivien mukaan ryhmitelty syytteet

Taulukko 23. Koventamisperusteen käyttö syytteessä

Taulukko 24. Viharikossyytteiden jakautuminen rikosilmoituksissa havaittujen vihamotiivien mukaan

Taulukko 25. Syyttäjän esittämät koventamisvaatimukset rikoslajeittain

Kuva 5. Viharikossyytteiden vihamotiivit

Taulukko 26. Eräiden viharikossyytteiden esitutkinnassa havaitut vihamotiivit

Taulukko 27. Vihamotiivin ilmeneminen syytettyjen esitutkintapöytäkirjoissa

Taulukko 28. Vihamotiivin ilmeneminen viharikossyytteiden esitutkintapöytäkirjoissa

Taulukko 29. Vihamotiivin ilmeneminen viharikossyytteiden esitutkintapöytäkirjoissa rikoslajeittain

Taulukko 30. Poliisiin käyttämä viharikosluokitus kaikissa syytteissä

Taulukko 31. Poliisiin käyttämä viharikosluokitus viharikossyytteissä

Taulukko 32. Poliisiin käyttämä viharikosluokitus kaikissa syytteissä rikoslajeittain

Taulukko 33. Poliisiin käyttämä viharikosluokitus viharikossyytteissä rikoslajeittain

Taulukko 34. Syytteen nostamatta jättämisen syyt

Taulukko 35. Käräjäoikeuden päätökset tapauksissa, joissa syyttäjä vaati rangaistuksen koventamista tai vaikutin sisältyi rikoksen tunnusmerkistöön

Taulukko 36. Käräjäoikeuden päätökset kaikista syytteistä

Kuva 6. Käräjäoikeuden ratkaisujen suhteelliset osuudet

Taulukko 37. Kovennettujen tuomioiden osuus syytteistä, joissa syyttäjä vaati rangaistuksen koventamista vihamotiivin vuoksi

Taulukko 38. Kovennettujen tuomioiden osuus kaikista syytteistä (pois laskettuna viharikokset, joissa motiivi kuuluu rikoksen tunnusmerkistöön)

Taulukko 39. Käräjäoikeuden ratkaisut rikoslajeittain

Kuva 7. Viharikostyyppien suhteelliset osuudet

Taulukko 40. Käräjäoikeuden ratkaisut tapauksissa, joissa syyttäjä on vaatinut rangaistuksen koventamista vihamotiivin vuoksi

Taulukko 41. Käräjäoikeuden ratkaisut viharikossyyteistä vaikuttimen mukaan

Kuva 8. Viharikosten motiivit

Taulukko 42. Käräjäoikeuden päätökset kaikista syyteistä vaikuttimen mukaan

Taulukko 43. Viharikosten vaikuttimet rikoslajien mukaan

Taulukko 44. Viharikosluokituksen käyttö langettavaan tuomioon johtaneissa viharikoksissa

Taulukko 45. Viharikosluokituksen käyttö langettavaan tuomioon johtaneissa viharikoksissa rikoslajeittain

Taulukko 46. Vaikuttimien selvittäminen langettavaan tuomioon johtaneissa viharikoksissa

Taulukko 47. Vaikuttimien selvittäminen viharikosluokittelun mukaan langettavaan tuomioon johtaneissa viharikoksissa

Taulukko 48. Syytteiden hylkäämisen tai rankaisematta jättämisen perustelut tapauksissa, joissa syyttäjä vaati rangaistuksen koventamista tai vaikutin sisältyi rikoksen tunnusmerkistöön

Taulukko 49. Syytteiden hylkäämisen tai rankaisematta jättämisen perustelut rikoslajeittain tapauksissa, joissa syyttäjä vaati rangaistuksen koventamista tai vaikutin sisältyi rikoksen tunnusmerkistöön

Taulukko 50. Syytteiden hylkäämisen tai rankaisematta jättämisen perustelut kaikista syytteistä

Taulukko 51. Syytteiden hylkäämisen tai rankaisematta jättämisen perustelut rikoslajeittain kaikista syytteistä

Taulukko 52. Kiihottamisrikosten rangaistusseuraamukset

Taulukko 53. Syrjintärikosten rangaistusseuraamukset

Taulukko 54. Kiihottamisrikosten tekijät ilmoitetun sukupuolen mukaan

Taulukko 55. Kiihottamisrikosten tekijät ikäluokittain

Taulukko 56. Kiihottamisrikosten tekijöiden syntymätausta

Taulukko 57. Kiihottamisrikosten tekopaikka

Taulukko 58. Kiihottamisrikosten tarkempi tekopaikka internetissä

Taulukko 59. Syrjintärikosten tekijät ilmoitetun sukupuolen mukaan

Taulukko 60. Syrjintärikosten tekijät ikäluokittain

Taulukko 61. Syrjintärikosten tekijöiden syntymätausta

Taulukko 62. Syrjintärikosten tapahtumapaikka

Taulukko 63. Vihamotiivin vuoksi kovennettuun rangaistukseen tuomitut sukupuolen mukaan

Taulukko 64. Vihamotiivin vuoksi kovennettuun rangaistukseen tuomitut syntymätaustan mukaan

Taulukko 65. Vihamotiivin vuoksi kovennettuun rangaistukseen tuomitut ikäluokittain

Taulukko 66. Vihamotiivin vuoksi kovennettuun rangaistukseen johtaneiden rikosten tekopaikka

Taulukko 67. Vihamotiivin vuoksi kovennettuun rangaistukseen johtaneiden rikosten tekopaikka rikoslajeittain

Lähteet

Primääriaineisto

1 160 viharikosilmoituksen esitutkintapöytäkirjat

547 syyttäjän päätöstä

231 käräjäoikeuden ratkaisua

Lait

Esitutkintalaki 22.7.2011/805

Esitutkintalaki 30.4.1987/449

Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11.7.1997/689

Rikoslaki 19.12.1889/39.

Hallituksen esitykset

HE /2021 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta.

HE 317/2010 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle Euroopan neuvoston tietoverkkokollisuutta koskevan yleissopimuksen lisäpöytäkirjan, joka koskee tietojärjestelmien välityksellä tehtyjen luonteeltaan rasististen ja muukalaisvihamielisten tekojen kriminalisointia, hyväksymisestä ja laiksi sen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta sekä laeiksi rikoslain ja tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisesta annetun lain 15 §:n muuttamisesta.

HE 44/2002 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

HE 82/1995 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista alioikeuksissa koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 94/1993 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen toisen vaiheen käsittäviksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi.

Poliisihallituksen ohjeet

Poliisihallitus (02.01.2020). Rikosten esikäsittelytoiminta poliisissa. Ohje POL-2019-37438.

Poliisihallitus (19.12.2018). Syyttäjälle ilmoitettavat rikosasiat, ilmoitusmenettely ja syyttäjän toimenpiteet. Ohje POL-2018-50758.

Poliisihallitus (16.06.2016). Ohje esitutkintapöytäkirjan laadinnasta. Liite 2. Käsikirja kuulustelujen kirjaamisesta. Ohje POL-2016-8514.

Poliisihallitus (13.12.2011). Epäillyn viharikoksen tai sellaisia piirteitä sisältävän rikoksen luokittelu poliisiasiain tietojärjestelmään. Ohje 2020/2011/2098.

Kirjallisuus ja muu aineisto

Aaltonen, Milla (2019). *Viharikokset käräjäoikeuksissa vuonna 2018*. Oikeusministeriö 2019.

Andersson, Mika ja Mellgren, Caroline (2015). ”Anmälningsbenägenhet vid utsatthet för hatbrott”, *Socialvetenskaplig tidskrift* 2015:3–4.

Bell, Jeannine (2002). *Policing Hatred. Law Enforcement, Civil Rights and Hate Crime*. New York: New York University Press.

Bowling, Benjamin (1998). *Violent Racism. Victimization, Policing and Social Context*. Oxford: Oxford University Press.

Burmoi, Petri (2017). *Rikosten esikäsittely ja sen keskittämisen vaikutukset Tampereen pääpoliisiaseman tutkintaprosesseihin*. Tampereen yliopiston Johtamiskorkeakoulu, pro gradu -tutkielma.

Burmey, Elizabeth ja Rose, Gerry (2002). *Racist offence—how is the law working?* Home Office Research Study 244. London: Home Office.

FRA (2018). *Hate crime recording and data collection practice across the EU*. European Union Agency for Fundamental Rights. Luxemburg: Publications Office of the European Union.

Funnell, Corinne (2013). *Racism by stealth: the construction of racist hate crimes*. PhD Thesis, Cardiff University.

Gadd, David (2010). Racial aggravation or aggravating racism: overcoming the disjunction between legal and subjective realities. Teoksessa Chakraborti, Neil (toim.), *Hate Crime. Concepts, policy, future directions*, 209–227. Cullompton: Willan Publishing.

Hall, Nathan (2010). Law enforcement and hate crime: theoretical perspectives on the complexities of policing 'hatred'. Teoksessa Chakraborti, Neil (toim.), *Hate Crime. Concepts, policy, future directions*, 149–168. Cullompton: Willan Publishing.

Jokinen, Juho (2019). 'Helsingin poliisi ja syyttäjänvirasto ovat sopineet, että rikoksia jätetään tutkimatta – "Sydäntä suojellaan ja lopulta raajat kylmenevät"', *Helsingin Sanomat* 3.1.2019.

Jokinen, Juho (2018) "HS sai haltuunsa poliisin sisäisen ohjeen: Valtaosa rikosilmoituksista jätettävä tutkimatta – Johto selittää, mitä Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen linjaus merkitsee", *Helsingin Sanomat* 29.12.2018.

Keränen, Tuunia (2005). *Poliisin tietoon tullut rasistinen rikollisuus Suomessa 2003*. Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 39.

Kolehmainen, Simo (2009). *Syyteoikeudesta sananvapauserikoksissa*. Valtakunnan-syyttäjänvirasto, Julkaisusarja nro 6.

Lönnheden, Karin ja Schelin, Lena (2002). *Hatbrott. En uppföljning av rättsväsendets insatser*. Brottsförebyggande rådet, Rapport 2002:9.

Mellgren, Caroline (2019). Hatbrott i Malmö? Teoksessa Väfors Fritz, Marie ja Khoshnood, Ardavan (toim.), *Brottslighet och utsatthet i Malmö*, 101–116. Lund: Studentlitteratur.

Näsi, Matti ja Danielsson, Petri (2020). Pahoinpitely- ja ryöstörikokset. Teoksessa Danielsson, Petri (toim.), *Rikollisuustilanne 2019, rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa*, 37–66. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Katsauksia 42/2020.

Oikeusministeriö (2016). *"Usein joutuu miettimään, miten pitäisi olla ja minne olla menemättä". Selvitys vihapuheesta ja häirinnästä ja niiden vaikutuksista eri vähemmistöryhmiin*. Oikeusministeriön julkaisu 7/2016.

Peutere, Laura (2008). *Rasistisia piirteitä sisältävät rikosepäilyt rikosprosessissa*. Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 73/2008.

Rantaeskola, Satu (2019). *Rikos ja rikosprosessi*. Tyrvää-Vammala-Sastamala: Warelia.

Rauta, Jenita (2018). *Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2017*. Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 131.

Rauta, Jenita (2017). *Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2016*. Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisiammattikorkeakoulun katsauksia 12/2017.

Soldiers of Odin of Finland (2021). Tietoa meistä. Saatavilla <https://soldiersofodin.fi/tietoa-meista/>, 19.5.2021.

Sternberg, Robert ja Sternberg, Karin (2008). *The Nature of Hate*. Cambridge: Cambridge University Press.

Tapani, Jussi ja Tolvanen, Matti (2013). *Rikosoikeuden yleinen osa: vastuuoppi*. Helsinki: Talentum.

Tolvanen, Matti (2020). *Rikosketjun LEAN-hanke. Selvityshenkilön raportti*. Oikeusministeriö, Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2020:6.

Tiby, Eva (2006). *En studie av homofoba hatbrott i Sverige*. Stockholm: Forum för levande historia.

Tilastokeskus (2021a). Käsitteet ja määritelmät. Saatavilla <https://www.stat.fi/til/rpk/kas.html>, 20.4.2021

Tilastokeskus (2021b). 11cg – Tietoon tulleet rikokset ja niiden selvittäminen rikosnimikkeittäin, 2010–2019. Saatavilla, https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__oik__rpk__tiet/statfin_rpk_pxt_11cg.px/, 28.4.2021.

Schoultz, Isabel (2015). *Polisanmälda hatbrott med antiromska motiv – en studie av polisens utredningsåtgärder*. Rättssociologiska institutionen: Lunds universitet.

Sisäasiainministeriö (1998). *Poliisin tietoon tullut rasistinen rikollisuus Suomessa 1997*. Poliisiosaston julkaisu 4/1998.

Valvonta- ja hälytystoiminnan selvityshanke (2019). *Valvonta- ja hälytystoiminnan tila, selvityshankkeen loppuraportti*. Poliisihallituksen julkaisusarja, selvityshankkeen loppuraportti.

VKS (2013). *Esitutkintayhteytyötä koskeva ohje*. Valtakunnansyyttäjänvirasto, Valtakunnansyyttäjänviraston julkaisusarja nro 7.

Oikeusministeriö
PL 25
00023 Valtioneuvosto
www.oikeusministerio.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 Statsrådet
www.justitieministeriet.fi

ISSN 2490-0990 (PDF)
ISBN 978-952-259-822-6 (PDF)